

DOĞU TÜRKİSTAN'IN

صوت تركستان الشرقية

SESI

Voice of Eastern
Turkistan



DOĞU TÜRKİSTAN VAKFI YAYINI
3 AYLIK İLMÎ VE KÜLTÜREL
DERGİ



YIL: 16

SAYI: 63-64



16 Kasım 2003'te Süleymaniye Kültür Merkezi'nde Doğu Türkistan Cumhuriyetleri Kuruluş Yıldönümleri kutlandı.

(Oturanlar: Vakıf Başkanımız E. General M. Rıza Bekin, Doğu Türkistan Demokrasi ve İhtişma Derneği Başkanı Seyit Tarancı, Prof. Dr. Abdülkadir Donuk ve Prof. Dr. Mahmut Kaşgarlı. Kürsüde Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Genel Başkanı Prof. Dr. Turan Yazgan Konuşma Yaparken)



Vakıf Başkanımız E. General M. Rıza Bekin 20 Aralık 2003'te Avrasya-Bir Vakfı'nda "Doğu Türkistan, Afganistan ve Türkiye hattında geçen Hürriyet Mücadelesi Yılları (Bir Komutanın Anıları)" konulu bir konferans verdi.

DOĞU TÜRKİSTAN'IN SESİ

YIL: 19 CİLT: 16 SAYI: 63-64 /2004

Baskı Tarihi: Ocak 2004

Kurucusu
İsa Yusuf ALPTEKİN

İmtiyaz Sahibi
M. Rıza BEKİN

Yazı İşleri Müdürü
Hamit GÖKTÜRK

Editör
M. Ali ALİOĞLU

Yayın Kurulu
Prof.Dr. Abdulkadir DONUK
Prof. Dr. S. Mahmut KAŞGARLI
Prof.Dr. Ahmet TAŞAĞIL
Doç.Dr. Timur KOCAOĞLU
Dr. Yakup BUĞRA
Abdulhamit AVŞAR
Abdulhalil KASIM
Abdulhabir ALİOĞLU

Abone Şartları
Yurt içi (Yıllık): 10.000.000 TL
Yurt dışı (Yıllık) : 20 \$ (20 €)

Banka Hesap Numarası
Akbank Yusufpaşa Şb. İst.
832-601 DHM
Fiyatı: 2.500.000 TL.

İdare Yeri

Doğu Türkistan Vakfı Dedeefendi cad.
No: 4 (Sadrazam Nevşehirli Damat
İbrahim Paşa Medresesi) 34470
Şehzadebaşı-İstanbul- TÜRKİYE
Tel: +90 212 519 46 67 -519 07 86
Fax: + 90 212 519 09 88

Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler yazarına aittir. Doğu Türkistan Vakfı'nı bağlamaz. Dergideki yazı ve resimler kaynak gösterilerek kullanılabilir.

İçindekiler

1. Sunuş
M. Rıza Bekin2
2. Doğu Türkistan Raporu
Ve İnsan Hakları İhlalleri
Prof. Dr. Burhan Kuzu4
3. Türkiye, Türk Alemi
ve Doğu Türkistan
Muzaffer Özdağ.....21
4. 11 Eylül Terörist Saldırısı
Bağlamında Türkistan
M. Rıza Bekin28
5. Doğu Türkistan'da
Kültürel Soykırım
Doç.Dr. Timur Kocaoğlu34
6. Osman Batur
ve Dünya Kazaklarının
Doğu Türkistan Sorunu
Yrd.Doç.Dr. Meryem
Hakim-Kırımlı37
7. Yakup Beg'in Başarılarının ve
Başarısızlıklarının Ana Sebebi
Dr. İklil Kurban.....45
8. Çin'de Terörle Mücadele Yasası
ve Doğu Türkistan'daki Baskılar
(Uluslar Arası Af Örgütü Mart
2003 Raporu).....48
9. Hacı Yakup Anat
M.Yunus Buğra60
10. Abdulkadir Ahmet Türkistani
Hamit Göktürk61
11. Kitap Tanıtımı63
A.Müminoğlu -Abdulhabir Alioğlu

SUNUŞ

SAYIN OKUYUCULAR ,

Uzun bir aradan sonra; siz değerli ve vefalı okuyucularımıza tekrar kavuşabilmenin mutluluğunu yaşıyoruz.

Malumlarınız, 1984 yılından itibaren, üç dilde (Türkçe, Arapça, İngilizce ve Uygur Lehçesi) ile yayınlanmaya başlayan elinizdeki bu dergi; adına layık (Doğu Türkistan'ın Sesi) olabilme gayreti içinde, üç ayda bir siz değerli okuyucularımıza sunulmaya çalışılmıştır.

Ancak, maddi nedenlerle bu yayını başlattığı gibi sürdürülemedi, bir süre sonra yalnız Türkçe nüshasını çıkarabilme durumunda kalınmıştır. Bu da aynı nedenle 62. sayısından sonra neşredilememiştir.

Fakat, bu arada; değişen ve gelişen siyasi durumların yurdumuz Doğu Türkistan'a olan etkileri ve halkımızın çekmekte oldukları ızdırapları dünya kamu oyuna, resmi ve gayri resmi ku-

rum ve kuruluşlara duyurmak ve onların ilgilerini çekebilmek amacıyla çeşitli tarihlerde ,Türkçe ve İngilizce bültenler ve broşürler (Doğu Türkistan Üzerine Rapor, Some Basic Facts About Eastern Turkistan... gibi) yayınladık. Böylece dergimizin boşluğunu doldurmaya çalıştık.

Doğu Türkistan'ın Sesi; okuyucularımızdan, araştırma merkezleri ve Kütüphanelerden gelen teşvik ve talepler üzerine elinizdeki 63-64 sayısından başlayarak okuyucularımızın ilgi ve desteğine dayanarak dört ayda bir çıkacaktır. Doğu Türkistanlılar arasında birlik ve beraberliği, dayanışmayı sağlamak, güçlendirmek, tarihimizi, sanat ve kültürümüzü yok etmeye ve tahrife yönelik her türlü davranışa karşı direnmek için çıkacaktır. Kamu oyunu, Türk dünyasını, uluslar arası kurum ve kuruluşları bilgilendirmek amacıyla; sosyal siyasal ve bilimsel

haber ve görüşleri ihtiva edecek şekilde yayınlamaya devam edecektir. Ümit ve dileğimiz; dergimizin diğer dillerdeki nüshalarının da yakın bir gelecekte çıkarabilmektir.

Bilindiği üzere; öz ve ebedi Türk yurdu Doğu Türkistan'ın bugünkü resmi adı "Şincang Uygur Özerk Bölgesi"dir. Çin Halk Cumhuriyeti anayasasında özerk bölge statüsünde olan Doğu Türkistan'a tanınan haklar verilmemektedir. Böylece anayasal bir suç işlenmektedir. Çin yönetiminin yıllardan beri sürdürdüğü baskı ve terör rejimi şiddetini arttırarak devam etmektedir. Çin Yönetimi; Amerika Birleşik Devletlerinin uluslararası terörizme karşı başlattığı global mücadeleyi istismar ederek, kendi siyasal amaçları doğrultusunda kullanma çabasına girmiştir. Çeşitli vesileler, bahaneler ve senaryolar uydurarak, halkımızın, doğal ve insani haklarını arama mücadelesini, insanca yaşama isteklerini terörist hareketler olarak göstermeye çalışmaktadır. Böylece; ayıbını, suçunu ve günahlarını gizleme telaşı içindedir. Ancak, Amerika Birleşik Devletleri başta Batı'da resmi makamlar ve medya "Bir milletin doğal haklarına sahip çıkmak için yaptıkları mücadele, terör kapsamına girmez" demek sureti ile Çin'in iftira ve yalanlarına kanmadıklarını göstermişlerdir.

Çin Halk Cumhuriyeti yönetimi Doğu Türkistan'ı, siyasi tarih ve coğrafyadan, insanlık hafızasından ebediyen silmek ve ülkeyi Çinlileştirmek

amacı ile; hür dünyanın gözleri önünde, planlı ve sistemli bir şekilde, her türlü vasıtayı kullanmaktadır.

Bugünkü insan hakları ve evrensel hukuk çağında Doğu Türkistan'ı ve orada yaşayan mazlüm kardeşlerimizi hatırlamak, sorunlarına ilgi duymak, gündeme getirmek; her şeyden önce insani bir görevdir.

"Doğu Türkistan'ın Sesi" değişen dünya koşullarına uygun, akılcı ve bilimsel yoldan hareketle, konuya ilgi duyan çok değerli akademisyenlerimizin yazar ve araştırmacılarımızın bizden esirgemeyeceklerine emin olduğumuz ve çok muhtaç olduğumuz katkılarıyla yayınlanacaktır.

Dergimizin sürekliliği ve kalitesi, ancak daima minnettar olduğumuz sayın zevatın ve değerli okuyucularımızın maddi ve manevi destekleriyle sağlanabilecek ve sürdürülebilecektir.

Netice olarak ; hedefimizin Doğu Türkistan halkının yüksek menfaatlerini akılcı yoldan korumak ve çalışma prensiplerimizin de "AÇIKLIK" olacağını belirtmek isterim.

Bu inanişla tüm okuyucularımızın mübarek Kurban bayramlarını kutlar, esenlik ve mutluluk dileklerimle saygılarımı sunarım.

M. Rıza BEKİN

E.General

Doğu Türkistan Vakfı Başkanı

DOĞU TÜRKİSTAN RAPORU

ve

İNSAN HAKLARI İHLALLERİ*

Prof. Dr. Burhan KUZU

A GİK çerçevesinde 1991 "de Cenevre'de yapılan bu toplantıda milli azınlıklar sorunu detaylı bir şekilde ele alınmıştır.¹

Milli azınlıkların olduğu devletlerde demokrasinin milli azınlıklara mensup olan kimseler de dahil olmak üzere herkesin hakları, ve temel hürriyetleri bakımından tam ve etkin eşitliğe sahip olması ve hukukun üstünlüğü ile demokratik kurumlardan yararlanmasını gerektiğine kani olan,

Ülkelerindeki durumların ve anayasal sistemlerin çeşitliğinin farkında olan ve bu sebeple Milli azınlıklara ilişkin AGİK va-

atlerinin yerine getirilmesi hususunda çeşitli yaklaşımların uygun olduğunu kabul eden,

Bilhassa demokratik kurumların pekiştirildiği ve Milli azınlıklara ilişkin sorunların özel bir önem taşıdığı alanlarda, milli azınlık meselelerini ele almak için çaba sarf etmenin önemini akılda tutan, Milli azınlıkların, içinde yaşadıkları devlet topluluğunun ayrılmaz bir parçasını teşkil ettiklerini ve devletin ve toplumun zenginleşme faktörü olduklarının farkında, olan,

Bağlı olabilecekleri milletlerarası belgelerde belirtilen insan hakları ve temel hürriyetler sahasındaki yükümlülüklerine saygı gösterme ve onları bütünüyle ve adil bir şekilde yerine getirme ihtiyacını teyid eden, Helsinki Nihai Senedi'nde, Madrid Sonuç Belgesi'nde ve Viyana Sonuç Belgesi'nde, AGİK İnsani Boyut Konferansı

*Makale, yazarın Aydınlar Ocağı yayınlarından çıkan 1999 tarihli "Doğu Türkistan'da İnsan Hakları İhlalleri" adlı kitabından alınmıştır.

¹ Raporun metni için bkz.. GÜNDÜZ, A., a.g.e., s. 589

Kopenhag Toplantısı Belgesi'nde, Krakov Kültür Mirası Sempozyumu Belgesi'nde ve de yeni bir Avrupa için Paris Şartı'nda yer alıp milli azınlıklar ve bu azınlıklara mensup kimselere ilişkin bütün vaadlere saygı gösterme ve bunları bütünüyle uygulama hususundaki kuvvetli kararlılıklarını yeniden teyid eden Katılan Devletler vardıkları sonuçları aşağıda sunarlar.

Katılan devletlerin temsilcileri, ile ilgili AGİK belgelerinde yer alan milli azınlıklar hakkındaki vaatlerini, bilhassa Yeni Bir Avrupa için Paris Şartı'nda ve AGİK İnsani Boyut Konferansı Kopenhag Toplantısı Belgesi'nde yer alıp, kendilerinin bütünüyle yeniden teyid ettikleri vaatlerini çalışmalarının esas temeli olarak almışlardır.

Katılan devletler, milli azınlıklara mensup kişiler hakkındaki AGİK vaatlerinin yerine getirilmesinin tümüyle gözden geçirilmesinin (incelenmesinin) süreklilik arz eden önemini vurgularlar.

Milli azınlıklara mensup kimselerin haklarının korunması ve iyileştirilmesinin temelini insan hakları ve temel hürriyetleri olduğunu tebarüz ederler. Milli azınlıklara mensup kimselerin sorunlarının, ancak işleyen bağımsız bir yargıya sahip, hukukun üstünlüğüne dayalı, demokratik, siyasi bir çerçevede tatmin edici bir şekilde çözülebileceğini ayrıca beyan ederler. Bu çerçevede, milli azınlıklara mensup kimseler de dahil olmak üzere bütün vatandaşların insan haklarına ve temel hürriyetlerine, eşit hak ve statülerine tam

saygıyı, bunların meşru menfaat ve emellerinin serbestçe ifade edilmesini, politik çoğulculuğu, sosyal müsamahayı ve hükümet gücüne etkin sınırlamalar getiren hukuk kurallarının icrasını, garanti eder.

Milli azınlıklara ilişkin meseleler ve keza bu azınlıklara mensup kimselerin haklarına ilişkin milletlerarası yükümlülükler ve vaatler, meşru bir milletlerarası yönü olan meselelerdir ve bu sebeple sadece ilgili devletin iç işini oluşturmazlar.

Bütün etnik, kültürel, dilsel ve dinsel ayrılıkların zaruri olarak milli azınlıkların oluşturulmasına yol açmadığını not ederler.

Milli azınlıklara mensup kimselerin etkin bir şekilde kamu yönetimine katılmaları hakkına saygı gösteren katılan devletler, milli azınlıkların durumu ile ilgili sorunlar kendi ülkelerinde tartışıldığı zaman, azınlıkların kendilerinin ülkedeki karar alma prosedürlerine uygun bir şekilde, tartışmalara katılma hususunda etkin olanaklara sahip olmaları gerektiği görüşündedirler. Ayrıca, milli azınlıklara mensup kimselerin veya bunların temsilcilerinin karar-alma veya danışma organlarına (kurumlarına) demokratik şekilde katılmalarının, kamu yönetimine etkin bir şekilde katılmalarının önemli bir unsurunu teşkil ettiği görüşündedirler.

Milli azınlıklara mensup kimselerin durumunu iyileştirmek amacıyla, spesifik problemleri yapıcı bir şekilde görüşme ve danışmanlar vasıtasıyla yürütülecek bir diyalog yoluyla çözmek için özel çabalar

sarfedilmesi gerektiği görüşündedirler. Devletler arasında ve devletlerle milli azınlıklara mensup kimseler arasında diyalogu iyileştirmenin, bütün taraflar arasında serbest bir şekilde bilgi ve fikir akışının olması halinde çok başarılı olacağını kabul etmektedirler. Hükümetlerin milli azınlıklara ilişkin AGİK vaatlerini aktif bir şekilde yerine getirilmesinin etkinliği artırmanın yollarını araştırma hususundaki tek taraflı, iki taraflı ve çok taraflı çabalarını teşvik ederler.

Katılan devletler, ayrıca insan haklarına ve temel hürriyetlere, bütün toplumda ayırım yapmaksızın saygı gösterilmesi gerektiği görüşündedirler. Milli azınlıklara mensup kimselerin esas itibariyle yaşadığı yerlerde, o azınlığa mensup kimselerin, ilgili devletin nüfus çoğunluğuna mensup kimselerin ve bu alanlarda yaşayan diğer azınlıklara mensup kimselerin, insan hakları ve temel hürriyetleri aynı şekilde eşit olarak korunacaktır.

Milli azınlıklara mensup kimselerin kendi etnik, kültürel, dinsel veya dilsel kimliklerini serbestçe ifade etme, muhafaza etme ve geliştirme ve kendi rızaları olmaksızın her türlü asimülasyon teşebbüsünden uzak bir şekilde kültürlerini bütün yönleriyle muhafaza etme, geliştirme hakkına sahip olduklarını teyid ederler.

Yetkili mercilerine, Serbest Seçimler Ofisi'ni milli düzeyin altında yapılan seçimler de dahil olmak üzere ülkelerdeki bütün planlı genel seçimlerden haberdar

etme iznini verirler. Katılan devletler, milli azınlıkların yaşadığı alanlarda yapılanlar da dahil olmak üzere milli düzeyin altında yapılan seçimlerde gözlemci bulundurulmasını, hukukun (kanunun) izin verdiği ölçüde, hayırhahlıkla görüşeceklerdir.

Katılan devletler, milli azınlıklara mensup kimselerin kamu hayatına, iktisadi faaliyetlere ve toplumlarının geliştirilmesine etkin bir şekilde katılması hususunda eşit fırsata sahip olmaları için (gerekli) şartları oluşturacaklardır.

Katılan devletler, Kopenhag Belgesi'nin 31. paragrafına uygun bir şekilde bireyler aleyhinde ayırım yapılmasının, bilhassa istihdam, barınma ve eğitim alanında bir milli azınlığa mensup olma veya olmama sebebiyle ayırım yapılmasını önlemek için zaruri tedbirler alacaklardır.

O çerçevede, bir milli azınlığa mensup olması veya olmaması sebebiyle ayrımcı muamele gören bireylerin başvurabilecekleri etkin kanun yolları imkanını verecek tedbirleri alacaklardır.

Bu kanun yollarına ayrımcılığın bireysel mağdurlarına başvurabilecekleri geniş idari ve yargısal kanun yollarının sağlanması da dahildir.

Katılan devletler, milli azınlıkların değerlerinin ve kültür miraslarının korunmasına, bu gibi azınlıklara mensup kimselerin katılımını (müdahil olmalarını) gerektirdiğine ve farklı kültürlerle karşı müsamaha ve saygının bu bakımdan çok önemli olduğuna kani bulunmaktadır. Buna göre, milli azınlıklar ve azınlıklara

mensup kimselerin ilgili kültür materyallerinin üretimini engellemekten kaçınmanın önemini teyid ederler.

Katılan devletler, milli bir azınlığa mensup olan kimselerin, toplumun diğer kesimi ile aynı haklardan yararlandıklarını ve aynı vatandaşlık görevlerine sahip olduklarını doğrularlar.

Katılan devletler, gerektiğinde, milli azınlıklara mensup kimselere, diğer vatandaşlarla eşit bir şekilde insan haklarını ve temel hürriyetleri kullanmayı ve bunlardan yararlanmayı sağlayacak özel tedbirleri almanın önemini yeniden teyid ederler. Ayrıca, ülkelerinde bulunan milli azınlıkların etnik, kültürel, dinsel ve dinsel kimliğini koruyacak zaruri tedbirleri alma ve kimliğin iyileştirilmesi şartlarını oluşturma ihtiyacını hatırlamaktadırlar. Bu gibi tedbirler, ilgili katılan devletin diğer vatandaşları bakımından eşitlik ve ayırım yapmama ilkeleri ile uyum içinde olacaktır.

Milli azınlıkların, diğerleri yanında, tarihi ve ülkesel durumlarını (şartlarını) dikkate alan bu gibi tedbirler, demokratik kurumların pekiştirilmekte olduğu ve milli azınlık konularının özel bir önem arz ettiği alanlarda bilhassa önemli olduğunu tanırlar.

Kendi alanlarındaki farklılığın ve değişik anayasal sistemlerin varlığının ve bu durumun bir tek yaklaşım zaruri olarak genellikle uygulanabilir kılmadığının farkında olan katılan devletler, kendi aralarında bulunan, bazı devletlerin uygun dü-

şen demokratik tarzda olumlu sonuçları, diğerleri yanında, aşağıdaki yollarla elde ettiğini ilgi ile not ederler:

a- Azınlıkların, bilhassa eğitim, kültür ve din konularındaki istişari ve karar-alma organlarında temsil edilmeleri;

b- Serbest ve periyodik seçimler yoluyla seçilen istişari, teşrii ve icrai organların mevcudiyeti de dahil olmak üzere ülkesel bazda özerklik ve otonomi ve keza milli azınlık işleriyle ilgili olarak seçilmiş organlar ve meclisler, mahalli ve özerk otonom idare;

c-Ülkesel bazda özerkliğin uygulanmadığı durumlarda (milli azınlık) kimliğine ilişkin hususiyetlerin (yönlerin) milli azınlıklar tarafından idaresi;

d- Adem-i merkeziyetçi veya mahalli yönetim biçimleri;

e- Milli azınlıklara mensup kimselere, bunların sayıları, coğrafi yerleşim özellikleri ve kültürel gelenekleri gerektiği şekilde dikkate almak suretiyle, kendi ana dillerinde yeterli tip ve seviyelerde eğitimi verilmesi;

f- Halka (kamu oyuna) azınlık dillerin öğretilmesinin finansmanı ve de özellikle milli azınlıklara mensup kimselerin yaşadığı bölgelerde eğitim-öğretim yapan kurumlara azınlık dillerinin dahil edilmesi;

g-Ülkelerinde belli bir alanda (konuda) eğitimin azınlık diliyle bütün seviyelerde sağlanmadığı durumlarda, o dilde bitirilen (tamamlanan) bir ders için dışarıdan verilen diplomaları tanımanın yollarını bulmak için gerekli tedbirleri alma;

h- Eşit haklar ve ayırım yapmama ile ilgili kanunlarını gözden geçirerek ve bilgiyi yayacak devlet araştırma kurumlarının kurulması;

ı- İsteyen milli azınlık mensubu kimselere eğitsel, kültürel ve dini kurumlarını, örgütlerini ve cemiyetlerini kurmak haklarını kullanmaları için mali ve teknik yardım yapılması;

j- Ayrımcı uygulamalara ilişkin mahalli zorlukları ele almak için devlet yardımı (mesela, vatandaş ilişkileri hizmeti) yapılması;

k- Azınlık cemaatleri arasında çoğunluk ve azınlık cemaatleri arasında ve aynı sınırları paylaşan komşu cemaatler arasında mahalli gerginliklerin ortaya çıkmasını önlemeyi ve ihtilaflar ortaya çıkarsa, bunları barışçı şekilde ele almaya yardım etmeyi amaçlayan temel (köklü) cemaat ilişkilerini teşvik etme;

l- Sınır bölgeleri arasında devam eden diyalogu kolaylaştırmak için ya devletlerarası ya da bölgesel düzeyde daimi karma komisyonların kurulmasını teşvik etmek.

Katılan devletler, bunların veya diğer yaklaşımların, tek başlarına veya bir arada, kendi ülkelerindeki milli azınlıkların durumlarını iyileştirmede faydalı olabileceği görüşündedirler.

Katılan devletler, milli azınlıklara mensup kimselerin tek başlarına veya başkaları ile birlikte, ülkelerinde örgüt veya dernek kurma ve bunları idame ettirme ve gayr-i resmi milletlerarası örgütlere katılma haklarını kullanma ve bun-

lardan yararlanma hakkına saygı gösterirler.

Katılan devletler, milli azınlıklara mensup kimselerin kendi eğitsel, kültürel ve dinsel kurumlarını, örgütlerini ve derneklerini kurma ve bunları idame ettirme hakkını yeniden teyid ederler ve bu hakkın kullanılmasını engelleyemezler.

Bu hususta, bireylerin, gayr-i resmi örgütlerin, dini ve diğer grupların karşılıklı kültür anlayışını geliştirmede ve toplumun bütün seviyelerinde ve de milletlerarası sınırların ötesinde ilişkileri iyileştirmede oynayacağı büyük bir hayati rolü kabul ederler.

Bu gibi örgüt, grup ve bireylerin birinci elden gözlemleri ve tecrübelerinin, milli azınlıklara mensup kimselerle ilgili AGİK vaatlerini yerine getirilmesini iyileştirmede büyük bir değeri haiz olduğuna inanırlar. Bu sebeple, bu gibi örgüt, grup ve bireylerin çalışmasını teşvik edecekler ve engellemeyeceklerdir ve bu alandaki katkılarını alkışlayacaklardır.

İrkçı, etnik ve dini nefretin, Yahudi düşmanlığının, yabancı düşmanlığının ve ayrımcılığın yayılmasından kaygı duyan Katılan devletler, herhangi bir kimseye karşı bu gibi hareketlerin (yapılmasını), devamlı bir şekilde kınama kararlılıklarını vurgularlar.

Bu çerçevede, Roma'nın (Çingenerin) özel problemlerini kabul ettiklerini yeniden teyid ederler. Kendi ülkelerinde normal şekilde mukim olan Romanlarla, mukim olan nüfusun geri kalan kısmı arasında

tam bir fırsat eşitliğini sağlamak için etkin tedbirler almaya hazırdırlar. Romanların karşılaştıkları özel problemlere ilişkin araştırma ve incelemeleri teşvik edeceklerdir.

Ülkelerindeki değişik kökenden gelen bireyler arasında müsamaha, anlayış, fırsat eşitliği ve ilişkileri iyileştirmek için etkin tedbirler alacaklardır.

Ayrıca, katılan devletler, Yahudi düşmanlığı da dahil olmak üzere ulusal, ırksal, etnik veya dinsel ayrıma, düşmanlığa (husumete) veya nefrete dayanan şiddeti teşvik eden hareketleri yasaklayacak kanunları, bu gibi kanunları uygulayacak politikaları, eğer daha önce yürürlüğe koymamış iseler, anayasa hukuklarına ve milletlerarası yükümlülüklerine uygun bir şekilde yürürlüğe koymak da dahil olmak üzere etkin tedbirler alacaklardır. Dahası, halkın önyargı ve nefret konusundaki bilincini geliştirmek, nefretle bağlantılı suçlara karşı kanunların icrasını iyileştirmek ve, toplumda nefret ve önyargıyı ele almak için başka türlü çabaları daha da ileri götürmek için ülkelerinde ırk, etnik kimlik veya din ile ilgili önyargıya dayalı suçlar hakkında verileri ve bu gibi verilerin toplanmasında kullanılan yönlendirici kuraları, düzenli bir şekilde toplamak, yayınlamak ve kamuoyuna sunmak için her türlü çabayı sarf edeceklerdir. Bu verilerin herhangi bir şahsi bulguyu kapsamaması gerekir.

AGİK'in gelecek toplantılar da dahil olmak üzere Milletlerarası düzeyde ön-

yargı ve nefretin kanıtlarını sergileyen suçlar hakkında danışmalarda, görüş ve bilgi alışverişinde bulunacaklardır.

Milli azınlıklara mensup kimselerin haklarını korumanın, bilgi akışı ve fikir alışverişini zaruri kıldığına kani olan katılan devletler, kamu yetkililerinin müdahalesi olmadan ve sınırlara bakmaksızın milli azınlıklara mensup kimseler arasında iletişimin önemini vurgularlar. Bu gibi hakların kullanılması sadece (ancak) kanunla koyulan ve milletlerarası standartlara uygun olan sınırlamalara tabi tutulabilir. Milli bir azınlığa mensup olan hiçbir kimse, ülkesi içinde veya dışında temaslar yaptığı için sırf böyle bir azınlığa mensubiyetine binaen, cezai veya idari müeyyidelere tabi tutulmayacaklardır.

Basından yararlanma bakımından, herhangi bir kimse aleyhinde etnik, kültürel, dinsel ve dilsel sebeplere dayalı ayırım yapmayacaklardır. Elektronik yayın araçlarının programlarında milli azınlıkların etnik, kültürel, dinsel ve dilsel kimliklerini dikkate almalarına yardım etmek amacıyla bu gibi araçlardan yararlanma ile ilgili bilgi sağlayacaklardır.

Milli bir azınlığa mensup kimseler arasında engelsiz temasları ve de bir azınlığa mensup olan kimselerin sınırların ötesinde kendileriyle aynı etnik veya milli kökeni, kültür mirasını veya dini inancı paylaştıkları kimselerle temas sağlamalarının ve idamesinin karşılıklı anlayışa katkıda bulunduğunu ve iyi komşuluk ilişkilerini iyileştirdiğini yeniden teyid

ederler.

Bu sebeple, milli, bölgesel ve mahalli seviyede, diğerleri yanında, sınır geçişleri, tarihi abidelerin ve yerlerin korunması ve bu gibi yerleri ziyaret etme, turizmin, trafiğin iyileştirilmesi, ekonomi, gençlerin değişimi, çevre korunması ve bölge komisyonlarının kurulması konularında sınır ötesi işbirliği düzenlemelerini teşvik ederler.

Ayrıca, milli azınlıkların yaşadığı yerlerde milli azınlık sorunları tartışma, bu gibi konularda tecrübe değişiminde ve tekliflerinde bulunma hususunda gayr-i resmi çalışma düzenlemelerinin (mesela, hem katılan devletler içinde hem de bu gibi devletler arasında seminerler ve komiteler, yapılmasını teşvik edeceklerdir.

Milli azınlıkların fiili durumları hakkındaki bilgileri iyileştirmek amacıyla, katılan devletler isteğe bağlı olarak AGİK sekreterliği vasıtasıyla diğer katılan devletlere kendi ülkelerindeki azınlıkların durumu ve de o husustaki milli politika hakkında bilgi dağıtacaklardır.

Katılan devletler, Milli Azınlıklar AGİK Uzmanlar Toplantısı Genel Kurulunda yapılan konuşmaların kamuya duyurulmasını istedikleri kopyalarını AGİK Sekreterliğinden tevdi edeceklerdir.

Katılan devletler, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyi temsilcilerinin Cenevre Milli Azınlıklar Uzmanlar Toplantısına yaptıkları katkıları takdir etmektedirler. Bu örgütlerin çalışma faaliyetlerinin AGİK'in Milli azınlık sorunlarını incele-

mesinde sürekli bir önemi haiz olacağını not ederler.

Katılan devletler, milli azınlıklarla ilgili sorunları ele almada münasip AGİK mekanizmalarının önemli olacağını not ederler. Ayrıca AGİK İnsani Boyut Konferansı 3. Toplantısının İnsani Boyut Mekanizmasını Genişletmeyi incelemesini tavsiye ederler. Milli azınlıklara mensup olan kimselerinkiler de dahil olmak üzere bireylerin haklarının korunmalarına olan katkılarını iyileştireceklerdir.

Nihayet Katılan devletlerin temsilcileri Toplantının İcra Sekreterinden bu raporu AGİK İnsani Boyut Konferansının üçüncü toplantısına gönderilmesini rica ederler. Katılan devletlerin temsilcileri, Cenevre toplantısının mükemmel organizasyonu için ve toplantıya katılan delegasyonlara gösterilen sıcak misafirperverlik için İsviçre halkı ve hükümetine derin şükranlarını ifade ederler.

10. EĞİTİMDE AYRIMCILIĞA KARŞI SÖZLEŞME (PARİS. 1960)

Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür örgütü tarafından alınmış ve imzalanmıştır.² Sözleşmenin amacı bakımından ayrımcılık terimi: "... ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka bir görüş ulusal ya da toplumsal köken, ekonomik koşul ya da doğuş temeli üzerinde, eğitimde davranış eşitliğini kaldırmak ya da bozmak amacı ya da sonucuyla ve özellikle a) Herhangi

² Sözleşmenin metni için bkz. SENCER, M., Belgelerle İnsan Hakları, İstanbul 1988, s.276

bir kişi ya da grubu eğitim görmekten yoksun bırakmak, b) Herhangi bir kişi ya da grubu standart bir eğitimle sınırlamak. İhtilaflar Adalet Divanı'nda çözülecektir.

**11. HER TÜRLÜ İRK AYRIMCILIĞININ KALDIRILMASI ULUSLARARASI SÖZLEŞMESİ
(NEWYORK. 1965)**

Birleşmiş Milletler Teşkilatı'nın gayretleriyle gerçekleştirilmiştir³. Sözleşmenin başkanlık kısmında bu alana ilişkin birçok atıflar yapılmaktadır. Sözleşmenin 1.maddesinde "ırk ayrımcılığı" ifadesinin ne anlama geldiği şöyle açıklanmıştır: "Siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel alanda ya da toplum yaşamının başka bir alanında insan hakları ve temel özgürlüklerin eşitlik temeli üzerinde tanınmasını, kullanılmasını ve bunlardan yararlanmayı önlemek ya da zedelemek amaç ya da sonucuyla ırk, renk, soy ya da ulusal etnik kökene dayalı herhangi bir ayırım, dışlama, kısıtlamada bulunma anlamına gelir."

"Taraf her devlet, kişilere, kişi gruplarına karşı -ırk ayrımcılığı eylem ve uygulamasına girişmeyi ulusal ya da mahalli tüm resmi mekanların ve kamu kurumlarının bu yükümlülüğe uygun davranmasını sağlamayı üstlenir" (md.2/a).

"Taraf her devlet, kişiler ya da örgütlerce ırk ayırımı yapılmasını arkalama, koruma ya da desteklemekten kaçınmayı yüklenir" (md.2/b).

"Taraf her devlet, hükümet politika-

sıyla ulusal ve mahalli politikalarını gözden geçirmek ve nerede ırk ayrımcılığı oluşturan ya da bunu sürdüren yasa ya da düzenlemeler varsa bunları değiştirmek, kaldırmak ya da hükümsüz saymak üzere etkin tedbirler alır" (md.2/c).

"Taraf devletler, ırk ayrımcılığını kınayarak, yargı yetkileri içinde bulunan ülkelerde bu nitelikleri tüm uygulamaları yasaklar ve kökten yok eder" (md.3).

Sözleşmeye taraf devletlerden seçilecek 18 kişilik bir Irk Ayrımcılığı Kaldırma Komitesi kurulmuştur* Komite, taraf devletlerden aldığı bilgilere ve kendi araştırmalarına dayanarak zaman zaman Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine raporlar sunmaktadır. Gerekirse bir Uzlaştırma Komisyonu kurulur. Komisyon konuyu enine boyuna inceledikten sonra taraflar arasındaki soruna yer veren ve dostça çözüm yolunu gösteren bir rapor hazırlayarak Komiteye sunar.

12- KADINLARA KARŞI HER TÜRLÜ AYRIMCILIĞIN ÖNLENMESİ ULUSLAR ARASI SÖZLEŞMESİ (NEWYORK. 1979)

Birleşmiş Milletlerin girişimiyle hazırlanmıştır⁴. Kadınlara karşı yapılan muhtelif ayrımları önlemek amaçlanmıştır. Sözleşmenin imali durumunda takip amacıyla Kadınlara Karşı Ayrımı Ortadan Kaldırma Komitesi kurulmuştur (md.17).

³ Sözleşmenin metni için bkz. Ibid., s.97

⁴ Sözleşmenin metni için bkz. Ibid., s.119

13- TUTUKLULARA EN AZINDAN UYGULANMASI GEREKEN DAVRANIŞ STANDARTI KURALLARI (1955)

Bu kurallar, önce 1955'te Cenevre'de belirlenmiş; 31 Temmuz 1957'de onaylanmıştır⁵. Bu kurallar, tutuklulara davranış konusunda genel olarak geçerli sayılan ilke ve uygulamaları tesbit etmekte ve gözaltında ya, da tutuklu bulunanların kötü muamelelere karşı korunması amacıyla Birleşmiş Milletlerce uygun görülen asgari şartları dile getirmektedir. Bu kuralların uygulanmaya geçirilmesini takip için 1975'te bir de Komite kurulmuştur.

14- İŞKENCE VE BAŞKA ZALİMCE, İNSANLIK DIŞI YA DA ONUR KIRICI DAVRANIŞ YA DA CEZAYA KARŞI SÖZLEŞME (NEW YORK, 1984)

Birleşmiş Milletlerin girişimiyle hazırlanmıştır⁶. Sözleşme "işkence" terimini şöyle açıklıyor: "Bir kimseye kendisinden ya da üçüncü bir kişinin işlediği ya da işlediğinden kuşku duyulan bir eylemden ötürü onu cezalandırmak, kendisine ya da üçüncü bir kişiye gözdağı vermek ya da onları zorlamak amacıyla ya da herhangi bir ayrımcılığa dayalı bir nedenle bir resmi görevli ya da resmi sıfatla davranan bir başkası tarafından ya da onun kışkırtması ya da oluru ya da izniyle bilerek maddi ya da manevi ağır acı vermek ya da niyette bulunmaktır" (md.1).

Bu sözleşmeyi takip için bir Komite kurulmuştur.

Benzer bir sözleşme aynı isim altında 1987 yılında Bölgesel bazda Avrupa Sözleşmesi çerçevesinde imzalanmıştır⁷.

15- ÇOCUK HAKLARI BİLDİRGESİ (1959)

1924'de Cenevre'de ilk kez Çocuk Hakkı Bildirgesi imzalanmıştır. Yine Birleşmiş Milletler Cenevre'de yeni bildirgenin⁸ başlangıç kısmında "Bedensel ve zihinsel bakımdan henüz olgunlaşmamış olan çocuk, doğumdan önce olduğu gibi doğumdan sonra da uygun yasal korunma dahil özel gözetim ve bakıma ihtiyaç duyduğu" vurgulanmakta ve şöyle denilmektedir: "Çocuğun mutlu bir çocukluk geçirmesi ve kendisinin ve toplumun iyiliği için burada öne sürülen hak ve özgürlüklerden yararlanması amacıyla bu Bildirgeyi ilan eder ve ana-babaları, kadın-erkek herkesi, gönüllü örgütleri, yerel makamları ve hükümetleri bu hakları tanımaya ve aşağıdaki ilkeler uyarınca gidecek alınacak yasal ve başka önlemlerle bu hakları gözetmeye çağırır."

Bildirgenin 1. maddesi şöyle diyor: "Her çocuk, kendisinin ya da ailesinin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka bir görüş ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş ve başka bir statü bakımından herhangi bir ayırım yapılmaksızın

⁵ Sözleşmenin metni için bkz. Ibid., s. 166

⁶ Sözleşmenin metni için bkz. Ibid., s. 155

⁷ Sözleşmenin metni için bkz. Ibid.s. 468

⁸ Bildirgenin metni için bkz. s.267

bu haklara yetkilidir."

Bundan sonra çocukları özel olarak korumaya yönelik haklar sıralanmıştır.

Tüm bu sıralanan ve Birleşmiş Milletlerin öncülüğü ile imzalanan sözleşmelerin benzerleri Avrupa, Amerika ve Afrika İnsan Hakları Belgeleri doğrultusunda bölgele planda da imzalanmıştır. -

V- SONUÇ VE DEĞERLENDİRME:

1- Çin'in Doğu Türkistan halkına yapmış olduğu muamelelerin İnsan Hak ve Hürriyetlerine aykırı olduğu çok açıktır. Zira, insanların doğuştan kazandıkları bir takım hak ve hürriyetler en tabii haklarıdır. Bunlar hiçbir ülke tarafından halkına bahsedilmemiştir. Yaşama hakkının, vücut bütünlüğünün olmadığı bir ülkede diğer hiçbir hak ve hürriyetin kıymeti olamaz. Yaşayan insanlara karşı yapılan işkence, keyfi yakalama ve tutuklama, sövme ve hakaretler, edebe aykırı olarak yapılan teşhis, çocuklara ve kadınlara uygulanan eylemler, kısırlaştırma, tıp dışı yollarla yapılan kürtaj vs. birlikte düşünüldüğünde, Doğu Türkistan halkına yapılanların tam bir Jenosit: (Soykırım) olduğu ortadır.

2- Durum böyle olunca, Milletlerarası, alanda ne yapılabilir? Bir defa belirtelim ki, artık insan hakları alanında dünya ortak bir takım ilkeleri belirlemiştir. Hiçbir devlet "bu benim insanım size ne" diyememektedir. Yine bilinmektedir ki, devletleri insan hakları ihlalleri ile suçlamak, onları milletlerarası platformda güç durumda bırakmaktadır. Bu alanda suç işlemek istese bile, bunun gizli kalmasını arzula-

maktadır. Ne var ki, bugün gelişmiş olan iletişim teknolojisi karşısında Devletlerin bunu tam olarak gizleyemedikleri görülmekte, tabir caizse "er geç kokusu çıkmaktadır"

3- Şu halde, yapılacak iş Çin'in yapmış olduğu bu zulmü mutlaka dünya kamuoyuna duyurmaktır. Bunun en önemli yolu çarpıcı sahnelerin fotoğraflarını dünya basınına bir şekilde nakletmektir.

Bunun dışında Çin hakkında Milletlerarası yaptırım mekanizmaları çalıştırılabilir mi? Bilindiği gibi Avrupa ve Amerika İnsan Hakları Sözleşmeleri bölgesel bazda İnsan Hakları İhlallerini İnsan Hakları Komisyonu veya Adalet Divanı yoluyla takip etmektedir. Bu denetimde etkili olduklarını söylemek mümkündür. Ancak, Çin bu tür bir bölgesel oluşum içinde bulunmadığından böyle bir mekanizmayı çalıştırmak mümkün olamamaktadır. Bu durumda konuyu ancak Birleşmiş Milletler bünyesinde ele almak gerekir. Yukarıda özetleyerek belirttiğimiz gibi Birleşmiş Milletler girişimiyle insan hakları alanında bazı belgeler imzaya açılmıştır. Ne var ki, Çin bunların neredeyse tamamını imza etmemiştir. Tespit ettiğimiz kadarıyla sadece 1948'de imzalanan ve 1951 "de yürürlüğe giren Jenosit'in önlenmesi ve Cezalandırılması Hakkında Sözleşmeyi imzalamıştır. Esasen, Çin'in Doğu Türkistan'da uyguladığı muamelenin sistematik bir soykırım olduğunda şüphe yoktur. Bu sözleşmeden yukarıda bahsettik. Kanaatimizce yapılacak ilk iş Çin'in bu söz-

leşmeye aykırılıkları gerekçesiyle Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ni ya da Genel Kurulunu harekete geçirmektedir.

Her ne kadar Çin, Güvenlik Konseyi'nin "veto" hakkı olan beş daimi üyesinden biri ise de, kendileri ile ilgili konularda bu yetkilerini kullanamamaktadırlar.(md.27/3) Burada bir hususu belirtmek gerekir ki, veto hakkı sadece Çin'in insan hakları konusunda ihlallerinin tesbit edilmesine karşı kullanılmamaktadır; yoksa, neticede bir somut yaptırım uygulanacaksa (ör. ekonomik ambargo gibi) o zaman veto hakkını kullanabilir ki, Çin aynı zamanda Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'na getirilebilir. Keza, Adalet Divanı'na intikal ettirilebilir. Tabii ki, bütün bu yolları ancak devletler çalıştırabilir. Veto yetkisi yüzünden Güvenlik Konseyi'nin tıkanması durumunda çözüm yolu olarak Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 377 (V) sayılı ve 3 Kasım 1950 tarihli "Barış İçin Birleşme Kararı"na gidilir⁹. Bilindiği gibi, Birleşmiş Milletler sisteminde, milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası konusunda başlıca yetkili ve sorumlu organ Güvenlik Konseyi'dir. Bu örgüt bu konuda milletlerarası topluluk adına hareket eder (md.24) ve üye devletler bu örgütün Birleşmiş Milletler antlaşmasına uygun şekilde alacağı kararları yerine getirmeyi taahhüt etmişlerdir (md.25). Genel Kurul,

esas itibariyle, bir tartışma ve müzakere organıdır. Güvenlik Konseyi milletlerarası barış ve güvenliği koruma ile ilgili asli görevini yaptığı sürece ihtilafı konuları tartışsa bile, bu konularda karar alamaz. Meğer ki, Güvenlik Konseyi bunu kendisinden istemiş ola (md.12).

1950'li yıllarda Kore hadisesi sırasında, Güvenlik Konseyi'nde "veto" yetkisinin kötüye kullanıldığı ve milletlerarası uyumsuzluk konusunda kararların alınmadığı görülünce, Genel Kurul'un devreye sokulması çareleri alınmıştır. İşte "Barış İçin Birleşme Kararı" bu amaçla Genel Kurul tarafından 1950 yılında 302. toplantısında kabul edilmiştir. Buna göre "'Güvenlik Konseyi milletlerarası barış ve güvenliğin muhafazası ile ilgili görevlerini, veto yetkisinin kötüye kullanılması dolayısıyla yerine getiremezse, Genel Kurul barışın ihlal edilmesi veya saldırı fiilinin varlığı halinde, silahlı kuvvetlerin kullanılması da dahil, üye devletlere uygun olan tedbirleri tavsiye etmek için meseleyi derhal ele alacaktır. Bu kararın, Birleşmiş Milletler Şartı'nı fiilen ve usulüne aykırı bir şekilde değiştirdiği görüşü ileri sürülmüştür. Ancak, Genel Kurul zaman zaman bu karara dayanarak tavsiyelerde bulunmuştur. Bu işi Barış Gözlem Komitesi yürütmektedir.

Belirttiğimiz gibi, Çin'in yukarıda özetlediğimiz birçok belgeye imza atmamış olması bu mekanizmaların çalışmasını bir hayli zorlaştırmıştır. Fakat Çin'in bir Birleşmiş Milletler üyesi olması bazı yolları

⁹ Kararın metni için bkz. GÜNDÜZ, A., a.g.e., s.58

açabilmektedir. Her şeyden önce, Birleşmiş Milletlerin Kuruluş amacı ve statüsünde insan haklarını korumak, mazlum milletlere ve topluluklara yardımcı olmak belirtilmiştir. Nitekim, 3. maddede Birleşmiş Milletlerin amacı şöyle tesbit edilmiştir: "Milletlerarasında, milletlerin hak eşitliği prensibine ve kendi geleceğini kendilerinin belirleme hakkına saygı üzerine kurulmuş dostane münasebetler geliştirmek ve dünya barışının sağlamlaştırılması için elverişli her türlü diğer tedbirleri almak; ekonomik, sosyal, fikri ve insani mahiyetteki milletlerarası davaları, çözümlenerek ve ırk, cins, dil veya din farkı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve ana hürriyetlerine karşı saygıyı geliştirerek ve teşvik ederek, milletlerarası işbirliğini geliştirmek, milletlerin bu müşterek amaçlara doğru sarfettikleri gayretlerin ahenkleştiği bir merkez olmak" Yine Antlaşma Metni'nin 55. maddesi ise benzer amaçları ifade ettikten sonra, şöyle denilmektedir: "İrk, cins, dil veya din farkı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve ana hürriyetlerine bütün dünya da bilfiil saygı gösterilmesini kolaylaştırmak."

Çin, Birleşmiş Milletler üyesi olarak bu ilkelerin altına imzasını atmıştır. Hiçbir şey yapılmasa bile bu hükümlerden hareket edilerek Doğu Türkistan meselesi Birleşmiş Milletler'e götürülebilir.

Şunu da biliyoruz ki, İnsan hakları alanında Devletler çifte standart uygulamakta ve İnsan haklarını politize etmektedir. Gerçekten bugün İnsan Haklarının

siyasallaşması olgusu ile karşı karşıya bulunuyoruz. Uluslararası ilişkilerde, özellikle Birleşmiş Milletler bünyesi içinde devletlerin insan hakları konusunda tutum ve davranışlarını belirleyen başlıca etken politika etkeni olmaktadır. Bu alanda devletler pasif ve hareketsiz kalmakta, ya da harekete geçmeden önce birtakım siyasi konjoktür hesaplarına girişmektedirler. İnsan haklarını ihlal ettiği ileri sürülen devlet, dünyadaki ittifak sistemleri veya nüfuz bölgeleri içinde hangi "kampta" yer alıyor? Bizden mi, değil mi? Girişimde bulunmak milli çıkarlar açısından yarar olur mu olmaz mı? Bundan bir ters tepki doğar mı doğmaz mı? Siyasi bir avantaj sağlar mı sağlamaz mı? İşte genellikle devletlerin, özellikle de büyük devletlerin tutum ve davranışlarını etkileyen hesaplar bunlardır. Ve bu hesaplar yüzünden çoğu zaman kendilerine düşen ve beklenen "İnsan haklarının gözeticisi" rolünü oynamakta çekingen davranmaktadırlar.

Devletler arası ilişkilerde sürüp giden çıkar çatışmalarının, bloklaşmanın ve karşılıklı güvensizlik havasının, insan haklarının gelişmesi açısından elverişli bir ortam oluşturduğu söylenemez. Bir devletin, uluslararası mekanizmalardan insan haklarının sağlanması amacıyla değil de, sırf çıkar çatışması içinde bulunduğu başka bir devleti "köşeye sıkıştırmak" ve onu zor durumda bırakmak amacıyla yararlanmaya kalkışmasının, insan haklarına dünya ölçüsünde geçerlilik kazandırma çabalarını olumsuz yönde etkileyeceğinden, şüphe

edilmemelidir. Nitekim, bu yöndeki kaygılar Birleşmiş Milletler çerçevesinde oluşturulan sözleşmelerde daha etkin bir denetim sisteminin kabulü konusunda devletleri isteksiz ve çekingen davranmaya zorlamıştır.

Böyle olmakla beraber, bir gerçeğin altını çizmek gerekir: Günümüzde insan hakları konusu bir "iç mesele" olmaktan çıkmıştır. O, artık milli sınırları aşan, milletlerarası alanı ilgilendiren bir konudur. Bugün hemen hemen hiçbir devlet, herhangi bir sözleşmeye bağlı olmasa bile, insan hakları konusunda tamamen kendi başına buyruk hareket edemiyor. "Vatandaş benim vatandaşım değil mi, istediğimi yaparım, kimse bana karışamaz" demek, diyebilmek giderek güçleşiyor. Bunu çağımızın önemli bir gelişmesi olarak kabul etmek gerekmektedir. Uygarlık bu yolda ilerledikçe "egemenlik" ve "içişlerine karşımama" gibi kavramlar da ister istemez etkisini kaybetmektedir.

Doğu Türkistan'da yapılan insan hakları ihlallerini önlemede yukarıda sıraladığımız bazı kolaylık ya da güçlüklerle karşılaşılacaktır. Devletlerin bu tür politik yaklaşımları karşısında "Devlet dışı Uluslararası Baskı Kuruluşları" olarak isimlendirilen "İnsan Hakları Gönüllü Bekçileri" olarak vasıflandırılan, bir takım sivil insan hakları kuruluşlarından yararlanmak mümkündür¹⁰.

Hiçbir devlete bağlı olmaksızın tüümüyle özel nitelikte kişiler ve gruplarca meydana getirilen bu gönüllü kuruluşlar (kısaca NGO) insan hakları ile ilgili çeşitli alanlarda faaliyet göstermektedirler. Dünya ölçüsünde insan haklarına saygı gösterilmesin sağlamak amacıyla çaba harcayan bu örgütlerin hayli etkili oldukları da görülüyor. Herhangi bir resmi sıfatları olmadığı halde bunların nasıl olup da etki sağlayabildikleri akla gelebilir. Bu sorunun karşılığını şurada aramak gerekir sanırız: Günümüzde genel olarak devletler, demokratik olsun ya da olmasın dünya kamuoyunda "ihvan haklarına saygılı görünmek" konusunda oldukça hassas davranmaktadırlar. Hiçbir devlet dışarıya karşı açıktan açığa insan haklarını çiğnediği görüntüsünü (imajını) vermek istemiyor ve bundan olabildiğince kaçınıyor. İşte devletlerin, bu alanda nispi de olsa gösterdikleri duyarlılıkları, uluslararası gönüllü kuruluşların en büyük kozunu oluşturmaktadır. Bu kozu kullandıkları başlıca yöntemleri de, devletlerin kendi ülkelerinde insan haklarına gerçekten saygılı olmalarını sağlayacak biçimde dıştan bir kamuoyu baskısı kurmak istiyor. Devlet dışı gönüllü kuruluşlar, bu yöntem bakımından "uluslararası baskı grupları" olarak nitelendirmek herhalde yanlış olmaz.

Herbiri insan hakları ile ilgili değişik alanlarda çalışmalarını yoğunlaştıran

¹⁰ Bu hususlar hakkında öter. KAPANI, M.; İnsan Haklarının Uluslararası Boyutları, İstanbul

devlet dışı kuruluşlar adeta aralarında işbirliği yapmışçasına gayret gösterirler. Sayılanda oldukça fazladır. Bunların en önemlilerinden bazıları şunlardır¹¹.

1- Uluslararası Kızılhaç Komitesi:

Bu tip kuruluşların en eskisi sayılır. 1863 yılında Henri Duanant tarafından İsviçre'de kurulan ve o günden bugüne gelişerek çalışmalarını sürdüren bu komite, tamamen apolitik, sırf insancıl amaçlarla hizmet veren bir örgüttür. Başlıca çalışma alanı, savaş esirlerinin ve yaralıların korunmasıdır. Bu konularda savaş dönemlerinde taraf devletlerin uymakta zorunlu oldukları kuralları belirleyen 1949 Cenevre Sözleşmesi'nin uygulanmasını denetler. Bu arada, zaman zaman siyasi tutukluların buldukları cezaevlerinin denetlenmesi gibi, görevler üstlendiği de görülmektedir.

Bu kuruluş, çalışmalarında diğer devlet dışı kuruluşlardan farklı olarak kamuoyu baskısı oluşturma yöntemine başvurmaz ve "sessiz diplomasi" yolunu tercih eder. Uluslararası standartlara aykırı bir durum tespit ettiği zaman, bu konuda düzenlediği raporu doğrudan doğruya kısmen ve sadece kendi işine gelen bölümlerini yayınlanması halinde, raporu tümüyle dünya kamuoyuna açıklar.

2- Uluslararası Hukukçular Komisyonu:

Merkezi Cenevre'de bulunan bu kuruluş komünist ülkeler dışında kalan ülkelere değişik hukuk sistemlerin temsil eden seçkin hukukçulardan oluşmaktadır. Ayrıca 60'dan fazla ülkede ulusal şubeleri vardır. Başlıca amacı "hukukun üstünlüğü" ilkesine saygı gösterilmesini sağlamak ve insan haklarını hukuk yoluyla korumaktır. Bu amaçla uluslararası kongreler, konferanslar ve seminerler düzenler. Üç ayda bir yayınlandığı periyodik dergi dışında, güncel konularda araştırmalar yapar ve raporlar yayınlar. Görülmekte olan siyasi nitelikli davalara gözlemciler gönderir. Örneğin Türkiye'de görülen Disk ve Barış Derneği davalarında olduğu gibi. Bu gözlemcilerin görevi, davanın adalete uygun bir biçimde yürütülüp yürütülmediğini ve özellikle savunma hakkına saygı gösterilip gösterilmediğini tesbit etmektir.

Bunun dışında, insan haklarına aykırılık iddiaları karşısında, bu iddiaları yerinde incelemek ve rapor vermek üzere heyetler gönderirler. Bu heyetler aracılığı ile ilgili hükümetler nezdinde özel girişimlerde bulunurlar. Gereken hallerde, insan haklarının çiğnenmemesi iddialarına ilişkin bulgularını basına açıklar.

Uluslararası Hukukçular Komisyonu, tam bir tarafsızlık ve titizlikle sürdürdüğü bu çalışmalarıyla hayli etkili olmaktadır. Uluslararası forumlarda sözü edilen bu kuruluşun Birleşmiş Milletler, UNESCO ve Avrupa Konseyi nezdinde "danışman statüsü"ne sahip bulunduğunu da ayrıca belirtmek yerinde olur.

¹¹ Bu hususlar hakkında bkz. KAPANI, M; a.g.e. s.67-74

3- İnsan Hakları İçin Uluslararası Birlik:

1942 yılında ABD'de kurulan bu örgüt, önceleri Avrupa'daki mülteciler sorunu ile ilgileniyordu. Daha sonraları ilgi alanını insan haklarının bütün dünyada korunmasını içine alacak biçimde genişletti. Merkezi New York'ta bulunan bu kuruluş, çalışmalarını Birleşmiş Milletler örgütü içinde yoğunlaştırır. Zaten daha başlangıçta, Birleşmiş Milletler Antlaşmasının ve İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin hazırlanmasında katkısı olmuştur. Birleşmiş Milletler bünyesi içindeki insan hakları ile ilgili komisyon ve alt komisyonlarda sürekli olarak gözlemci bulundurur; danışman sıfatıyla onlara görüş ve öneriler sunar. Dünyanın çeşitli ülkelerinden kendisine yapılan başvuruları kendi imkanları ölçüsünde araştırır. Bu konularda rapor hazırlar ve basın toplantıları düzenler, önemli bazı olaylarda, ilgili hükümetlerden olumlu bir cevap alamadığı zaman, konuyla ilgilenmesi için Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne başvuruda bulunur.

4- Uluslararası Şairler, Denemeciler ve Romancılar Kulübü (PEN Kulübü):

1921 yılında İngiltere'de kuruldu. PEN, dünyanın çeşitli ülkelerindeki PEN Kulüplerinin katılmasından oluşan yazarlar birliğidir. Bu kuruluş özellikle, düşünce, anlatım ve basın özgürlüğünün, sağlanması ve yazarların haklarının dünya ölçüsünde korunması uğrunda çaba gösterir. Belirli aralıklarla düzenlenen Uluslararası

PEN Kongrelerinde, öncelikle hükümetlerin yazarlar karşısındaki tutumları, sansür ve hapisteki yazarlar konuları ele alınır ve bu konularda yayınlanan çağrı ve bildirimlerle bir dünya kamuoyu oluşturulmaya çalışılır.

5- Uluslararası AF Örgütü:

Uluslararası AF Örgütü, devlet dışı gönüllü kuruluşlar içinde dünyanın birçok ülkesinde ve bu arada Türkiye'de adı belki en çok duyulan ve en fazla tanınmış olanıdır. Böyle olduğu halde, onun gerçek nitelik ve özellikleri konusunda pek sağlam bilgilere sahip bulunulduğu söylenemez.

AF örgütü, öncekilere nazaran daha yenidir. 1961'de Londra'da bir İngiliz hukukçusunun öncülüğünde kuruldu. İnsan haklarını genel bir platformda savunarak yerine, çalışmalarını belirli alanlarda yoğunlaştıran dünya çapında bir hareket olarak ortaya çıktı. Örgüt, şiddete başvurmamış ve şiddete başvurulmuş olmasını savunmamak şartı ile, dini, dili, etnik kökeni, rengi ve inancı ne olursa olsun, sırf düşünce ve inançları yüzünden tutuklanarak hapse atılmış insanların serbest bırakılmaları uğrunda çaba gösterir.

Bunun dışında örgüt, kayıtsız ve şartsız olarak her türlü işkenceye ve ölüm cezasına karşıdır. Ayrıca, siyasi tutuklular için adil ve gecikmesiz bir yargılamadan yadır. Haklarında herhangi bir iddia olmaksızın tutuklananlar, hiç yargılamasız tutuklu bulunanlar ya da cezaları bittikten sonra tutuklulukları sürdürülenler için

çaba sarfeder. Dünyanın her yerinde, Birleşmiş Milletlerin "Evrensel İnsan Hakları", "tutuklulara davranışta standart asgari kurallar" ve "tüm insanların işkenceden ve başka zulmedici, insanlık dışı ya da aşağılayıcı ceza ve davranışlardan korunmasına ilişkin bildirisinde uyulmasını sağlamaya çalışır.

Örgüt statüsü gereğince, bu çalışmalarını herhangi bir hükümet, siyasi grup, ideoloji, ekonomik çıkar ve dinsel inançtan bağımsız olarak sürdüren ülkeler ve rejimler arasında bir ayırım yapmaksızın ve taraf tutmaktan titizlikle kaçınmaya çalışır.

AF Örgütünün çalışma ve yöntemleri oldukça değişik ve ilginçtir. Londra'daki Genel Sekreterlik daha çok bir bilgi toplama ve koordinasyon merkezi olarak görev yapar. Düşünce tutuklularının serbest bırakılması uğrunda asıl çabalar, dünyanın çeşitli ülkelerinde kurulmuş küçük çalışma gruplarınca yürütülür. Bunlara "Koruma Grupları" adı verilmektedir. Bugün dünya'da 50'den fazla ülkede, AF örgütünün bu ülkelerde mevcut Ulusal Şubelerine bağlı olarak çalışan 3000'i aşkın koruma grubu vardır. Ayrıca, 150'yi aşkın ülkedeki üyelerinin, destekleyicilerinin ve abonelerinin sayısı 50.000'i bulmaktadır. Genel Sekreterliğin araştırma bürosuna her ay koruma gruplarına, batıdan, komünist ülkelere ve üçüncü dünya ülkelerinden birer tane olmak üzere üç tutuklunun adı verilir. Böylece, politik ve ideolojik farklılıklar arasında bir denge

gözetilmesi çalışılmaktadır. Koruma Grupları, Kendilerine adları bildirilen tutukluların salıverilmesini sağlamak için çeşitli yollardan çaba gösterirler. Bu yollardan biri de tutuklunun bulunduğu ülkenin yöneticilerine tek tek kişisel mektuplar göndermektir. Böylece ilgili sorumlulara her ay dünyanın dört bir köşesinden binlerce, onbinlerce mektup yağar. Bu sürekli mektup yağmurunun çoğu zaman küçümsemeyecek psikolojik bir etki doğurduğu söylenebilir. Af örgütünün ilgili hükümetleri güç durumda bırakmamak için açık rakam vermekten kaçınmasına karşın, bugüne kadar 10.000 dolayında siyasi tutuklunun serbest bırakılmasını sağladığı tahmin edilmektedir.

Bu faaliyetlerine ek olarak, dünyanın çeşitli ülkelerinde insan haklarının durumu ile ilgili olarak yayınladığı yıllık raporlar dışında, belli zamanlarda, belli ülkelere insan haklarının sistematik olarak çiğnenmesine kamuoyunun dikkatini çekmek üzere özel raporlar yayınlar. Ayrıca ölüm cezalarının kaldırılması gibi belli konularda kampanyalar açar.

Uluslararası Af örgütü hakkında şimdiye kadar iyi kötü pek çok şey söylenmiştir. Bu örgütün hükümetlerle arası pek iyi değildir. Tabii bu rejimlere ve tutumlara göre az veya çok değişir. Bazı ülkelerde, bu arada Sovyetler Birliği'nde AF Örgütü "afaroz" edilmiştir. Bu ülkede ona bağlı şube açılmasına asla Koruma Grupları kurulmasına izin verilmez.

Af örgütü'nün siyasi kimliği ve taraf-

sızlığı da tartışma konusu olmuştur. Ancak bu konudaki görüşler hayli çelişkilidir. Sağcı diktatörlüklere göre faşist eğilimli askeri yönetimlere göre bu örgüt "solcu" bir kuruluştur; hatta "uluslararası komünizmin bir ajanıdır". Buna Rusya Komünist Partisi'nin organı olan Pravda Gazetesi, onu "batı dünyasının anti-sovyet propagandası yapan önde gelen kuruluşlardan biri" olarak nitelendirmiştir.

Türkiye'de genellikle olağanüstü dönemlerde adını duyuran Af örgütü hakkında iktidar çevrelerinde pek olumlu düşünceler beslendiği söylenemez. 12 Eylül'den sonra işkence-konusunda yayınlamış olduğu rapor büyük tepki uyandırmış ve ona "kasıtlı olarak asılsız iddialarda bulunan bir fesat örgütü" olarak bakılmıştır. Ancak , aradan bir süre geçtikten sonra ayın örgüt, bu defa Bulgaristan'da Türklere karşı yapılan insanlık dışı baskıları belgeleyerek kınayan bir rapor yayınladığı zaman, tutum biraz değişmiş ve bu rapora TRT'de geniş yer verilmiştir.

Tüm bu çalışmaları karşılığında Af örgütü 1977'de Nobel Barış Ödülü'ne layık görüldü.

6- Fransa'da Yeşiller Hareketi

Bu kuruluş çevreyi korumada öncülük etmektedir. Özellikle nükleer denemelere karşı mücadele vermektedir. Çin'in bu tür faaliyetlerine karşı da bu kuruluş harekete geçirilebilir.

Netice itibariyle, Doğu Türkistan'da insan hakları alanında soykırıma yönelik açık ihlaller ve yapılan işkence ve zulmü

bir şekilde milletlerarası platforma taşımak ve dünya kamuoyuna mal etmek şarttır. Bölgesel antlaşmalardan başlayarak, Birleşmiş Milletlerin girişimiyle imzalanmış olan sözleşmeler bir şekilde çalıştırmalıdır. Bu amaçla her türlü iletişim araçlarından yararlanırken, insan hakları alanında faaliyet gösteren gönüllü kuruluşları da harekete geçirmek gerekmektedir.

Türkiye'yi olur olmaz meselelerle dünya kamuoyunda köşeye sıkıştırmaya çalışan tüm milletlerarası örgütleri Çin'deki soykırıma seyirci kalmamaya davet ediyoruz.

Elbette ki, Doğu Türkistan'da gerçek çözüm, tıpkı Sovyet Rusya'da olduğu gibi yapılacak bir demokratikleşme süreci ile bağımsızlığın sağlanmasıdır. Yani Çin'de ekonomik alanda görülen liberalleşme siyasi alanda da yapılmalıdır. Esasen Çin'in başka da çaresi yoktur. Zira sorun sadece Doğu Türkistan sorunu değildir; Çin içinde özerk bölgelerde tüm bu sorunlar farklı boyutlarda da olsa yaşanmaktadır. Demokratikleşme meselesi Çin'in kendi halkı içinde sözkonusudur. Kısacası ergeç bu süreç tamamlanacaktır. Ne var ki, bunun tamamlanmasına kadar milletlerarası platformda gerekli mücadeleye, yukarıda belirttiğimiz doğrultuda sürdürülmelidir. Bir Türk topluluğunun kurulması ve bunun 21. yüzyılda gerçekleşeceği ümidi Türk Dünyasının tüm ortak sorunlarının çözümü için beklenmektedir. Ancak bunun sağlanması için de "Güçlü Bir Türkiye" şarttır.

TÜRKİYE, TÜRK ALEMİ VE DOĞU TÜRKİSTAN

Muzaffer ÖZDAĞ

Türk Milleti beşeriyetin bir ulu dalıdır. Türk tarihi uygarlıkla eş kidededir. Eski Dünya coğrafyasının; üç kıt'anın yaklaşık üçte ikiye yakın bölümü değişik sürelerle Türk boylarının, cihangir Türk devletlerinin adil, uygar yönetimi, denetimi altında yaşamıştır. Üç kıt'anın; Dünya Adasının geniş merkez alanı ise kesintisiz denilebilecek şekilde Türk varlığı, Türk dil ve kültürü için anavatan olma özelliğini korumuştur.

Günümüzde Birleşmiş Milletler teşkilatında üye devletlerin büyük çoğunluğunun; dörtte üçünün bağımsız siyasi hayatlarının, henüz elli yaşına erişmediği 100, 200, 300, 500 yaşlarını aşan devlet sayısının da çok olmadığı hatırlanmalıdır. Tarihin hafızasında sadece siyaset sahnesinden değil, hayat sahnesinden de ebediyen çekilmiş, inkiraza uğramış milletlerin olduğu da malumdur.

Milletlerarası camiada ömrü tarihin şafağına erişen binlerce yıldan beri özgün milli kimliğini, kültürünü koruyarak daima bağımsız devlet sahibi olagelmiş yegane millet Türk Milleti olmuştur.

Bu geniş zaman şeridinde Türk Milletinin Eski Dünya coğrafyasında cihangir devlet; 1.nolu süpergüç konumunda bulunduğu süreler de aynı mevkii için yaşan diğer güçlerin üstünlük süreleri toplamını aşkın bulunmaktadır.

Bugün Türk Milleti Birleşmiş Milletler teşkilatında altı bağımsız devletle temsil ediliyor: Türkiye, Azerbaycan, Türkmenistan, Özbekistan, Kazakistan, Kırgızistan.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti de üyeliği henüz kabul edilmemiş olsa dahi fiilen devletleşmiştir.

Türk dil, tarih ve hayat alanında yeni kardeş bağımsız devletlerin doğumları da yakındır.

Ancak Aziz Milletimiz iki yüz yılı aşkın bir süreden beri Milletlerarası, Devletlerarası düzenin nazım gücü, emri dinlenmezse, olayı sağlanmazsa olmaz süpergücü değil. Hukukunu hayati menfaatlerini korumakta ağır kayıplara uğramış bulunuyor. Varlığını Milletlerarası kuvvet dengelerini dikkata almadan münhasıran kendi öz gücüne, kendi kaynaklarına, imkanlarına dayanarak korumakta, iradesini dikte ettirebilmek seviyesini kaybettiği için ciddi zorluklarla karşılaşılıyor.

Geliştirdiği, koruduğu, temsil ettiği medeniyetin durakladığını, kireçlendiğini fark etmiş, bilim ve teknolojideki, iktisadi hayattaki köklü değişim ve gelişimlerin rakip ve hasım medeniyete mensup güçlere sağladığı üstünlüğün geleneksel üretim tarzı ve müzelik antik araçlarla, usullerle dengelenemeyeceğini, mukadder saldırganlığın kırılmayacağını anlamada gecikme pek pahalıya mal olmuştur.

-Varlığına kasteden hasım medeniyete mensup güçlerle yarışta açılan mesafeyi kapatıp ileriye geçmek için daha hızlı bir değişim, gelişim doğrultusunda atılım cehdini kitleye yaymayı ihmal

-Egemen olduğu, yönettiği vatan kıldığı alanlarda dilini kültürünü tüm tebaasına ortak bir kimlik ve birlik şuuru verecek ölçüde yaymayı, kökleştirmeyi ihmal,

-Kendi dilinden, kendi soyundan olan toplumların yabancılaştırmasını önleyecek, bütünleşmesini sağlayacak tedbirlerde gecikme kayıpları kaçınılmaz kılmuştur.

Sonuç olarak Türklük 20.yüzyılın ilk çeyreğinde elem verici bir duruma düşmüş bulunuyordu.

20.Yüzyılın ilk çeyreğinde Türklüğün genel durumu

BATI KANADINDA

a) Doğu ve Güneydoğu Avrupadaki Türk yurtları temellerine kadar yıkılmış, Türklük Doğu Trakya dilimi hariç Avrupa karasından Ege ve Akdeniz adalarından çıkarılmıştır.

Kayıp egemenlik ve nüfuz alanlarıyla hudutlu kalmamıştır. Tarihi Türk yurtlarının, Türk vatanının bir bölümü kaybedilmiştir.

Türk Bayrağının, Türk ordusunun çekilmeyi zorlaştırdığı alanlardaki Türk toplumlari büyük ölçüde soykırıma uğramış, dil ve din değiştirmeye, toplu göçe zorlanmıştır.

Türk kültür varlığı uygarlığı olağanüstü bir vahşet ve acımasızlıkla sistemli şekilde tahrip edilmiştir.

b) Türklüğün Batı kanadı bin yılı aşkın bir süre kanı ile, canı ile, servetleriyle koruduğu öz varlığından üstün tuttuğu Arap ülkelerinden - Araplann da kaderlerini ayırmak istemeleriyle- cebren çıkarılmıştır.

Arap dil ve harsına İslamın bütün insanlığa yönelik semavi, ilahi kudsiyetini izafe etmek hatasına düşülmesi sebebiyle milyonlarca Türk müşterek, siyasi hayat dönemlerinde yönettikleri, savundukları, imar ettikleri çevrelerdeki Arap toplum-

larına katılmış ve Araplık içinde erimişlerdir.

Buldukları bölgelerde yoğun çoğunluğu oluşturan, bu nedenle Türk kültür kimliğini koruyabilen kümeler de Arap yönetimlerinde Emperyalist Hıristiyan güçlerin ve balkan milletlerin sergiledikleri gaddarlığa benzer baskılara hedef olmuşlardır.

c)Kuzey ve Doğu Türklük sahaları ile irtibatı koparılan çepeçevre kuşatılan Batı Türklüğü Anadolu'da imha edilmek istenmiştir. Türklük bu coğrafyada bir ölüm kalın savaşı vermeye zorlanmıştır.

İslam uygarlık dairesine girdiği dönemden başlayarak yeniden Türk kültürüne açılan ,Türk toplumlarının 900 yılı aşkın bir süre devlet kurucu egemen güç mevkiinde bulunduğu ortak vatan kıldığı, asli unsur ağırlığını taşıdığı İranda Türklük devlet ve iktidar kaybetmiştir. Egemenlik Türk varlığını, kimliğini, Türk kültürünü reddeden, baskı ile sümek isteyen bir unsurun eline geçmiştir. İran Türklüğünün bu duruma sürüklenişinde Türk hanedanlarının, hanedan ve devlet menfaatlerini milletlerinin hayati menfaatlerinin üstünde tutmalarının, Türk dil ve kültürünü ihmal etmelerinin olumsuz etkisi belirgindir.

Fars, milliyetini, dilini, kültürünü din haline getirmeyi, Arap'a karşı olduğu kadar Türk'e karşı da manevi zırh ve silah olarak kullanmayı başarmıştır.

İran, Batı Türklüğü ile Doğu Türklüğü arasında bölücü bir engel olmuştur. Sadece Türk alemini değil İslam dünyasına da bölücü bir rol oynamıştır.

KUZEY VE DOĞU TÜRK LÜĞÜ

1-Rusluk Karadeniz kuzeyindeki Türk varlığını büyük ölçüde imha etmiş müstakil vatan sahibi olabilecek konumdan uzaklaştırmıştır. Rusluk Kafkasyadaki Türk varlığına büyük zarar vermiş Türkiye Türklüğü ile Kafkas Türklüğü ve Doğu Türklüğü arasında düşman unsurlarla sed inşaasına çalışmış Tarihi Türk yurtlarının büyük bölümünü İdil-Ural sahasını- Sibiryayı, Batı Türk- elini işgal ve istila etmiştir. Bölünen, bölüşülen Uluğ Türkistan'ın güney şeridinin bir bölümü, İranın, bir bölümü Afganistan'ın eline düşmüştür.

2-Asya kıtasının merkez kompartımanı mevkiindeki tarihi Türk yurdu Doğu Türkistan, Çin işgal ve istilasına maruz kalmıştır. Doğu Türkistan 1.850.000 Km² yüzölçümü ile Çin'in 1/5'ine yakın bir alanı kapsamaktadır. Türklüğün Çin'e kaptırdığı tarihi vatan toprakları Doğu Türkistandan ibaret sanılmamalıdır.

Doğu Türkistandan daha doğuda Çin şeddinin kuzeyindeki geniş alanın Büyük Hun ve Göktürk imparatorluklarının geniş anavatan topraklarının doğu kanadını oluşturdukları bu bölgedeki Türk varlığının eritilmiş, yok edilmiş olduğu unutulmamalıdır.

Doğu Türkistan Türklüğü özyurdunda azınlığa düşme, giderek yok edilme tehdidi altındadır.

4-Türklüğün tarih boyunca Afganistan ve Hint alt kıtasına taşıdığı önemli nüfus varlığı uzun egemenlik dönemlerine sarf edilen büyük ermeğe rağmen, izlenen

politikaların Türk kültür ekseninde yürütülmemesi sebebiyle Türk dil ve kültür coğrafyasını kalıcı olarak genişletme Türk varlığını koruma, güçlendirme, geliştirme şeklinde bir semere elde edilmemiştir.

5-Türk gücünün daimi vatan haline getirmediği, getiremeyeceği kıt'asal alanlarda farklı kültürlerdeki büyük nüfus kitleleri içinde israfı Anavatan coğrafyasında kuvvet boşluğuna ve zaafa yol açmıştır.

YENİ BİR YÜZYILA GİRERKEN KARŞI KARŞIYA BULUNDUĞUMUZDURUM

Dünya tarihinin son beşyüzyılı anahatları ile okyanuslara açılmada ve hakim olmada öncelik alan, akli bilimlere öncelik verip bilim ve teknolojide ilerleyen, inorganik enerjileri denetime alıp, üretime sokan Avrupalı güçlerin bu kıt'adan dünyaya yayılmaları yeni kıt'alara el koymaları dünyanın geriye kalan bölümünü de paylaşmaları, rakip medeniyetlere mensup milletleri tabi kılmak için yarışmaları şeklinde özetlenebilir.

Batılı güçlerin saldırısına uğrayan milletlerin karşı koyma yetenekleri doğal coğrafyayı müttefik kılma ağır zayıf ve fedakarlıkları göze alıp direnme dışında çağdaş silah araç ve gereçleri tedarik edebilme, kullanabilme imkanlarıyla hudutlu kalmıştır.

Batılı güçlerin sömürgeleştirme hususunda ittifak ettikleri ülkelere

yenilmezlik direnci kazandıracak ölçüde silah araç, gereç, bilgi vermeyecekleri, gelişme şansı tanımayacakları açıktır.

Bu ülkelere silah satışının dahi sömürü planının bir parçası olduğu kestirilebilir.

I. ve II. Dünya Savaşları galip medeniyete mensup güçlerin paylaşım şeklinden, hisselerinden memnun kalmamaları, uzlaşmaya varamayıları sebebiyle giriştikleri boğazlaşmalardır.

Bu kavga sürecinde sömürgeci güç lehine silahlandırılıp ateş hattına sürülen sömürge halkları da yeniden uluslaşma imkanını bulabilmiş, giderek yorgun düşen sömürgeci güce karşı kurtuluş mücadelesi verebilmiştir.

Belirginleşen gerçek şudur:

Hakim dünya düzeninde hiçbir toplum, onur duyduğu özgün bir milli kültüre, modern bilim ve teknoloji ile gelişmeyi izleyen teşkilatlı ileri bir üretim ve yaşama düzenine sahip olmadıkça, kendi hayat alanına yabancı güçlerin girişini önleyebilecek yeterliğe erişmedikçe bağımsızlığını koruyamaz, varlığını sürdürülemez.

Bütün insanlığın mutlu bir aile gibi sevgi saygı ve barış ortamında işbirliği yaptığı yeryüzü servetlerini, kaynaklarını adil bölüştüğü bir dünya düzeni güzel bir özlemdir. Ama gerçekleştirilememiştir.

Siyasi sınırları gerçekte kuvvet dengeleri belirlemektedir.

Türk tarihinin, Türk dil ve kültürünün, Türk varlığının coğrafyası büyük bölümü ile henüz varlığına düşman güçlerin olumsuz etkilerinden, baskılarından, işgal ve denetimlerinden kurtulmuş değildir.

Türk alemi büyük bölümünde yenik düştüğü dönemde maruz kaldığı milli kültürel bütünlüğü zedeleyen tahribatı henüz giderebilmiş, gidermek için sistemli bir cehde girebilmiş bulunmamaktadır.

-Sovyetler Birliği'nin çözülmesi Rusluğun ve Komünizmin Batı Avrupa için tehdit edici bir güç olmaktan çıkışı Batılı sömürgeci güçlerin eski heves ve itiyad-larını canlandırmaktadır.

-Sovyetler Birliğinden ayrılan Türk ülkelerinin hiçbiri henüz bağımsızlıklarını öz güçleri ile savunma yeterliliklerini ve kararlılıklarını kanıtlayacak bir örgütlenmeye erişmemişler, polis gücü seviyesinin üstünde bir milli ordu oluşturamamışlardır.

Bu kardeş Cumhuriyetler S.S.C.Birliğini eski hudutları içinde yeniden kurmak isteyecek Jirinovski hevesinde, Stalin seciyesinde bir Rusya diktatörünü böyle bir girişimden caydırabilecek bir gücü de müttefikten oluşturmaya yönelmiş görülmemektedirler. S.S.C.Birliğinin dağılması ve Rus gücünün gerilemesi, geri çekilmesi ile iç Asya'da büyük bir -siyasi vakum- kuvvet boşluğu doğmuştur.

Rus esaretinden kurtulan Batı Türkistan Türklüğü Doğu Türkistan! işgalinde tutan Çin'in batıya yayılmasını, taşmasını önleyebilecek; böyle bir gücü oluşma yolunda girişimden yoksun bulunmaktadır.

Rusya yöneticilerinin dağılan imparatorluklarını cebren yeniden kurma girişimleri, birlikten ayrılan ülke ve ulusların savunma yetersizlikleri ve batılı güçlerden

yeterli destek görememeleri sebebiyle başarıya ulaşsa bile bu yeni imparatorluk Rusya'yı eskisinden daha güçsüz, daha zor bir duruma sürükleyebilecektir. Marxist-Komünist ideolojiyi de kullanarak Rusça konuşan, Rus gibi düşünen Sovyet insanı yaratma, Ruslaştırma siyaseti iflas etmiştir- Maskesiz yeni emperyalizm deneyi maliyeti ölçüsünde verim sağlamayacaktır.

Doğudan gelecek tehlike daha ağır daha tahripkar nitelik taşımaktadır. Rusluk Türk coğrafyasında büyük kıyımlar yapmış olmasına rağmen Rusluğun hayatiyet gücü boşalttığı, seyreklettiği alanları; Sibiryayı, Batı Türkistanı doldurmaya yetmemiştir. Çin kıt'a genişliğinde bir ülkedir. Birmilyarikiyüzelli milyona erişen nüfusu %95 nisbetinde homojen yapı oluşturan Çin dil ve kültürüne mensuptur.

Çin bu nüfusuyla ABD, Kanada, Batı Avrupa ülkeleri, Doğu Avrupa, Eski SSCB, Japonya nüfuslarının toplamları ile dengelenebilen bir nüfus varlığını temsil etmektedir.

Çin'in yıllık doğal nüfus artışı iki Balkan ülkesinin toplam nüfusuna denk bir çoğalmayı temsil etmektedir.

Modern bilim ve teknoloji ile üretime geçiş sanayileşme ileri silah teknolojisi, Nükleer başlıklı kıt'alar arası menzile erişmiş füzeler doğal kaynakların yeterliği Çin'e ancak benzeri ile dengelenebilecek bir dünya gücü seviyesine erişirmiş bulunmaktadır.

Türk yurdunun ebediyyen kaybedilme tehlikesine, tehdidine en fazla maruz

bulunan bölümü Çin işgali altındaki Doğu Türkistandır.

Doğu Türkistan Türklüğü de bir okyanus taşması niteliği taşıyan yoğun Çin iskan dalgaları içinde kaybolma tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Doğum tahdidi, yaşama kaynaklarının ellerinden alınması, mülklerine el koyma, kültürel baskılar Çinli ile evlenmeye zorlamalar, milli kültür anıtlarını tahrip, milli kimliği silmeyi amaçlayan uygulamalar, Türk topluluklarını verimsiz alanlara sürmeler, dünya ile komşu Türk toplumları ile ilişki kurmadan, haberleşmeden men'etme Çin yönetiminin Doğu Türkistan'ın Kırgız, Özbek, Kazak kardeşleri benzeri bir statüye erişmesini önlemeye kararlı olduğunu gösteriyor.

Türklük, Türk-Moğol Birliği dönemi hariç tutulursa Göktürklerden bu yana Uzakdoğudan uzaklaşmış Çin'e karşı büyük toprak kayıplarına katlanarak sürekli savunma konumuna geçmiştir.

Çin'in Türk yurdundan, Türk kültür coğrafyasından. Doğu Türkistandan çıkarılması ancak Çin'in, karşısına daha üstün kuvvetler çıkarılarak gerilemeye mecbur edilmesiyle veya onu Türklerle dostluğa mecbur bırakacak siyasi durum ve kombinasyonları oluşturulması ile sağlanabilir. Türk kültür coğrafyası savaş tahribatından korunmalıdır.

Bosna-Hersek Çeçenistan ve Azerbaycan olayları milletlerarası ilişkilerde ahlakı, vicdani, hukuki değerleri münasip güçle korunarmıyorsa hak elde etmeye, haksızlığı önlemeye yetişmediğini ortaya koymuştur.

DAHA MUTLU VE GÜVENLİ BİR YARIN İÇİN VECİBELER

1-Türk Devlet ve Toplumları kendi yurtlarında çevrelerinde ve dünyada barışı korumaya, gelişme ve kalkınmalarını barış içinde sürdürmeye, gelişme hızlarını artırmaya itina etmelidirler.

2-Türk Devlet ve Toplumları milletlerarası münasebetlerde dinler arası savaş, ideolojiler arası savaş, ırklar arası savaş, medeniyetler arası savaş özentisi, tutkusu görüntüsü yaratacak böyle yorumlanacak fantezi ve sloganlardan, eğlimlerden, kıskırtmalardan kaçınmaya itina etmelidirler.

3-Türk Devlet ve Toplumları arasındaki dayanışma ve işbirliği ekonomik gelişme ve kültürel bütünleşme çabalarını çevre ülkelere karşı bir tehdit gösterecek menfi propogandaları önlemeli, etkisizleştirmek ihmal edilmemelidir.

4-Türk hayat ve kültür coğrafyası, Türk Devlet ve Topluluklarının bütünüyle yaşadıkları alan çevredeki etnik-demografik siyasi askeri güç odaklarına nisbetle bir kuvvet boşluğu- vakum alanıdır.

Türk dil ve kültür sahasının rakip saldırgan kültürlerle nisbetle tecanüsü de hayli zedelenmiştir.

Bu nedenle alınması gereken tedbirler zamanla yarışılarak uygulanmaya konulmalıdır.

a) Ruh ve beden sağlığı korunmalı, alkollü içkilerin sigaranın kullanımı hudutlanmalı, uyuşturucu kullanımı kesin olarak engellenmelidir.

b) Aile korunmalı, aile planlaması ile birlikte nüfus artışı teşvik edilmelidir.

c) Türk ülkeleri arasında kültürel bü-

tünleşme ve iktisadi kalkınmayı kolaylaştıracak şekilde nüfus akımı, iş gücü akımı sağlanmalıdır.

d) Bilimsel araştırma ve gelişmeye önem verilmeli, yenilikleri daima geriden takip eder durumdan mutlaka kurtulmalıdır.

Türk toplumlarının siyasi ve askeri güç üstünlüğü ile egemenbuldukları dönemde kudsiyet izafe ederek gereğinden çok itibar gösterdiği Türk dil ve harsının üstüne çıkardığı yabancı dil ve harslardan (Arapça, Farsça) gördüğü, milli kimlik kaybı ve erime şeklinde beliren, zarar, yabancı güçlerin egemenliğine düşen Türk toplumlarının gördüğü zarardan az değildir. Hatta daha ağırdır.

Bu durumdan ibret alınmalıdır. Çağdaş uygarlığı yakalama çabası, bunun için batı dillerine, bilgi kaynaklarına kolay erişme için araç olarak kullanma gayreti amacından saptırılarak mazideki gaflete dönüşmemelidir. Türk dilini bilim ve kültür dili olarak en yücede tutma lkesinden sapılmamalıdır.

Bu çabaların ürünleri elde edilince kültür tarihimizin en mümtaz şahsiyeti büyük bilgin ve devlet adamı Kaşgari Mahmut'un sevinç ve övünçle kaydettiği hadis-i şerifin müjdesi bir defa daha gerçekleşecektir.

Allah'ın devlet güneşini yine Türk burçları üzerinden yükselttiğini görmek hamdu sena'da bulunmak mutluluğuna erişeceğiz.

Milletimizin yetiştirdiği soyumuzun kahramanlığını temsil eden devlet kuran, tarih yapan, meydan muharebelerini kazanan başbuğlara serdarlara sevgi ve saygı duyuyoruz. Bu savaşları ve zaferleri değerlendirirken hangisinin millet hayatı tımız ve milli menfaatlerimiz, varlığımız bekamız için elzem olduğunu hangi zaferin bu manada semereli olduğunu da dikkate almamız değerlendirmemiz gerekir. Binbir deneyle görülen gerçek şudur.

Hakkı kılıç olmadan güvene almak mümkün değildir. Ancak kılıçla yapılan fetih, dille, kalemle ikmal edilmezse korunamaz.

Bu nedenle Alp Ertungayı, Oğuz Atayı, Bilge Kağan'ı, Kaşgarlı Mahmut'u, Dede Korkut'u, Ahmet Yesevi'yi, Yunus Emre'yi, Ali Şir Nevai'yi, Süleyman Çelebi'yi, Fuzuli'yi, Mehmet Emin Yurdakul'u, Gaspıralı İsmail'i, Ziya Gökalp'i, Mehmet Akif'i ve onların temel ettiği ülküyü somutlaştıran eyleme geçiren Mustafa Kemal Atatürk'ü zaferleri ebedi kahramanlar olarak selamlıyorum.

Kaşgarlı Mahmut'un yurdunda Türk dilinin, Türk kültürünün, güneşinin sönmeyeceğine inanıyorum.



Doğu Türkistan ve Uygur Türkleri Arasında İslâmiyet

Prof. Dr. Zekeriya Kitapçı



yedi kubbe

11 EYLÜL TERÖRİST SALDIRISI BAĞLAMINDA DOĞU TÜRKİSTAN

M. Rıza BEKİN

Bilindiği üzere; 11 Eylül 2001 tarihinde Amerika Birleşik Devletleri'ne karşı düzenlenen terörist saldırı, Dünya'daki dengelerin değişmesine ve yeni stratejiler oluşturulmasına neden olmuştur.

Çin Halk Cumhuriyeti devleti, Doğu Türkistan Türkleri'nin milli benliğini, dinî inançlarını koruma ve hak arama mücadelesini terörizm olarak gösterme telaşı ve gayreti içine girmiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti, ABD'nin uluslararası terörizme karşı başlattığı global mücadeleyi istismar ederek kendi çıkarları doğrultusunda kullanma çabasına girmiştir.

ABD'nin terörizme karşı olan tepkisini "Müslümanlara Karşı Savaş" olarak göstermeye yeltenmiştir.

Çin Halk Cumhuriyeti Yönetimi, 18 Eylül 2001'de yayınladığı bir bildiri ile de; Doğu Türkistan'daki İslamcı Teröristlere karşı Batı dünyası ile işbirliği yapmak

istediğini ilan etmiş ve kendilerinin de terörizmin kurbanı olduğunu iddia etmiştir.

9 Ekim 2001'de Rusya Federasyonu Dış İşleri Bakanını telefon ile arayan Çin Dış İşleri Bakanı "Rusya Çeçen teröristlerden, Çin ise, Dong Tu (Doğu Türkistan) teröristlerden ağır zarar görmektedir" demiştir.

Bilindiği üzere ; Çin'de, Doğu Türkistan adını Çince kısaltılmış olan "Dong Tu"nun dahi telaffuzu yasak iken, 11 Eylül olaylarından sonra Çin Makamları , Doğu Türkistan'ı "Dong Tu" demeye başlamışlardır.

11 Ekim 2001'de Çin Dış İşleri Bakanlığı sözcüsü Sun Yu XI yaptığı basın toplantısında ; "Dong Tu" yalnız Çin'in Xinjiang bölgesinde terör faaliyetleri sürdürmekle kalmıyor, aynı zamanda yurt dışındaki terörist Teşkilatlarla temas ve işbirliği içindedir. Şüphesiz ki, bunlar Çin için bir tehdittir. Doğu Türkistan bağımsızlık yanlısı faaliyetler, uluslararası te-

rörizm ile bağlantılıdır.” diye konuşmuştur.

Aynı basın toplantısında “ Xinjang’da bir gurup şiddet yanlıları mevcuttur. Onların terör faaliyetleri sadece Çin’in değil, bütün bölgenin güvenliği ve istikrarı için tehdit oluşturmaktadır. Biz uluslararası kurum ve kuruluşlarla birlikte Dong Tu teröristleri dahil,tüm terörist eylemlere karşı koyacağız,dünyanın barış ve istikrarını sağlayacağız.” demek sureti ile ; Doğu Türkistan’daki temel insan haklarını arama mücadelesini uluslararası terörizm kategorisine sokmaya çalışmaktadır.

19 Ekim 2001’de APEC toplantısına katılmak üzere Çin’e giden ABD. Başkanı George W. Bush Çin Devlet Başkanı Jiang Ze MİN ve Rusya Devlet Başkanı Putin ile yaptığı görüşmelerden sonra düzenlenen basın toplantısında ; “ Biz bir çok alanda müzakereler yaptık. Terörizme karşı savaş kesinlikle azınlıklara karşı bir darbe vurma bahanesi olmamalıdır, gibi konuları da müzareke ettik ”

açıklaması ile kapalı bir şekilde Pekin’ in terörizme karşı operasyondan istifade ederek, Çin’in Doğu Türkistan’da hak arama mücadelesine darbe vurma tavrını eleştirmiştir.

Putin, Jiang Ze Min’in görüşünü kabul etmiş ve her iki ülkenin tutumu aynıdır. “ Çeçen Teröristleri ve Doğu Türkistan Teröristleri hepsi uluslararası terörizmin birer parçasıdır. Şiddetle karşı çıkma-

lı ve ezilmelidir.” demiştir.

24 Ekim 2001’de ABD. Dış İşleri Bakanı Collin Powell “ Çin’i terörizme karşı faaliyetlerini yürütürken, insan haklarını çiğnememesi gerektiği ” hususunda uyarmıştır.

Buna karşı, Çin Dış İşleri Bakanlığı yetkilileri “Dong Tu”ye karşı darbe indirmenin Çin’in azınlık haklarını çiğnediği anlamına gelmediğini, bunların Bin Laden’in kamplarında terör eğitimi gören uluslararası teröristler olduğu şeklinde beyanlarda bulunmuşlardır.

31 Ekim 2001’de Çin’i ziyaret eden Almanya Başbakanı Gerhard Şchörder’e Çin Başbakanı Zu Rung Ji ; “Çin’in Dong Tu terör güçlerine karşı verdiği mücadele, uluslararası terörizme karşı mücadelenin bir parçasıdır ve her iki ülke terörizme karşı uluslararası çapta iş birliği yapmalıdır.” demiştir.

Çin Yönetiminin gösterdiği bu sahte kızgınlık ve tepki Doğu Türkistan halkının milli ve dini değerlerine yönelik uzun yıllardır, sürdürdüğü baskıyı, zulmü ve Çin devlet terörünü haklı çıkarmak için terörizme karşı dünya çapında gösterilen tepkiyi nasıl kötüye kullandığını göstermesi bakımından ibret vericidir.

Ancak, ABD. başta Batı’ da resmi makamlar ve medya,”Bir milletin doğal haklarına sahip çıkmak için yaptıkları mücadele terör kapsamına girmez” demek sureti ile; Çin’in iftira ve yalanlarına kanma-

Çin Halk Cumhuriyeti devleti, Doğu Türkistan Türkleri’nin milli benliğini, dinî inançlarını koruma ve hak arama mücadelesini terörizm olarak gösterme telaşı ve gayreti içine girmiştir.

dıklarını göstermişlerdir.

B.M. insan hakları Yüksek Komiseri Mary Rubenson, 8 Kasım 2001'de Çin'e yapacağı ziyaret öncesi Doğu Türkistan'daki durumun kaygı verici olduğunu ve terörizme karşı mücadele bahanesi ile insan haklarını çiğnememesi gerektiğini vurgulamış ve Pekin'in Doğu Türkistan bağımsızlık hareketlerini terör hareketi diyerek şiddetle bastırmasını eleştirmiştir.

ABD. Başkanı Bush' un Terörizm danışmanı General Franks Taylor, 5 Aralık 2001'de Çin'i ziyareti sırasında Pekin'in tutumuna yönelik "ABD. ve Çin; iki ülke Doğu Türkistan ayrılıkçı hareketi meselesi hakkında henüz farklı görüşlere sahiptir. ABD. Hükümeti Doğu Türkistanlılara terörist olarak bakmamaktadır. Çin'in batı bölgesinde yüz yüze gelen ekonomik ve toplumsal sorunlar terörizm olmayabilir. Bu sorunları terörizme karşı koymak yolu ile değil, siyasi üslup ile çözmek gerekir." demiştir. Ayrıca, Afganistan'da esir düşen Uygurların da Çin'i verilmeyeceğini beyan etmiştir.

22 Mart 2002'de ABD. Dış İşleri sözcüsü Philip Reeker ; " Bazı Uygurların Afganistan'da El Kaide Teşkilatı ile omuz omuza savaşa iştirak etmiş olduklarını biliyoruz. Ancak , uluslararası terörizme karşı savaşı bahane ederek Doğu Türkistanlıların haklı olan dini özgürlüğüne baskı yapılamaz. Terörizme karşı savaşta başarı, temel insan haklarına riayet ve saygıdan geçer. Bu tutumumuz Pekin Hükümetine iletilmiştir" diye konuşmuştur.

Çin'in yalan ve iftiralarının ardından, A.B.D. Senatosu Dış İşleri Komitesi eski

Üyesi Senatör Jesse Helms 14 Ekim 2001'de The Washington Post gazetesinde yayınlanan "Çin'in Taliban ile olan ilişkilerine karşı dikkatli olun." başlıklı makalesinde ; Çin'in A.B.D. ve Batı'ya yanına alma girişimlerinin ne kadar aldatıcı olduğunu anlatmaktadır. Afganistan'daki Taliban yönetimi ile Çin arasında çok yakın ilişkiler bulunduğunu yazan Helms, Çin'in İslama ve ABD.ne düşman olduğunu şöyle belirtiyor:

" Çin'in, A.B.D. ile birlikte terörizme karşı savaşmakta ortak bir çıkara sahip olduklarına dair bir iddiası var. Bu ne safca ve tehlikeli bir fentazi ! Gerçekte Komünist Çin Hükümeti Ortadoğu'daki tüm teröristlerle ve terörü destekleyen ülkelerle çok yakın ilişkiler içinde olagelmıştır."

ABD.'nin terörizmle mücadelesinde ; Çin ile ortak çıkarlarını paylaştığını düşünenler, büyük bir ihtimalle bu iddiaları, Çin'in Xinjiang (Doğu Türkistan) bölgesindeki hayali Uygur terörizmi ile mücadelesine dayandırıyorlar. Böyle düşünenler için ahlaki bir yanılğı olacaktır. Çünkü, Uygurları bize düşman olan fenatiklerle bir tutmanın hiçbir haklı yanı yoktur. Uygurlar, Pekin'in acımasız yönetimine karşı haklı bir özgürlük mücadelesi içindedirler ve bunu da büyük ölçüde yasal yollardan yürütmektedirler. Bu yüzden de büyük baskılara maruz kalmaktadırlar. Çin Hükümeti siyasi nedenlerle insanları tutuklamakta, işkenceden geçirmekte, camileri yıkmakta ve barışçı gösteriler yapan insanların üzerine ateş açmaktadırlar.

Hem stratejik hem ahlaki olarak ABD.

Çin'i terörizme karşı geliştirilecek bir çözümün ortağı olarak kabul etmemelidir. Gerçekte Komünist Çin, bu sorunun başlıca amilidir.

The Asia Wall Street Journal gazetesi editörlerinden, Thomas Beal 5 Kasım 2001 tarihli yazısında şu gerçeklerin altını çizmektedir ; "ABD.'ne karşı yapılan saldırılar karşısında Çin'in sergilediği sahte kızgınlık, Xinjiang (Doğu Türkistan)'daki Müslüman Türklerin dini ve milli değerlerine yönelik onlarca yıldır,devam eden baskıyı haklı çıkarmak için dünya çapında gösterilen tepkiyi nasıl kötüye kullandığını göstermektedir.

ABD.'nin Afganistan'da Bin Laden'e karşı yürüttüğü kampanyayı destekleyerek veya en azından buna karşı çıkmayarak başkan Jiang Ze Min'in umudu; Çin'in insan

hakları ihlallerini eleştiren Batı'nın sempatisini kazanabilmektir. Bush Hükümeti, Çin'in kendi içindeki ayrılıkçı hareketleri ABD.'ne karşı düzenlenen saldırılara eş tutması girişimini kesinlikle reddetmeli,

Uluslararası terörizme karşı başlatılan savaş kapsamında Çin'in Doğu Türkistan'daki Müslümanlara eziyet etmesine açık veya kapalı destek olmamalı."

Yazısında, Çin Yönetiminin Doğu Türkistan halkına karşı yaptığı büyük zulüm ve baskıya geniş yer ayıran Beal, "ABD. Pekin'in Uygurlara karşı işlediği suçlara ortak olmamalı,Çünkü Uygurlar

ABD.'nin neden terörizme karşı mücadele ettiğini en iyi anlayan halklardan birisidir. "diye belirtmiştir.

A.B.D.'de piyasaya çıkan "Felaket! Clinton'un A.B.D.'nin En Korkunç Yıkımındaki Rolü" adlı bir kitapta, Çin'in Taliban ve El Kaide'ye silah sağladığını ileri sürmektedir. Kitap, Çin'in Taliban ve El Kaide ile gizli ilişkilerinin bulunduğunu ,11 Eylül'den sonra bile,bu iki guruba silah ve İstihbarat sağladığı yolunda yeni kanıtlar bulunduğunu yazmaktadır.

Bu arada dış ülkelerdeki Doğu Türkistan Kuruluşları, Çin Hükümetinin itham ve yalanlarına belgelerle yanıt vermişlerdir. 17 Ekim 2001 tarihinde ABD' deki Doğu Türkistan Teşkilatı üyeleri ABD. Kongresinde Çin'in Doğu Türkistan'daki baskı ve zulmünü anlatmışlardır.

17-19 Ekim 2001 tarihleri arasında Brüksel'de Avrupa Parlamentosu binasında Çin

Hükümetinin şiddetli itiraz ve protestolarına rağmen, düzenlenen III. Doğu Türkistan Milli Kurultayında konuşan yabancı katılımcılar Pekin Hükümetini terörist olarak kınamışlardır. Ayrıca, Çin Yönetimi Doğu Türkistan içinde olduğu kadar, Doğu Türkistan dışındaki Doğu Türkistan kurum ve kuruluşlarını uluslararası terörizm ile bağlantılı göstermeye gayret etmekte ve uğraşmaktadırlar.

Çin Halk Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosluğu,11 Eylül 2001'de ABD.'de meydana gelen terör saldırılarından sonra peş peşe bildiriler,broşörler,VCD ve

Çin Yönetimi Doğu Türkistan içinde olduğu kadar, Doğu Türkistan dışındaki Doğu Türkistan kurum ve kuruluşlarını uluslararası terörizm ile bağlantılı göstermeye gayret etmekte ve uğraşmaktadırlar.

Videokasetler dağıtmaya başlamışlardır.

Aralık 2001 tarihinde "Çin Halk Cumhuriyeti, Dış İşleri Bakanlığı 15 Kasım 2001 Tarihli Basın Açıklaması", adı altında 4 sayfalık bir bildiri yayınlamıştır.

Ocak 2002 tarihinde "Çin Devlet Konseyi Basın Ofisi" tarafından yayınlandığı bildirilen ve çeşitli dillerde basılan "Doğu Türkistan Terör Güçleri ;Suçlarının Sorumluluğundan Kaçamazlar" adlı bir broşürü dağıtmıştır. Broşörde ; "Dünya'da Türk Milleti diye bir milletin var olmadığı,onların 10.yüzyılda tarih sahnesinden silinip yok olup gittiği" öne sürülmüş ve Doğu Türkistan Terör güçlerinin maskelelerinin çıkarılıp cezalandırılmaları gerekir." denmiştir.

Çin Merkezi TV Kurumuna bağlı TV - 9 kanalı yapımı "Doğu Türkistan Teröristleri" adlı bir belgesel film,yine Çin Halk Cumhuriyeti İstanbul Başkonsololuğunca VCD. Ve Videokaset olarak çoğaltılıp dağıtılmaktadır.

Bu belgeselde Doğu Türkistan'da meydana gelen şiddet olayları anlatılmakta ve bu terör olayları ile diaspora'da ve özellikle Türkiye'deki Doğu Türkistan Kurum ve Kuruluşları irtibatlandırılmaya çalışılmıştır.

Doğu Türkistan Vakfı tarafından 1992 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen Doğu Türkistan Milli Kurultayına ait görüntüler bu dökümanlarda yer almış ve terörist faaliyet olarak tanımlanmıştır.

Çin Komünist Partisinin yayın organı olan ve Doğu Türkistan'ın Başkenti Ürümcü'de yayınlanan "Ürümcü Keçlik Gaziti = Ürümcü Akşam Gazetesi"nin 21.11 2001 tarihli sayısında "DOĞU

TÜRKİSTAN" CILAR ÇİN'İN GÜVENLİĞİNİ TEHDİT ETMEKTEDİR !" başlıklı makalede ; "19'u Orta Asya 14'ü Batı Asya, 18'i ise Avrupa ve Amerika'da olmak üzere yurt dışında toplam 51 "Doğu Türkistan Bölücü Örgütü" bulunmaktadır. "Doğu Türkistan" teröristleri de uluslararası terörizmin bir parçası olarak uluslararası camianın hedefi haline getirilmeli ve bu teröristlerin ülke içi ve dışındaki kökleri kurutulup yok edilmelidir " denilmiştir.

Başbakan sayın Bülent Ecevit 17 Ocak 2002'de Washington'da düzenlediği basın toplantısında, bir gazetecinin "Çin Halk Cumhuriyeti, Doğu Türkistan Teşkilatları'nı Terörist olarak tanımlıyor. Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti olarak bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?" sorusuna karşılık; "Türkiye'deki Doğu Türkistan Kuruluşları yasal Kuruluşlardır. Onları terörist olarak nitelenmek doğru değildir. Biz de onları terörist olarak nitelenmiyoruz." demiştir.

57. Hükümetin Türk Dünyasından sorumlu Devlet Bakanı Sayın Prof.Dr.Abdulhaluk Çay, 14 Ekim 2001'de Türk Ocakları Genel Merkezi'nce Ankara'da düzenlenen Türk Dünyası Kadınlar Kurultayı'nın kapanış oturumunda yaptığı konuşmada; "Bazı büyük devletler 11 Eylül saldırılarını bahane ve istismar ederek bazı haksız suçlamalarda bulunmakta ve masumane Milli Hareketleri karalamaya ve bastırmaya çalışmaktadır. Bu doğru değildir. Doğu Türkistanlı Kardeşlerimizin faaliyetleri milli bağımsızlık hareketidir." diye konuşmuştur.

27 Ağustos 2002'de ABD. Dış İşleri Bakan Yardımcısı Richard Armitage, Pe-

kin'de düzenlediği basın toplantısında "Doğu Türkistan İslâmi Hareketi" adlı bir teşkilatı yabancı "Yabancı Terör Örgütleri" listesine aldıklarını belirtmiştir. Bu açıklamanın ardından bir diğer ABD. Dış İşleri Bakan Yardımcısı Richard Boucher Washington'da yaptığı bir açıklamada; söz konusu Örgütün terörist Örgütler listesine konulup konulmayacağı konusunda karar vermediklerini, bu örgütün mal varlığını dondurma kararı alınmakla beraber uygulamaya ne zaman geçileceğinin açıklanamayacağını ve Çin'e de insan hakları ihlalleri konusunda yeşil ışık yakmadıklarını söylemiştir.

Çin'in terörizm kavramının bir ölçüsü yoktur. Bireysel olarak şiddet yolu ile korku estirenler terörist olarak tanımlanmaktadır. Hatta cinayet de dahil bir çok adi suçlulara da terörist denmektedir. Aynı suç Çin'in iç bölgelerinde işlendiğinde,

suçlu ceza hukukuna göre yargılanırken, aynı suç Doğu Türkistan'da işlendiğinde ise "Terörist" suçlaması ile en ağır ceza ile yargılanmaktadır. Çin genellikle etnik bağımsızlık ve dini radikalizmi terörizmin esas kaynağı olarak algılamaktadır.

Bu bağlamda Doğu Türkistan'ın içinde ve dışındaki çeşitli faaliyetler terörist faaliyetler olarak gösterilmektedir. Çin Dong Tu (Doğu Türkistan) hareketinin Bin Ladin ve El Kaide'den maddi ve manevi destek aldığını ileri sürmekte ve bu hareketin uluslararası terörizmin bir par-

Çin'in terörizm kavramının bir ölçüsü yoktur. Bireysel olarak şiddet yolu ile korku estirenler terörist olarak tanımlanmaktadır. Hatta cinayet de dahil bir çok adi suçlulara da terörist denmektedir.

çası olarak kanıtlama çabasına girmiş ve böylece Çin Dong Tu olarak ifade ettikleri Doğu Türkistanlıların temel haklarını arama mücadelesini uluslararası terörizmin bir parçası olarak gösterip, bunları ezmenin uluslararası terörizme karşı destek ve iştirak olacağını iddia ederek dünya kamu oyunu aldatmaya çalışmaktadır.

11 Eylül'den önce Doğu Türkistan sorunları ile ilgili olarak dünya kamu oyunundan gelen eleştirilere karşı Pekin, sorun Çin'in iç işi diye cevap verirken, 11 Eylül'den sonra Doğu Türkistan'daki sorunları ; "Ulusla arası terörizm" diye dünya'ya takdim etmektedir.

Görülüyor ki , Çin Halk Cumhuriyeti ; vesileler , bahaneler ve senaryolar uydurarak Doğu Türkistan halkının doğal insan haklarını arama mücadelesini, insanca yaşama isteklerini terörist hareketler olarak gösterme çabasıdadır. Böylece ayıbını, suçunu ve günahlarını gizleme telaşı içindedir.

11 Eylül'den sonra ; Çin'in Doğu Türkistan meselesini uluslararası terörizme karşı mücadelenin bölgede değişen dengelerden yararlanarak tamamen bitirmek istediği açıktır. Ancak,bu kez Doğu Türkistan sorununun uluslararası gündeme oturması ile hayal kırıklığına uğramıştır. Artık,Doğu Türkistan sorunu Çin'in iç meselesi değil,uluslararası bir meselesidir.

Ayrıca, Çin'in bu politikası, Doğu Türkistan diasporasının toparlanmasına ve birleşmesine yardımcı olmuştur.

DOĞU TÜRKİSTAN'DA KÜLTÜREL SOYKIRIM 1949-2001 *

Doç.Dr. Timur KOCAOĞLU

Cin hükümeti 1949'dan beri Doğu Türkistan'da iki çeşit soykırım yürütmektedir: Onlardan biri ırkî soykırım, ikincisi ise kültürel soykırımdır. Ben bugünkü konuşmamda, bu iki soykırımdan ikincisi olan "kültürel soykırım" üzerinde kısaca durmak istiyorum.

Bütün şiddeti ile yarım asırdır devam etmekte olan kültürel soykırımın yegane amacı Doğu Türkistan'ının milli varlığı ve kültürünü tamamen yok etmektir. Zaten, Çin'deki Kommunist rejim bu işe, ilk önce bu yörenin milli ve tarihi adı olan "Doğu Türkistan"ı inkar etmeyle başlamıştı. Doğu Türkistan'da 1933 ve 1944 yıllarında kurulmuş olan iki ayrı bağımsız devletin adları da açıkça "Doğu Türkistan Cumhuriyeti"

* Bu yazı Avrupa Parlamentosu'nda 17 Ekim 2001'de yapılan "The Situation of East Turkestan After Half A Century of Chinese Communist Occupation," adlı Uluslararası Doğu Türkistan Konferansında okunan bildirinin Türkçe çevirisidir

olduğu halde, 1949'dan sonra Çin Komünist rejimi bu ülkeyi kasıtlı olarak "Xinjiang-Uyghur Muhtar Bölgesi" diye adlandırılmaktadır. Pekin'in böyle davranmasının amacı ise, bağımsızlık ifade eden tarihi "Doğu Türkistan" adını unutturarak, bu ülkenin Çin'in bir parçasıymış gibi göstermektir.

Çin rejiminin bugün bile "Doğu Türkistan" adından neden bu kadar ürktüğü 1994'te Urumçi'de yayınlanan bir eserde açık bir şekilde ifade edilmektedir. Yang Fa Rin, Li Ji ve Dung Şing'ler tarafından hazırlanmış olan Panislamizm ve Pantürkizm Haqqında Tadqiqat. adlı eserin Fing Daçin tarafından yazılmış olan önsözünde "Doğu Türkistan" terimi ve kavramının çok tehlikeli olduğu şöyle açıklanıyor:

"Millî bölgünçilerin programması nime? Yiğip eytganda, "Şarqiy Türkistan" istiqlâliyetini terğib qış. Tarixte bazı öarb âlimleri Şincafım "Şarqiy Türkistan" deb aytğan, bundaq ataş ilmî emes. Muşu esimin

beşida, Pantürkistlernifl "Şarqiy Türkistan istiqlaliyeti" deb çıñan kötürüş bilen bu nam qoyuq siyasî tüs aldı. Unıridin keyingi milli bölgünçilermu müstesnasız halde Şıncaflnı muşu nam bilen atap, hedep bölgünçilik qıldı. Surla biznin nezerimizde bu nam peqet bir eksilyetçil siyasi nam bölüp,, bu namnı döleimiz hökümiti ezelden etirap qüğan emes," (s. 5-6)

Çin hükümetinin "Doğu Türkistan" terimine itirazı bugün de devam ediyor. Çin Dış İşleri basın sözcüsü Sun Yuxi 12 Ekim 2001 tarihinde yaptığı basın toplantısında şunları söylemiştir: "Doğu Türkistan teröristlerine karşı mücadelemizin terörist gruplara karşı uluslararası mücadelenin bir parçası olduğuna inanıyoruz." (Associated Press, 12.10,2001) Çin hükümeti "Doğu Türkistan" adını terörist harekete bağlama çabası gösteriyor. Ancak, Pekin'in bu çabalarına Batılı devletler bugüne kadar banmayarak, Doğu Türkistan ve Tibet meselesinin Çin'deki çok ciddi insan hakları ihlalleri olduğu görüşünü Çin'e bildirmişlerdir.

Son elli yıllık dönemde, "Doğu Türkistan" adından başlayarak bu bölgedeki birçok şehrin ve yörenin yerel ve milli adları da Çince adlarla değiştirilmiştir:

Mesela, Aksu yerine A Ke Su, Aktav yerine A Ke Tao, Altay yerine A Er Tai, Artuş yerine A Tu Shi, Barkol yerine Ba Li Kuen, Gulca yerine Yi Nîng, Hotenyerine He Tian, Kaşgar yerine Ka Shi, Köktokay yerine Fu Weng, Kumul yerine Ha Mi, Turpan (Turfan) yerine Tu Lu Fan, Urumçysyerine Wu Lu Mu Qi, Üçturpan yerine Wu Shi gibi.

Çin hükümeti 'Doğu Türkistan'ı kask ederek "Xinjiang (Sinkiang = Şincan)'da Türkler yok, Uygurca, Kazakça konuşan ve tarihte Çinlilerle karışmış olan bazı azınlıklar var!" diye ileri sürmektedirler. Çin devleti politikasına bağlı güdümlü bilim adamlarının böyle bilim dışı iddialarının tarihçesi epey eskidir. Komünist Çin yönetiminden önceki Milliyetçi Çin (Kuomintang) hükümeti sırasında da birçok Çinli bilgin ve politikacı böyle tezlerle ortaya atıldığında, büyük milliyetçi Muhammed Emin Buğra bu görüşe karşı sert cevaplar vermişti. M. Emin Buğra 1944 yılında Doğu Türkistan'da basılan Kalem Küresi (Kalem. Güreşi) adlı bilimsel eserinde Çinli bilginlerden Li Dong Fang'ın Doğu Türkistan'daki Türk varlığını yok sayma çabalarını ve onlara verdiği cevapların derlemiştir.² Çin devletinin bu konudaki bilim dışı görüşleri bugün de devam etmektedir. Eğer İnternet üzerinden Komünist Çin hükümetinin aşağıdaki resmi İnternet sitesine bağlanırsanız, orada bu iddiaların tekrarlanmakta olduğunu görürsünüz:

<http://www.china.org.cn/english/index.htm>

Bu sitedeki "Çin'deki Azınlıklar" maddesini tıklarsanız, oradaki "Uygurlar", "Kazaklar", "Kırgızlar" maddelerinde bu azınlıkların uzak tarihte Çinlilerle karışmış olan halklar olduğunun özellikle vurgulandığına hayretle tanık olursunuz.

Mesela, Komünist Çin devletinin resmi İnternet sitesinde Uygur Türkleri hakkındaki sayfada şöyle deniliyor:

"Uygur Etnik Azınlığı: Xinjiang çok eski zamanlardan beri Çin'in bir parçasıdır.

Uygurlar başka azınlık gruplarıyla birlikte bu bölgeyi Çin'in başka yöreleri gibi, sıkı ekonomik ve kültürel ilişkiler için Merkezi Çin'e açtılar. Uygur kelimesinin anlamı "birlik" ve "ittifak" dernektir, bu da gösteriyor ki, Uygurların eski ataları olan Tiele ve Weiheler daha

² Mehmet Emin Buğra, Yurt ve Millet Haqida Kalem Küresi. Urumçi: Altay Maiba'asi, 1944-1948, 66 sayfa.

Milattan Önce 3. yüzyılda Çin'in bir parçasıydı ve Uygurların ataları Milattan sonra 5. yüzyılda Türklerin baskısına karşı direnmişlerdir. Ama, eski bir halk olan Uygurlar dahasonraki yüzyıllarda Türklerin baskısı dolayısıyla dilleri Türkçeleşmiştir. Özellikle, 1877'de Xinjiang'da baskıcı idare kuran Yakup Beyin devrilmesinde Uygurlar Çing sülalesine yardım etmişlerdir."

Aynı sitede "Kazak Etnik Azınlığı" adlı bölümde de, Kazakların ataları olan Yüsünlerin Çinli bir kavim olduğunu ve Kazakların da, aynı Uygurlar gibi sonradan Türklerin etkisiyle Türkçe konuşan halklar haline geldiği İddia ediliyor. Aynı bölümde, Kazak tarihi de tahrif edilerek, "Osman Batur adlı isyancının tutuklanmasını bizzat Kazakların kendisi sağlamıştır!" deniliyor,

Çin devletinin Doğu Türkistan'daki en büyük kültürel soykırımı eğitim alanında. En büyük ayrımcılık da, ilkokullardan lisele-re kadar Uygurca ve Kazakça gibi milli dil-lerde eğitim veren okulların hem maliye hemde araç-gereç bakımından bilerek ihmal edilip, Çince eğitim veren okulların bilgisayar gibi modern araç-gereçlerle donanarak daha cazip halde desteklenmesidir. Uygur ve Kazak kökenli Doğu Türkistanlı gençle-

rin üniversite kazanma oram çok düşük olduğu için, Doğu Türkistan'daki üniversite-lerde ezici çoğunlukla Çinli öğrenciler eği-tim görmektedirler¹ Üniversitelerden mezun olan Doğu Türkistanlı öğrencilere ise, iş im-kanı kısıtlanmaktadır. Eğitim alanındaki bu olumsuz politikanın sonucu olarak da Doğu Türkistan'ın milli kültürü açık ve planlı bir şekilde yok edilmeye çalışılmaktadır,

Doğu Türkistan'daki memur ve işçilerin ibadet etmesi de 7 numaralı genelgeyle ka-nunlaştırılmıştır. 1997'den bu yana mesela sadece Hoten bölgesinde 1218 Cami zorla kapatılarak, cami binaları devlet dairesi veya başka maksatlarla kullanılmaya başlanmış, 939 cami ise yıkılmıştır,²

Bu kısa konferans konuşmamda, yüzler-ce örnekle vaktinizi almak istemiyorum. Ancak, şunu açıkça belirtmek gerekir ki, Çin hükümeti Doğu Türkistan halkının milli ve dini kültürünü yok ederek, onları Çinli-leştirme politikasını bütün dünyanın gözü önünde büyük bir şiddetle sürdürmektedir. Bütün hür ve demokratik ülkelerin Doğu Türkistan'da Çin hükümetitarafından yürü-tülen bu kültürel soykırımı artık "dur" de-me, vakti gelmiştir. 1949'da başlayarak 21. yüzyılda da devam etmekte olan bu yarım asırlık "insanlık aybı ve faciasına" çok geç kalmadan müdahale etmek gerekir.

¹ Erkin Emet, "Doğu Türkistan'da Kültürel Soykırım I" *Gökbayrak(Kayseri)*, Sayı 40 (Nisan 2001), s. 11).

² Ayşe Su Ar, "Gerçek Soykırım; Doğu Tür-kistan Dosyası" *Akit* (18 Mart-1 Nisan 2001); *Doğu Türkistan* (İstanbul), Sayı: 186 (Nisan 2001), s. 34.

OSMAN BATUR VE DÜNYA KAZAKLARININ DOĞU TÜRKİSTAN SORUNU

Yrd. Doç. Dr. Meryem HAKİM-KIRIMLI

İslami inanca göre, din ve vatan yolunda Müslümanların davasına hizmet için şehitlik mertebesine erişenler zaten Allah katında en yüksek payelerle ödüllendirileceklerdir. İslam tarihinden öğrendiğimize göre İslamla şereflenen ilk Müslümanların ilk halifelerinin arasında da secdede otururken veya camide namaz kılarken şehit edilenler olmuştur. Osman Batur'un şehit edilmesini bizzat görenlerin şahitliğine göre; Batur kurşuna dizilirken elleri arkadan bağlıymış, kurşunlar vücuduna isabet ettiğinde, naçiz vücudu sağa, sola, arkaya yada öne düşmeden rükudan secdeye varır gibi dizlerinin üstüne inmiş. İnşaallah, Allah-u Teâlâ o şehidi kendine ibadet ederken şehit düşenler safında, halifelerinin arkasında huzuruna kabul etmiştir. Osman Batur'un öbür dünyada göreceği ilahi mükafat artık Allah'ın tak-

dirindedir. Böylesine muhterem bir şahsiyetin adını anmak ve onun hayatından ders almak ancak biz geride kalan fanilerin hissesine düşer.

Bu hafta itibarıyla, bundan 52 yıl önce Nisan 1951 (başka bir kaynağa göre 1 Mayıs 1951) senesinde Doğu Türkistan'ın Urumçi şehrinde katledilen ve Doğu Türkistan'lı Kazak Türklerinin unutulmaz lideri ve bağımsızlık sembolü Osman Batur'un dünyanın çok çeşitli bölgelerine dağılmış olan Kazaklara ve kendini Kazak hisseden bütün Türk Dünyasına bıraktığı bir miras vardır. Bu bildirinin amacı Osman Batur'un şehid edilmesinin yıl dönümlerini hatırlamaktan daha da fazla çalışmalar yapılması gerektiğini idrak etmektir. Bu meyanda unutulmaması gereken nokta Osman Batur ve onun can verdiği idealin sadece ve sadece Doğu

Türkistan'da yaşayan ve kökeni Doğu Türkistan'a dayanan Kazakların ideali olmadığını vurgulamaktır.

Osman Batur'un uğrunda can verdiği mücadeleyi anlamak çabaları sadece 1940'lı yılların Doğu Türkistan tarihini mercek altına almaktan öteye geçmiş durumdadır. Zira o bölgenin o yıllardaki karmaşık tarihi, doğuda Çin hükümeti siyasetini, batıda Stalin liderliğindeki Sovyet hükümeti siyasetini, küçük çapta da olsa Doğu Türkistan'ın kuzeydoğusunda Altay bölgesiyle komşusu olan Moğolistan siyasetini ve iki kutuplu düzenin iplerinin örüldüğü ve dünyanın marksist ve kapitalist düzen çerçevesinde ikiye bölünmeye başladığı küresel ayrışmanın irdelenmesi çerçevesinde dönemin önemli ülkelerinden Amerika'nın bölgede izlediği politikaların da geniş analizini gerektirir. Uluslararası *düzeyde* makro ve bölgesel seviyede yirminci yüzyıl ortalarındaki güçler dengesi, Avrupa'daki Nazi Almanyası'nın yükselişi, Stalin idaresindeki Sovyetlerin iç siyaset hesapları, 1939 sonrası-ikinci dünya savaşı öncesi Avrupası'ndaki güçler dengesi; Asya kıtasında, Çin'de yirminci asrın onuncu yılından itibaren bozulan merkezi otorite boşluğu sonucu oluşan derebeylik (Warlords' rule) idaresi, Çin'de merkezi idareyi oturtmaya çalışan Koumindang idaresi ve 1949'dan otuz yıl geriye kadar giden iktidar- mücadelesinden Mao'nun liderliğindeki komünist idarenin başarılı çıkışı; daha da genellemelere giderek kökeni 1917 Bolşevik ihtilaline bile dayandırılan ve dünya liderliğinde Soğuk Savaş dönemi kutuplaşmalarının iki süper ülkesi ABD ve Sovyet güçleri arasında başlayıp giderek Amerikanın çevreleme(containment) politikası olarak Sovyet-

ler, Çin ve Pasifik bölgesindeki komünist ilerlemeyi durdurma konularındaki siyaseti anlamaya çalışmak gerekir. Çünkü, 1940'ların Doğu Türkistan'ındaki mücadeleli yılları anlatan eserlerde o zamanlar Sovyet tahakkümüne iyice boyun eğdirilmiş Orta Asyalı Özbekler, Kazaklar kullanılarak, Moğolistan yardımından söz edilerek oynayan Sovyet parmağı, Doğu Türkistanlıların merkezi Çin hükümetiyle mücadeleleri, ve nihayet Amerikalı diplomatlardan bolca söz edilir. Burada hazır ABD-den söz açılmışken ilave edilmesi gereken bir nokta vardır. ABD 1940'lı yıllarda, Doğu Türkistan meselesiyle ilgili siyasetinde konuya çevreleme (containment) siyaseti açısından bakmıştır. O devirde dünyada yükselen komünist-marksist sistemlerin sembolü Sovyetler ve Mao Çin'ine, ve daha da doğuya giderek Asya-Pasifik bölgesindeki dengeler itibarıyla, ABD, Çin'in içindeki gelişmelere de dikkat etmek zorundaydı. Ancak diğer bölgelere nazaran Doğu Türkistan meselesi, ABD için ikincil öneme haiz olduğundan, yirminci yüzyıl ortalarında Doğu Türkistan'da -sadece alt seviyede önemli Amerikalı dış siyaset uzmanları ve diplomatlar gönderildi. ABD 1940'lı yılların Doğu Türkistan'ındaki olaylar hakkında sadece rapor alma ve kayıt tutma politikasını izledi. Çünkü o yıllarda oluşmakta olan uluslararası konjonktürde ABD'nin dikkatini yoğunlaştırması gereken Avrupa öncelik taşıyordu. İşte bu yüzden ABD'nin, Doğu Türkistan bölgesine yönelik siyaseti devamlı, belirgin hatlarla çizilmiş ve kendi şahsına münhasır bir karakter oluşturamadı. ABD'nin Doğu Türkistan bölgesine yönelik siyaseti de, Batı dünyasının Soğuk Savaş lideri bu ülke için Çin'e yönelik genel siyasetin küçük bir detayı

olarak kaldı.

Buna ilave olarak Osman Batur mirasını anlamak için Doğu Türkistan'da bölge içi dengeleri de göz ardı etmemek gerekir. Doğu Türkistan deyince sadece Kazaklar değil, bugün bölgedeki istiklal mücadelesinin savaşıllığına soyunan ve gerçekten de tüm dünyada önemli merkezlerde gücünün yettiği kadar Doğu Türkistan istiklali meselesiyle uğraşarak şimşekleri üstüne çeken Uygur vatandaşlarımızla ve onların tarihiyle beraber, yirminci yüzyıl ve ondokuzuncu yüzyıl itibarıyla Çin'in Doğu ve Kuzey-Batı bölgelerinde meskun olan Müslüman Çinli Dunganların tarihine de aşına olmak gerekir. Çin'de yirminci asrın onuncu yılından itibaren bozulan merkezi otorite boşluğu sonucu oluşan dere-beylik (Warlords' rule) idaresi, bu karmaşık zaman kapsamında 1930'larda Müslüman Çinliler isyanı, Doğu Türkistan'daki Türk nüfusunun önemli bölümünü teşkil eden Uygur Türklerinin Hoca Niyaz yönetimindeki bağımsızlık alma mücadelesine ilave olarak bir asır gerideki Yakup Beğ devleti ve onun İslam ve Türk dünyasıyla bağlantıları da düşünölmelidir. Çin idaresine karşı mücadelede ve bağımsızlık veya son devirlerde bunun bir alt seviyesi olan yarı-bağımsızlığa benzer bir statüye kavuşma mücadelesi yapan ve hem uluslararası seviyede hem de Çin'in resmi makamları gözünde Doğu Türkistanlıların bugün bulunduğu durumdan daha iyi pozisyonda olan Tibet ve Dalay Lama mücadelesi de göz ardı edilmemelidir. Yirminci yüzyıl ortasındaki Doğu Türkistan'ı anlamak ve Osman Batur mücadelesini değerlendirmek için bu konuda bir çok yerde bir çok çalışma yapıldı. Bugün bu küçük dernek çerçevesinde toplanmış bir avuç insan olarak geçmiş

yüzyılda vukuu bulan bütün bu tarihi, siyasi, sosyal ve stratejik dengelerin farkında olduğumuzu farzedelim.

İçinde yaşadığımız yirmibirinci yüzyıl Doğu Türkistan'ı nasıl şartlar ve ahvaller altındadır sorusuna gelmek istiyorum. Kuvvetlenen Çin'in kontrol altında bulunduğu ve kendisinin olduğunu iddia ettiği toprakların Çin ulusal güvenlik çıkarlarına en yakın tehdidi oluşturan ve isim olarak da Çin'in geleneksel, tarihi toprağı olmadığını anımsatan Doğu Türkistan teriminin uluslararası devletler münasebetleri teriminden çıkarılması, uluslararası hukuk kurallarına göre yok sayılması Çin için atılacak ilk adımlardan biriydi. Hala Çin hükümeti bu tabiri ortadan kaldırmaya uğraşılıyor. Asrımız uluslararası ilişkiler literatüründe ve uluslararası sistemin temelini teşkil eden prensiplerde devlet sınırlarını koruma ve devlet ulusal çıkarlarının temini konusundaki tecrübeler de hep bu argümanın tarafını tutmak mecburiyeti koyulmuştur. Bu teorik tartışma sadece Doğu Türkistan meselesine münhasır değildir. Dünyada bu statüde olan bir çok bölge vardır. Bunun değişeceği veya değişmesi gerektiği konusunda dünyada başka güçler de devreye girmiştir ve gelecekte girecektir de. Biz sadece bunları aklımızda tutalım.

Amerika'da patlak veren 11 Eylül faciası sonrasında Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulan Anti-Terör Komitesi ve uluslararası seviyedeki diğer bütün birleşmelerde milyarlarla sayılan koskoca Çin Halk Cumhuriyeti, özellikle Doğu Türkistan Bağımsızlık Teşkilatı anlamına gelen İngilizce ETİM (Eastern Turkestan Independence Movement) olarak kısaltılan bir cemiyeti terörist kuruluş olarak ilan etmekle ve özellikle de bu amaca

sadık kalarak ikili devlet ilişkilerinde Doğu Türkistan adı altındaki dünyada var olan bütün Doğu Türkistan Mülteci Cemiyetlerinin faaliyetlerinin ilgili ülkelere kısıtlanması veya en azından göz ardı edilmesi, resmi olarak desteklenmemesi gibi asrımız hukuk kurallarına uymayacak taleplerde bulunmak cüretini göstermiştir. Bu konuda dünya susuyor. Bu konuda ABD susuyor. Bu konuda İslam devletleri susuyor. Bu konuda Doğu Türkistan'ın yan komşusu yeni Bağımsız Türk Cumhuriyetleri susuyor. Bu konuda Türkiye susuyor.

Apırmay emespe edi altın Altay
Anamız bizdi tapqan asav tayday
Bavrında jürmeppen edik salıp oynaq
Jüzimiz emespe edi jarqın ayday
Alalı altın saqa atıspapp-ek
Tebisip bir tösekte jatıspapp-ek
Altayday anamızdıng aq sütünen
Birge emip, birge demin tatıspapp-ek

İfadeleriyle sadece Orta Asya Türklüğünün değil bütün dünya Türklüğünün kardeşliğini bundan bir asır önce ifade eden Mağjan'ın vatani bizim vatan olarak gördüğümüz, Türkiye, Türk kökenli Orta Asya cumhuriyetleri siyasetleri karşısında Kazakça ifadeyle "ciğerimiz kum olmuş" durumdadır. Bu düşünceler içerisinde zihne gelen sorular sıralayalım. Kavramsal olarak bağımsız Türk dünyasının üyesi olan ve etnik köken olarak kendini Türk hisseden bütün Türk Devletlerinin devlet adamlarının zihninde Doğu Türkistan ne kadar yer işgal eder. Uluslararası toplumun bağımsız devletleri politikasında, devlet çıkarını korumak uğruna Doğu Türkistan sorunu kaç kere katledilmiştir. Bu sorun için mücadele etmek sadece

haksızlığa uğramış Doğu Türkistanlıların görevi mi, bu konuda bize yardım edecek guruplar var mı? Elbette vardır. Ama bu zorlu mücadelede Doğu Türkistan bayrağını kaldırmış Uygur kardeşlerimize yardım kendi kan ve canından kendi gurubundan olan millet ve devletlerden değil, batıdan gelmektedir. Uygurlar batıda şimdi bu noktaları zorluyorlar.

Doğu Türkistan bağımsızlığı konusunda medet umduğumuz ülkeler bu konudaki desteklerini Doğu Türkistan'dan neden çekmiş durumdadır. Çünkü devletler hukukunda toprak bütünlüğünü korumak, ülkelerin iç işlerine karışmamak, ülke güvenliğini tehdit edecek unsurları bertaraf etmekte Birleşmiş Milletler bünyesinde ve devletler hukuku çerçevesinde kesin kurallar vardır. Bu kuralların istisnası yok mu? Vardır ama ancak arkanızda silah gücü ve devletlerarası denge itibarıyla nüfuzlu bir ülke olursa sorunları aşabilirsiniz.

Doğu Türkistan meselesi nasıl gündemde tutulur. Bu konuda yine Uygur vatandaşlarımız çalışıyorlar. Uluslararası platformda, yirminci yüzyılda yerleşen uluslararası sistemin boşluklarından faydalanılarak, uluslararası sistemdeki teorik tartışmaların liberal-globalist teorilerinin yarattığı ve devletten başka (non-state actors) aktörlerin de uluslararası sistemde etkili olmasını sağlayan kurallardan yola çıkarak sivil toplum kuruluşları kullanılmak yoluyla Doğu Türkistan davası anlatılmaya çalışılıyor.

Türkiye'nin Doğu Türkistan siyasetine gelince: Türkiye'nin güvenliği ve (immediate security concerns) dediğimiz öncelikli güvenlik bölgelerinden biri olan Kıbrıs meselesi uğruna gizli genelgeyle Doğu Türkistan meselesi feda edilmiştir.

Bu konuda hepimiz susuyoruz. Türkiye Cumhuriyeti hükümeti, 1950'li yıllarda dış işleri bünyesinde hizmet eden bazı kıymetli diplomatları ve dönemin Türk devlet ve siyaset adamları vasıtasıyla, Doğu Türkistan Kazaklarını Türk oldukları için Türkiye'ye kabul etmiştir. Ancak Türkiye Cumhuriyetinin oy verecek vasıfta siyasetçi seçmeye hakkı olan hür vatandaşları olarak bizlerin bu ihtiyacımıza son zamanlarda hiç önem verilmiyor. Özellikle son bir kaç yılın iktidarları söz konusu olduğu zaman bu daha da acı bir şekilde ortaya çıkıyor. Çok yakın geçmişten örnek vermek gerekirse, şu anda iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisinin ilk başbakanı Abdullah Gül, başbakan olmasının akabinde memleketi Kayseri'yi ziyareti sırasında bir gurup Türkistanlı tarafından arabasının etrafı gökbayraklarla çevrilerek karşılandı. Türkiye televizyonlarında bir an verilen bu çok kısa görüntü serap misali derhal yok oldu. Neden? İktidardaki hükümeti kuran partinin üst yöneticilerinin de, bundan elli yıl önce Doğu Türkistanlı mültecileri sadece Türk oldukları için Türkiye vatandaşlığına kabul eden Türk diplomatları, Türk devlet ve hükümet adamları kadar hamiyetli, uzak görüşlü ve milletperver olduklarını idrak etmek hakkımızdır. Türkiye'nin Çin ile ticaret bağlarını geliştirmek uğruna, Türkiye'deki tüketim pazarına ucuz ve kalitesiz Çin malları doldurulmamalıdır.. Modern çağın istilası olarak görülen pazar kapma yansında, Çin ekonomik emperyalizminin zararlarını Türkiye Cumhuriyetinin bir bireyi olarak hergün yaşamaktayız. Bu hatalı siyasetin faydasından çok zararının olacağını yüzyıllardır Çin'e komşu yaşayan Doğu Türkistanlılar gayet iyi bilirler.

Doğu Türkistanlıları yalnız bırakan sadece Türkiye değil ki. Kazakistan'ın ve diğer Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin, Doğu Türkistan siyaseti de Şanghay Beşlisi, Altılısı, ve benzeri anlaşma ve bloklama ile Çin'e göbeğinden bağlanan bu ülkelerin "lip service" diyeceğimiz dudak oynatma siyasetinden bile nasibini alamamıştır. Çünkü Kazakistan'ın bu günkü Çin Halk Cumhuriyeti olarak adlandırılan ülke sınırları içerisinde hiç bir iddiası yoktur. Doğu Türkistan'daki Türk kökenli Müslümanların durumu Kazakistan'ın devlet çıkarlarını ve bölgesel güvenliğini hiç etkilemez. Kazakistan idarecileri için Doğu Türkistan kökenli Kazaklar sadece yeni bağımsız Kazakistan'ın geçmişte iyice süngerleşmiş ancak yeniden kemikleşmeye çalışan etnik Kazak "azınlığının" güçlendirilmesi için kullanılacak bir araçtır. Kazakistan'daki en Kazakçı ağzların da uluslararası toplantılarda açıkça ifade ettiği gibi Doğu Türkistan kökenli Kazak, dünyanın neresinde yaşadığına bakılmaksızın, "Kitayski Kazak"tır. Başka bir ifadeyle diasporadır. Herşeyden önce Doğu Türkistanlı Kazaklar için "diaspora" teriminin kullanılması bir hatadır. Çünkü bu terim tarihi anavatanından uzakta yaşayanlar için kullanılır. Bu terim uluslararası ilişkiler literatüründe tarihi vatanları olan Filistin'den sürülmüş Yahudi ırkına atfen ortaya çıkmıştır. Ancak yine bu terim uluslararası ilişkiler literatüründe kural koyucu otorite olarak oynayan uluslaşma sürecini tamamlamış devletlerin devlet çıkarlarını ve sınırlarını korumak için kullandığı bir tuzaktır günümüzde. Eğer var ise öyle bir millet, Kazak milletinin tarih boyunca sahip olduğu ata toprakları sadece bugünkü Kazakistan'ın sınırlarıyla tanımlanabilir mi? Tarbagatay,

Altay ve Tanrı Dağlarının tarihi Kazak yerleşim bölgesi olmadığını kim ispatlayabilir! İlave olarak Kazak kimliği sadece bir bölgesel kimlik değil midir? Bunun bir üst kimliği Türk kimliği değil midir? Bu bulgular ışığında, kendi Kazak'ına uyguladığı bu siyasete karşı, Kazakistan idaresinin Kazakistan'da yaşayan Uygurları birer birer sınırları dışına atmadığına şükretmek mi gerekir? Çünkü Kazakistan'da yaşayan bir kaç milyon Rus, Kazakistanlı (Kazakstandıq) oluyor da, yedi yada yetmiş atasından beri Kazak biri sırf başka bir ülkenin pasaportuna kayıtlı olduğu için Kazak değil kitayski kazak, afganski kazak, mongolski kazak oluyor. Bu etiketler arasında turetskiy kazak terimi cennetten çıkmışa benzemiyor mu? Burada bağımsız diye iftihar edilen Kazakistan Cumhuriyetinin kuramsal ve kavramsal açılardan gerçek Kazak kimliğini ne kadar temsil ettiği tartışmasına da kaynak çıkmaktadır.

Osman Batur hatırasının hatırlattığı problemlerin teorik tartışmasını sınırlayarak, günümüz uluslararası ilişkiler oyunundaki önemli aktörlerin bizim bölgemize yönelik siyasetini irdelemek, onun analizini eklemek istiyorum. Bugün dünyanın en önemli süper gücü olan ABD'nin önemli araştırma merkezlerinden biri olan Johns Hopkins Üniversitesine bağlı Paul Nitze Adındaki Gelişmiş Uluslararası Araştırmalar merkezinin web sitesinde yayınlanan ve merkezi Avrasya bölgesine yönelik yapılan bir çalışmada :

"China has cultivated good relations with these states since their independence in order to gain diplomatic influence generally, and particularly to prevent Uighur and Kazakh exiles from organizing themselves abroad." denilmektedir. Bu

ifade Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan Orta Asya Cumhuriyetlerine yönelik Çin'in son on yıl içerisinde geliştirdiği yeni stratejinin sadece bir açısını gösterir. Daha öncede ifade edildiği gibi Çin'in bu açıkça belirtilen "ulusal güvenlik", "devlet çıkarı" şeklinde ifade edilen kaygılarının arkasında büyük bir korku vardı. Bu korkunun sebebi de Doğu Türkistan bölgesinin geçmişi incelendiğinde, bu bölge halkının dünyanın çeşitli güç odaklarıyla ortak noktalarının bulunarak, Doğu Türkistan gibi büyük ve zengin bir sömürgecinin bağımsızlık alması ihtimalidir. Bağımsızlığının akabinde güvenlik açısından cılızlıklarının farkına varan Orta Asya Cumhuriyetlerinin liderleri de, doğudaki büyük tehdit Çin'in bu baskısına karşı duramadılar, ona boyun eğdiler. Ancak Çin'in 1991 akabindeki bir kaç on yıl içerisinde daha da su yüzüne çıkacak doymaz istinasının büyüklüğünün tahmini yapılamadı ve bu konuda hata işlendi.

İkinci olarak, içinde yaşadığımız şu hızlı iletişim devrinde, değişen dünya şartlarından faydalanarak davasını duyurmaya çalışan Doğu Türkistan kökenli Uygur ve Kazakların ses getiren faaliyetlerini kısıtlamak için Çin, Türkiye'nin safdışı bırakılmasını hedefledi. Henüz bu konuda ta-mamiyle başarılı olduğu söylenemez. Eski Başbakanlardan Bülent Ecevit'in Nisan 2002 itibarıyla Türkiye'yi ziyaret eden Çin Halk Cumhuriyeti Başbakanı Zhu Rongji'ye verdiği cevapta "Türkiye'nin demokratik bir ülke" olduğu ifadesini kullanması bu konudaki ümitleri hala canlı tutmaktadır. Çünkü demokratik ülkelerde seçilmiş politikacılar, seçmenin rızasına saygı göstermek prensibini çiğnemezler.

Üçüncü olarak Çin hükümeti özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında yoğunlaşan Teröre Karşı Kampanyayı kendi lehlerine çevirebilmek için oldukça yoğun çalışmaktadırlar. Bu konuda uluslararası platformda yazılan bir makalede şöyle denilmektedir:

In the wake of the September 11 attacks on the United States, China has launched its own "war on ter-ror." Beijing now labels as terrorists those who are fighting for an independent state in the northwestern province of Kinjiang, which the separatists call "Eastern Turkestan." The government considers these activists part of a net-work of International Islamic terror, with funding from the Middle East, training in Pakistan, and combat experience in Chechnya and Afghanistan.

Yukarıdaki ifadeye göre, Çin Halk Cumhuriyeti Doğu Türkistan İstiklal Hareketinden çok korkmaktadır. İkincisi bu bağımsızlık hareketini bertaraf etmek için bir taraftan Orta Doğu'daki Müslüman ülkelerin Batıyla savaşında, batıcı görünmekte, diğer taraftan Çeçenistan savaşına atıfta bulunularak Rusya'nın desteğini de kendi tarafına çekmeye çalışmaktadır. Çin'in ABD'ye desteğinin arkasında özellikle Afganistan'daki olaylar akabinde bölgeyi askeri olarak etkileyebilecek bir Amerika'nın varlığından korkmak yatar. İkinci olarak, Afganistan'daki savaş sırasında, Amerikanın savaş teknolojilerinin geldiği seviye itibarıyla dünyada askeri strateji açısından "landlocked" diyebileceğimiz, ulaşılması güç denizlere kapalı askeri olarak alınmaz bölgeler ifadesinin kalmamış olması konusudur. Eğer dünyanın şimdiki bu süpergücü ABD, Doğu Türkistan'daki haksızlıkta Çin'in karşısına

geçerse, Çin için mücadele oldukça pahalıya mal olacaktır. Doğu Türkistanlı Türk ve Müslüman halkın yanında Çin'e karşı mücadele edecek olan bir süper gücün başarısı kesinlikle yerli halkın da desteğini alacaktır ve bugünlerde yaşamakta olduğumuz İkinci Körfez savaşından çok farklı boyutlara ulaşacaktır. Çin'in korkusu budur ve bunun için Amerika'ya itiraz edip ilişkileri bozmamaya özen göstermektedir. Doğu Türkistanlı Kazaklar olarak bizler bu oyun ve siyasetleri çok yakından takip etmeliyiz.

Son olarak ilave edilmesi gereken bir başka önemli nokta da, 21. Yüzyıl itibarıyla, yerküre üzerindeki bölgesel çatışmaların boyutlarının ve kurallarının çok değiştiğidir. Modern dünyanın savaşında mücadeleler artık sadece devletler arasında değil, uluslararası ilişkilerde "non-state actors" dediğimiz devlet olmayan odakların, başka uluslararası birçok bağlantı örgütlerinin ve iletişim devrimiyle güçlenen bireysel iletişim ve sivil toplum gücüyle, ahlaki, hukuki, ekonomik ve siyasi değerlerin gücüne de bağlıdır.

Altayların bağımsızlık sembolü Osman Batur mirasının sadece kısa bir kesitinin tahlilidir bu ifadeler. Doğu Türkistanlı Uygur ve Kazak bütünümüzün yalnızlığın karanlığında yüreğimizin derinlerinde hissettiğimiz bu mesele sadece bizim problemimiz değildir. Demokrasi, hürriyet, eşitlik, insan haklarına saygıyı ilke edinen dünya toplumunun ahlak kavgasıdır.

Bul Qazaqqa qaratilatin sözim.

ASSALAMU ALEYKÜM

Qadirli Qazaq Tuvistar,

Bul jıynalısqqa Sıǵış Türkistanning qazirgi jaǵdayın eske-ala-otırıp, osıdan 50 jıldan astam vaqıt aldında Sıǵış Tür-

kistan tavelisizdiği jolında jan-tanimen, üy-işimen qur-bandıqqa şalınğan, SİĞİŞ TÜRKİSTAN QAZAQTARINING AR-MANDA KETKEN TARLANI, ALAŞTING AYBINDI ARISI İSLAMULI OSPAN BATIRDING arvağın sıylap kelip otırğan jağdayımız bar. Alışta jatqan ayavlı meken Altayding kökpen talasqan beynesin men-gilik öşpeytin türde tariyhqa jazdırğan, Orta Jüz Abak Kerey Qazaqtarining batır balası Ospanning atı atalğan osı jıynalısta Türkiya'dağı tuvistar sizdermen kezde-süvding manmangızı joğarı, salmağı biyik. Şıgıs Türkistandıq Qazaqtar, qazir qıtay topıragıning bir bölegi retinde körin-gen ata mekeninin keleşektegi tagdın şeşilerde, alemdegi alıp elder men dav küşter (Qurama Stattan, Ojtay, Resey) arpalısında kökböri oyunında tartısqa tüsetin terining bir puşpağın da gana qal-may, ol jöninde elevli rol oynavi kerek. Öytkeni Orta Azya, İşken Azya tipti Evrazya kengistiginde davjangjal şiqqanda beriden Qazaq bolip, ariden Türük jane Musilman bolip, Qazaqting ol salada moynindagi mindeti de, tariyhtagi mangizi da öte jogari potansiyel-küşhke iye.

Atalarımız bastağan avır da azaptı köşting arqasında Türkiya'ğa kelgen qazaqtardıng osında tuvğan alğaşqı buvininin jası elüvge tohptı. Al olardıng ökşe-sinen tuvğan bizder quralpı balalardıng jası qırıqtan asıp ketipti. Türkiyadağı Qazaq jurtsılığının janga beynesini retindegi osı jastardıng "elim dep engiregen" jigitteri men qızdarı da az emes sıyaqtı. Men öz basım qarşadayımnan Türkistan azattığı jolında ari ol jöninde Türkiya'da Qazaqtar arasında tüs bergen ar türlü aytıstartıs, burılıskerilis,

jazuw-sızuwdıng arasında ösken janmın. Burın da qazir de Türki-ya'da kök-qaqaz betine tuşken izderding barşasınan qabarımız barşılıq.

Osı jıynalısqqa qatısuvımning özime qarastı birinşi maqsatı Ospan Batırdıng arvağın sıylavımda jatır. Ekinşi maqsat key bir qatelikter ötse de yapırmaylap irenji-sekte tilevi teris emes sığar, niyeti buziq emes tüzik boluv-kerek degen qiymastıqtı ortağa salıp, osındağı Sığış Türkistan Qoğam qayratkerlerining betin qaytarmay izgilik sıpa-yılıqtı saqtav edi. Türkiyadan bastap Angliyağa, Germaniyağa jane Amerika Qurama Şattarına deyin sozilatın bilim aluv jane jumıs istep şınığıp-şımdanuv jildarınan keyin, toq-san avız sözimning tobiqtay tüyinin siz qadirli tuvistarğa jane basqaday osında jıynalğan jurtsılıqqa estirteyin degen-min.

Tuvra Biyde Tuvğan Joq,

Tuvğandı Biyde İyman Joq

Değen atam Qazaq mateline say, Sığış Türkistanning avmalı tökpele tariyhıning qırın-sırın taldav kezinde köpteğen orındardıng Sığış Türkistan jöninde goldanıp otırğan ayla-sayasat jane sara-larına sınavşılıq nazarımen köz saldım. Arımning tazalığınan, arvaqqa adaldığımnan, Asqar Altay men Tarbagatayding asqaq jotalarında erkin jaylağan, asav minezdi, örkökirek tuqımning böltiriği retinde, gılım men bilimge gana jüginip tuvrasın ayttım. Aldınıgızğa kelip turmın,

SALEMİMDİ QABILDANGIZ

TUVISTAR.

Meryem Hakim-Kırımlı

YAKUP BEG'İN BAŞARILARININ VE BAŞARISIZLIKLARININ ANA SEBEBİ

Dr. İklil KURBAN

Çin, günümüz dünyasında giderek söz sahibi olmaya başlamıştır . Kim olursa olsun, Çin ile olan ilişkilerinde , Yakupbeg'in kişiliği ve onun kurduğu devletin (1865-1877) trajedisi ders niteliğindedir .

Yakupbeg'i¹ (1820-1877) görüp konuşan Rus devlet adamı Korupatkin'in "Kaşgariye"² adlı eserinde de , Yakupbeg'in çağdaşı olan tarihçi Musa Sayrami'nin (1836-1917) "Ta-

rihî Hamidi"³ adlı kitabında da, Yakupbeg'in devrini inceleyen bilim adamı D.A.İsiyev'in "Yedişehir Uygur Devleti"⁴ adlı araştırmasında da, Yakupbeg'in kişiliğini değerlendiren şu özlü ifadeler ortaktır : *"Akıllı ve çalışkan; amacına ulaşmada gözünü dal-budaktan esirgemeyen cüretkar ve düşmanını yok etmede her hangi bir hileye başvurmadan çekinmeyen hilekar şahsiyet"*.

Zaman , mekan ve ortam ne kadar uy-

¹ Asıl adı Muhammet Yakupbeg Kuşbegi olan bu zat hakkında , Türkiye'de basılan kitaplarda Yakup Bey ,Yakup han şeklinde geçer .

² "Kaşgariye" adlı 414 sayfalık bu kitap , 1882 yılında Kalkutta şehrinde basılmış İngilizce nüshasına göre Hekime Erşidin tarafından Uygurcaya çevrilip , 1984 yılında Ürümçi'de basılmıştır . Kitabın yazarı , 1876 yılında Yakupbeg devletine gönderilen 64 kişilik Çar Rusyası vekilleri ekibinin başkanı A.N. Korupatkin'dir Korupatkin bu çalışmasını, yarım yıl kadar gezilerde bulunduğu Kaşgariya hakkındaki bir hizmet raporu olarak , Çar hükümetine sunmuştur.

³ "Tarihî Hamidi" adlı 775 sayfalık bu kitap , Musa Sayrami'nin kendi elyazmasına göre, 1986 yılında Uygurca olarak Pekin'de basılmıştır.

⁴ "Yedişehir Uygur Devleti" adlı 116 sayfalık bu kitap, 1990 yılında Almatı'da Uygurca olarak basılmıştır.

gun olursa olsun , Yakupbeg'in Doğu Türkistan gibi geniş bir coğrafyada⁵ iç ve dış düşmanları yok ederek , bir elden yönetilen bir devlet kurabilmesi elbette kolay bir iş değildi . Yakupbeg'in yukarıda bahsedilen karakter yapısı, onun bu başarılarında en güvenilir ve en can alıcı rol oynamıştır .

Yakupbeg , Ocak 1865 tarihinde az bir kuvvet ile Batı Türkistan'dan Kaşgar'a geldiğinde , halkın Çinlilere karşı ayaklanması sonucu Doğu Türkistan'da oluşan görünüm şöyledir : Kaşgar Yeni Şehir ve Yenihisar Yeni Şehir kalelerine sığınan Çin birliğinin direnişi devam etmektedir . İli'de Abdurusulbeg ve Elehan Töre başkanlığında İli Sultanlığı kurulmuştu (1864-1871).⁶ Hoten'de Hebibulla Hoca , Kuçarda Raşidin Hoca , Ürümçi'de Davut Halife başkanlığında ayrı ayrı hanlıklar ilan edilmişti . Yakupbeg'in hızlı ve cüretkar davranışı sonucunda kaleler barut ile patlatılıp , Çin askerleri kılıçtan geçirilir . Barış görüşmesi olarak davet edilen Hebibulla Hoca Hoten yakınında , Raşidin Hoca Kuçar yakınında , görüşmenin yapıldığı gecede Yakupbeg'in buyruğuyla öldürülür . Davut Halife Yakupbeg'e koşulsuz boyun eğdiğini ilan eder . Böylece 1870 yılına geldiğinde, İli, Kumul ve Barköl dışında tüm Doğu Türkistan toprakları Yakupbeg yönetimindeki tek devlet ege-

menliği altına girer.

Yakupbeg'in göze çarpan ikinci en büyük başarısı , nüfuzlu son Kuçar hocası Raşidin'in öldürülmesi ve nüfuzlu son Kaşgar hocası Büzruk hocanın Hacca gönderme bahanesiyle iktidardan uzaklaştırılması ile , Türkistan'daki Arap ve Fars etkisinin temsilcileri olan hocaların , Tugluk Timur (1329-1365) döneminden başlamış ve Seidiye hanlığı döneminde (1514-1678) güç kazanmış 500 yıllık soy ve nüfuzuna son vermesi olmuştur . Hocalar artık tarihe karışır . Bu iş ile Yakupbeg bir Türk hükümdarı olarak , ulusal görevini yapar . Bu devrim niteliğindeki siyasî olgu , Doğu Türkistanlılar önündeki iktisadî, içtimaî ve fikrî gelişmelerin engellerinin yıkılışının habercisi olur .

Yakupbeg'in hükmettiği 1865-1877 yılları arasında , Türklüğün bu karanlık köşesinde her bakımdan kayda değer gelişmelerin olduğu o dönemin tarih sayfalarında saklıdır . Doğu Türkistan'da ulusal devlet ilkesinin tohumunu eken biri varsa , o da Yakupbeg'dir . Çağdaş eğitimden yoksun , henüz 19.yüzyıl ortalarını yaşamakta olan Yakupbeg gibi bir devlet adamından, bu eylemlerin, bu anlayışın ötesinde yine ne gibi bir başarı beklenebilirdi!?

Rusların Batı Türkistan'daki Türk devletlerini birer birer işgal ederek Hindistan sınırına yaklaştığı bir devrede , Hindistan sınırındaki Doğu Türkistan'da Yakupbeg devletinin doğuşu , elbette İngilizler için sevindirici bir gelişme idi . İngilizler bu devletin ayakta kalmasını istemektedir . Fakat yeni doğan bu devlete karşı iki dev düşman intikam hırsıyla dikilmektedir : Biri Ruslar, öbürü Çinliler . Ruslar , tüm Türkistan'ı Çinliler ile paylaşıp , batısını kendisine , doğusunu Çinlilere bırakıp , Çinlileri kendisine suç ortağı yaparak , bu dev-

⁵ Doğu Türkistan'ın genel alanı 1 710 000 kare kilometredir . En batıdaki İli bölgesiyle , en doğudaki Barköl ile Kumul bölgesi , Yakupbeg devletinin egemenliği dışında kalmıştır . İli bölgesini Ruslar , Barköl ve Kumul bölgesini Çinliler idare etmiştir .

⁶ 1871 yılında Ruslar tarafından işgal edilen bu sultanlığın egemenliğindeki İli bölgesi, 1881 yılma kadar Çar Rusyasının idaresinde kalmıştır.

toprağı hazmetmenin yollarını aramaktadır . Bu sebeple , Yakupbeg'in Rus devleti nezdindeki , kendi devletini tanıtmaya girişimleri sonuçsuz kalmıştır .

Çinliler ve Çin devletiyse , kendine özgü ayrıcalığı olan bambaşka düşman , bambaşka gücü . *Onların akıl yerine iradeye öncülük tanıyan karakter yapısı ve geleneği vardı* . Tıpkı yılanın var oluşunun sırrı zehirinde saklı olduğu gibi, Çinlilerin ve Çin devletinin bin yıllar boyu çevresini yutarak büyüyüp günümüze kadar var olma gelişiminin sırrı, onların bu karakter yapısında ve geleneğinde saklıdır .

Doğu Türkistan'a gönderilen Zo Zun Tan komutasındaki Çin birliğinin sayısı 90 000 , Yakupbeg devletinin birliğinin sayısı 45 000'dir . O zamanki Çin nüfusu 300 milyon , Yakupbeg devletindeki nüfus 2 milyondur . Fakat Çin birliği işgalci, Yakupbeg'in birliği yurt savunucusudur . Bu iki birliğin sayısının , konumunun can alıcı etkisi ne olursa olsun , Yakupbeg'i yenilgiye-başarısızlığa iten en önemli etken , karşısındaki düşmanı henüz tam olarak tanımamış olmasıdır .

Yakupbeg İngilizlerin de aracılığıyla, Pekin'e ve Zo Zun Tan'a elçiler gönderip , Çin'in üstünlüğünü tanıma koşuluyla , Yakupbeg devletinin ayakta kalmasını isteyen barış görüşmelerinde bulunur . Yakupbeg'in bu kararsız tutumu devlet ve ordu içinde tedirginlik yaratır ; hainler çoğalır ; tahıl ve silah depolarında yangınlar çıkar .Çin barışı reddeder , fırsatı değerlendirip , 1877 yılının Nisanında genel saldırıya geçer . Mayıs ayında Yakupbeg hayata gözlerini kaparken⁷, Çinlilerin öç alma hırsı şiddetle devam eder . Çin birliğinin Kaşgar'ı işgal ettikten sonra yaptığı ilk iş,

Yakupbeg'in mezarını bulup , onun cesedini ateşe vermek olur . Bu olgu , Çinlilerin Yakupbeg'e olan aşırı düşmanlığını belirtmekten çok , zulüm ve haksızlıklara karşı mücadelenin sembolü olan büyük şahsiyetlerden ve onların adından ne derecede korktuklarını belirtmektedir . Bu "cesedi ateşe verme" olgusunun ikinci bir anlamı şu ki : "Çinlilerin yapmak istediği kötülükten ölüp bile kurtulmak yoktur". Evet , Çinlilerle uzlaşabilecek bir açıklık olmadığı için , onlara karşı yapılabilecek tek şey vardır : "İsyan" . İşte Yakupbeg bu Çin gerçeğini anlamamıştır . Eğer Yakupbeg bu Çin gerçeğini anlamış olsaydı , Çin'e karşı barış elini uzatmanın yerine , ordusu ve tüm ulusuyla Çin'e karşı tüm yurt genelinde bir kutsal savaşı başlatmış ve bu savaşı da kazanmış olurdu . Sayısı ne kadar çok olursa olsun , Doğu Türkistan toprağı , uzaktan gelmiş köksüz Çin işgal ordusunun mezarı olacaktı.

Çin ile barış içinde beraber yaşamının olasılığı yoktur . Çin tarih boyunca çevresindeki güçsüzleri yutmuş , yutamayanlarıyla da her zaman savaş halinde yaşamıştır . Bu sözümüzün kanıtı gereği, Çin'in komşularıyla olan yakın tarihteki ilişkilerine bir göz atalım :

Tibet, Doğu Türkistan, İç Moğolistan ve Mançurya'yı yuttu . Japonya, Kore , Vietnam,

Hindistan ile savaştı; Sovyetler ile olan ilişkisinde savaşın eşliğinden döndü . Kendinden çok uzaklarda bulunmasına rağmen Çin, Batı dünyasına da karşı her zaman kin ve nefret püskürdü . Amerika ile savaştı. Bunların anlamı şu ki, Çin'i yaşatan olgu : savaş , işgal, kin , kıskançlık , yutmak ve yılan gibi zehir kusmaktır.

⁷ Yakupbeg'in ölüm sebebi bilinmiyor.

Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International)
İnsan Hakları İhlalleri Mart 2003 Raporu

**ÇİN HALK CUMHURİYETİ'NDE
TERÖRLE MÜCADELE YASASI VE
DOĞU TÜRKİSTAN'DA
(Sincan Uygur Otonom Bölgesinde)
BASKILAR(*)**

Aralık 2001'den beri alınan raporlara göre ABD'nin Afganistan'a askeri müdahalesinde ya da komşu ülkelerinde Taliban ile birlikte savaştığı iddiasıyla tutuklanan Çin asıllı insanların iadesi için Çin Halk Cumhuriyeti değişik ülkelere çağrıda bulunmaktadır.¹ Bu konuda Çin Dışişleri

Bakanlığı'nın basın sözcüsü Sun Yuşi 22 Ocak 2002 tarihinde yapılan bir basın toplantısında şunları söylüyordu: "Afganistan savaşında Çin'den oraya giden bazı Uygurların tutuklandıklarını öğrendik. Bunlar aslında uluslar arası terörist gruplarla yakın işbirliği içinde olan Türkistan teröristleridir. Eğer bunlar Çin vatandaşı ise Çin'e teslim edilip yasalarımıza göre muamele görmelerini taraflardan talep ediyoruz."² "Yasalarımıza göre" derken kimse

(*) Amnesty International (Uluslararası Af Örgütü) Mart 2002, UAÖ Index: ASA 17/10/2002

¹ Böyle bir çağrı Aralık 2001'de ABD'ye yapılmıştır. Mart 2002'de bir yetkili tarafından Afganistan'ın geçici hükümetinden orada tutuklanan Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC) vatandaşı olan Müslüman Uygurların iadesi istenileceği doğrulandı (Reuters, Beijing, 8 Mart 2002). Pakistan ve Nepal gibi ülke-

lerden de Çin'in iadesini istediği insanların "kaybolduğuna" dair haberlerde gelmektedir.

² Bk. Agence France Presse (AFP), Beijing, 22 Ocak 2002.

ile görüşülmeden (incommunicado) gözaltı, işkence, adil olmayan yargılama ve olası idam cezası demek olduğundan endişe etmek gerekir.³

1. GİRİŞ

ABD'de 11 Eylül 2001 tarihli saldırıdan sonra Çin hükümeti, Çin'in Batı'sında bulunan Doğu Türkistan'da (Sincan Uygur Otonom Bölge'de = SUOB)* Çin yönetime muhalif olan Uygur ve "etnik bölücü" olarak adlandırılan diğer kişiler üzerindeki baskısını arttırdı. Bu insanların uluslar arası "terörizm" ile bağlantılı olduklarını iddia ederek hükümet yerel "terörizm"e karşı uluslar arası destek istedi.⁴

Sürdürülen operasyonlar esnasında birkaç bin insanın sorgulanmak üzere gözaltına alındığı ve birçoklarının ceza yasa gereğince yargılandığı ya da mahkum olduğu belirtiliyor. Hükümet aynı zaman SUOB'de bulunan Müslümanların dini haklarını daha da kısıtlamış, Ramazan'da dini ibadetleri yasaklamış ve bölgede bulunan dini liderler üzerindeki denetimini artırarak "yurtsever" olmayan ya da yeraltı çalışması yapmaktan şüphelenilen imamaları gözaltına alınıp tutuklamıştır. Bundan başka hükümet, kültürel ve medya faaliyetleri içinde temizlik ve resmi DUAÖrelerden bazı "istenmeyen unsurlar"ı uzaklaştırma kampanyası da başlatmıştır. Aralık 2001'in sonunda ceza yasasında bazı hükümlerini değiştirerek öncesinde de varolan "terör" suçlarına daha a-

ğır cezalar getirmiştir.

Uluslararası Af Örgütü (Amnesty International =AI) (UAÖ)*, bu yeni hükümlerle Çin'de idam cezasının daha sık uygulanması ve ifade ile örgütlenme özgürlüğüne daha da kısıtlama getirileceğinden endişe duymaktadır.

Bu raporda Çin'de yeni yasal düzenlemeleri ve SUOB'da "terörist, bölücü ve yasadışı dini faaliyetler" üzerinde uyguladığı baskı konusunda UAÖ'nün bazı kaygıları anlatılmaktadır.

UAÖ, her devletin kendi vatandaşlarını şiddet eylemlerinden koruma görevini kabul eder, fakat alınacak önlemlerin tüm insan haklarının korunması ile birlikte alınmasını savunur. Ocak 2002'de "Haklar Riskte" başlığıyla yayınlanan bir raporda UAÖ 11 Eylül saldırısından sonra bazı ülkelerde benzer eylemlere karşı alınan önlemler hakkındaki kaygılarını dile getirmiştir.⁵ Bu rapor "insan haklarının korunması teröre karşı etkili bir mücadeleyi önler" şeklindeki yanlış bir görüşe işaret etti. Gerçekte güvenlik ile insan hakları birbiriyle çelişen hedefler değil, birbirini tamamlayan amaçlardır. Asgari bir standart olarak insan hakları normları ile sadece bireylerin güvenliği ve bütünlüğü güçlü olanların bu gücü yanlış kullanmalarına karşı koruma amacı geliştirmiştir.

2. Çin'de Yeni Anti-Terör Hükümleri

29 Aralık 2001 tarihinde Ulusal Halk Kongresi'in DUAÖmi Komitesi (UHK - Çin'de yasama organı) Çin Halk Cumhu-

³ Daha önceki af örgütü raporuna bk.: Amnesty International report, "PRC - Gross violations of human rights in the Xinjiang Uighur Autonomous Region", AI Index: ASA 17/18/99, April 1999

* Makalede geçen bu tür tanımlamalar Uluslar arası Af Örgütü'nün orijinal metninde geçtiği şekilde alınmıştır.

⁴ 11 Ekim 2001 tarihli basın açıklamasına bk. News Service 181, AI Index ASA 17/032/2001

* Uluslararası Af Örgütü, makalede UAÖ şeklindeki kısaltmayla geçmektedir.

⁵ "Rights at risk: Amnesty International's Concerns Regarding Security Legislation and Law Enforcement Measures", January 2002, UAÖ Index: ACT 30/001/2002.

riyeti'nin ceza yasasına değişiklikler üzerinde anlaştı. Yasalardaki değişikliklerle "terörist suçlara ceza, ulusal güvenlik ile insanların yaşamları ile malları koruma altına alınması" istendiği söyleniyordu.⁶

Kabul edilen hükümlerin çoğu daha önceden ceza yasasında (Çin Ceza Yasası = ÇCY) "kamu güvenliği tehdit eden suçlar" bölümünde vardı. En önemli değişiklikler şunlar:

- **ÇCY, madde 120'de iki değişiklik yapıldı.** Bir "terör örgütü kuran veya yöneten" kimse için öngörülen ceza arttırıldı. Daha önce 3 ile 10 yıl arasında olan hapis cezasından şimdiki ceza 10 yıl ile ömürboyu hapis cezası ile değiştirildi. "Aktif üyeler" bundan sonra 3 ile 10 yıl arasında hapis cezası verilir ve "diğer üyeler"e ceza miktarı 3 yıla kadar hapis cezasıdır. Bu maddeye yapılan ikinci değişiklik ise "terör örgütlerine veya üyelerine maddi destek sağlama" suçunun eklenmesi oldu. Bu fiile para cezasından 5 yıla kadar hapis cezası verilebilir. "Ciddi koşullar" varsa asgari ceza 5 yıl hapistir. Cezanın üst sınırı yoktur.

"Terör örgütü" Çin yasalarında tanımlanmamıştır. Dolayısıyla barışçıl siyasi muhalefet veya dini grupların bu tanıma girme tehlikesi mevcuttur. UAÖ ayrıca bu hüküm ile başka illegal eylemi olmayan "terör örgütü"nü yöneticisi ile üyelerine ceza verme olasılığında kaygı duymaktadır. "Maddi destek sağlama" fiiline verilecek cezanın üst sınırı olmaması, daha başka maddelerde olduğu gibi (örnekler aşağıdadır), idam cezası verme riski doğurur.

⁶ İngilizce metinler için ("Amendment to the Criminal Law of the PRC", Xinhua news agency, Beijing, 29 December 2001, BBC MonASİ, 30.12.2001) bk

- **Madde 114, 115, 125 ile 127'e yeni fiiller eklenmiştir.** Şimdiye dek bu maddelerle "ateş çıkarma" (m. 114), "ateş çıkarıp insanın yaşamını tehlikeye atma" (m. 115), "silah ve/ya patlayıcı depolama" (m. 125) ile "silah ve/ya patlayıcı madde hırsızlığı" (m. 127) yasaklanmış olup ceza öngörüyordu. Buna şimdi "zehirli veya radyoaktif maddeleri..." "dağıtmak, üretmek, nakletmek ya da hırsızlığını yapma" fiili eklenmiştir.

Bu maddelerde öngörülen ceza miktarı değişmemiştir. Bu maddeler hapis cezasından idam cezasına kadar cezalar öngörmektedir.

Dolayısıyla ÇCY madde 115, 125 ile 127'e eklenen "zehirli veya radyoaktif madde kullanma" fiili artık idam cezasını da beraberinde getirebilir. UAÖ böylece idam cezası uygulamasının Çin'de daha da genişlemesinden endişe duyar.

- **Madde 191'de iki değişiklik yapılmıştır.** Bu madde ile illegal mali eylemler ile imtiyazlar cezalandırılmaktadır. Varolan narkotik ve kaçakçılık suçlarından başka bu maddeye "terör suçları" eklenmiştir. Bu suç grup halinde işlenirse verilecek ceza 5 ile 10 yıl arasında hapis cezasıdır. Yani ceza miktarı arttırılmıştır.

- **Son değişiklik ise madde 291'e eklenen bir koşuldur.** Bu madde ile "kamu düzeni bozacak bir biçimde toplantı yapma" fiili için öngörülen ceza miktarı "gözlem altına alınmaktan 5 yıl hapis cezasına kadar" idi. Bu maddeye eklenen yeni hükme göre "yanlış patlayıcı, zehirli veya radyoaktif madde dağıtıp ya da bunun hakkında uydurulmuş tehdit ve bilgi ortaya atıp karnu düzeni ciddi bir şekilde bozanlar"a verilecek ceza gözetim altında tutulmaktan 5 yıl hapis cezasına kadardır. "Ciddi sonuçlar meydana geldiyse" asgari

ceza 5 yıl hapis cezasıdır. Bu cezanın üst sınırı yoktur.

Bu maddede kullanılan dil muğlaktır, yani yoruma açıktır. "Uydurulmuş tehdit" in ne anlama geldiği belli olmamakla beraber "ciddi sonuçlar"dan kaşının ne demek olduğu belli değildir. Böylece barışçıl bir şekilde ifade özgürlüğünü kullanan insanlara ceza verme olasılığı doğar. Geçmişte bu madde sakın bir şekilde toplanan ya da gösteri yaparak hükümeti eleştirenleri hapse atmak için kullanıldığından UAÖ' nü daha da kaygılandırmıştır.

Madde 291'de öngörülen cezanın üst sınırı olmaması, yani "ciddi sonuçlar"ın olmasında idam cezası verilme riski de UAÖ'nü endişelendirir.

Ocak 2002 tarihli "Haklar Riskte" adlı raporunda UAÖ'nün belirttiği gibi "terörizm" in genel kabul gördüğü bir tanımlanması yoktur. Bu sözcüğü kullananlar, kendi icraatları için değil daha çok karşı oldukları fiiller için bunu kullanmaktadırlar. Böylece "birinin terörist dediği kimse, bir başkasının özgürlük savaşçısı" olabilmektedir. Geçenlerde yayınlanan bir raporda BM Terörizmle ilgili Özel Raportörü "terörizm sözcüğü çok değişik perspektifler ve ortamlarda kullanıldığından uluslar arası toplum buna genel kabul gören bir tanım bulamamıştır" dedi.⁷ "Terörist" suç kategorisine girebilecek uçak kaçırma veya bombalama gibi fiilleri yasaklayan BM sözleşmeleri mevcut.⁸ Gene de "terörizme karşı sözleşme" çalışmaları tanım

⁷ UN Document E/CN.4/Sub.2/2001.31 paragraph 24.

⁸ Örnek olarak 17 Aralık 1979 tarihli "Esir Almaya Karşı Uluslararası Sözleşme" ya da 15 Aralık 1997 tarihli "Terörist Bombalamaların Bastırılması hk. Sözleşme" gösterilebilir.

konusundaki zorluklar yüzünden şimdilik durdurulmuş durumdadır.

Çin'deki duruma gelince mevcut anti-terör yasaları özellikle SUOB'de görülen "etnik bölücü faaliyetlerine karşı baskı uygulamak için kullanılmasından UAÖ kaygı duymaktadır. Mart 2002'de bir milletvekili özel anti-terör yasaları isterken şunları söylüyordu: "Çin'in egemenliği ve toprak bütünlüğünü muhafaza edebilmek için bölücülere, uluslar arası teröristlere ve aşın dincilere karşı savaşmamız gerekir."⁹

Çin hükümeti bölücülük diyorsa birçok etkinlik ve eylemlerden söz eder. Bunların çoğu barışçıl muhalefet ya da dini faaliyetten başka bir şey değildir. 11 Eylül sonrasında Çinli yetkililer Doğu Türkistan'da (SUOB'de) bulunan Müslüman muhalefet ve bağımsız liderlerine karşı uygulanan sert baskıları onların uluslar arası "teröristler"le bağlantılı olduklarını iddia ederek haklı kılmaya çalışmaktadır.

Son 10 yıl içerisinde birkaç bombalama olayı bu bölgede yaşanmıştır. Bundan başka resmi raporlarda siyasi nedenle işlenen bazı cinayetlerden bahseder, fakat faillerinin uluslar arası terörist gruplarıyla bağlantıları hakkında hükümet bugüne dek ciddi deliller göstermemiştir. Olayların sayısı çok az olmakla beraber buna karşı sürdürülen operasyonlar faileri bulma çabasının çok ötesindedir.

Son 10 yıldır SUOB'de devam eden siyasi baskı politikasında onbinlerce insan gözaltına alınmış, birçokları dış dünyadan tamamen tecrit edilmiş, olaylara bağımsız bir araştırma önlenmiş ve ancak yargıla-

⁹ Xinhuan news agency, Beijing, 4 March 2002, BBC Mon ASI, 04.03.2002.

nan bazı kişiler hakkında bilgi verilmiştir. Yargılananlar arasında aylarca kimse ile görüşülmeden tutulmuş, işkence görmüş ve hiçbir biçimde adil olmayan yargılama sonucunda cezaya çarptırılmış kişiler vardır. Duruşmalar ya gizli yapılmış ya da önceden etki altında bırakılan kitleler önünde sürdürülmüştür.¹⁰ Bu bağlamda hükümetin "terörist" faaliyet suçlaması getirdiği kişiler için verilen bilgilere şüphe ile bakmak gerekir.

3. 11 Eylül 2001 tarihinden sonra SUOB'de artan baskı

"Sincan terör yapılan bir yer değildir..."

"Orada şiddet ve terörist kazalar çok sık olmuyor."

(Bunu Wang Lequan, SUOB Komünist Parti Komitesi Sekreteri ile Abdulahat

Abdurixit, SUOB Bölgesel Hükümeti Başkanı söylüyor.¹¹

Ondan birkaç hafta sonra Çinli yetkililer başka bir tablo çiziyordu. 11 Eylül'ün hemen sonrasında SUOB'de bir "terör tehdidi" var diyerek bu insanların uluslar arası "terörizm" ile bağlantılı olduklarını iddia ederek "terörizm" ile "bölücülük"ün aynı şeyler olduğunu söylediler ve "ulusal teröre" karşı uluslar arası destek istediler.¹²

11 Eylül 2001 tarihinden sonra

SUOB'de yoğunlaşan baskı Aralık 2001'den sonra iyice arttı. 4 Aralık 2001 tarihinde Beijing'de "siyasi ve yasal çalışmalar" konulu ulusal konferanstan sonra "etnik, bölücü hareket, dini aşırı güçler ile şiddet terör güçlere karşı mücadele"yi 2002 yılında takip edilecek işler arasında önemli olan 4 konunun başında sayıldı.¹³

Din özgürlüğü üzerine yeni kısıtlamalar getirildi. Genç insanlar üzerinde kötü bir etkisi olduğu söylenen camiler kapatıldı ve imamlar siyasi eğitime tabii tutuldu. Eğitime tabii tutulandan partinin diktasına boyun eğilmesi istendiği gibi muhalif olanlardan ispiyonculuk yapmaları da isteniyor.

Farklı düşünenleri ortaya çıkarma kampanyasına 2002 yılında SUOB'de kültürel ve medya çevreleri de dahil edildi. "Bölücülükle mücadele" nin şiir, şarkı, kitap, bildiri, mektup ya da internet vasıtasıyla yayılan düşüncelere karşı da yürütülmesi gerektiği yetkililer tarafından vurgulandı.

Yürütülen takiplerden örnekler aşağıda bulunmaktadır. Ancak insanların gözaltına alınıp, tutuklandıklarına dair haber verildiğinde genellikle ne tür "terörist" faaliyetlerden ötürü hapisanelere atıldıklarına dair bilgi yoktur. 21 Ocak 2002 tarihinde Çin hükümeti tarafından yayınlanan bir listeye göre SUOB'de en son bombalama olayı Nisan 1998'te Yecheng isimli kentte bir "terörist grup" tarafından işlendi. Şiddet eylemlerinden bir başka örnek Şubat 2001 tarihinde bu bölgede Kaşgar ilinde bir mahkeme görevlisinin öldürülmesi ait-

¹⁰ Bk. UAÖ rapor, ASA 17/18/99

¹¹ Bao Lisheng, Ta Kung Pao (Hong Kong newspaper), 2 September 2001, in BBC Mon ASI, 4 September 2001.

¹² Örnek olarak South China Morning Post (Business Post Supplement), 17 Ekim 2001, BBC Mon ASI, 17.10.2001; Zhongguo Tongxun She, ShanghUAÖ, 19 Ekim 2001, BBC Mon ASI, 19.10.2001 ve Zhongguo Xinwen She, Beijing, 15 Kasım 2001, BBC Mon ASI, 15.11.2001 bk.

¹³ Bk. Xinhua news agency, Beijing, 4 December 2001, BBC Mon ASI, 06.12.2001 *Amnesty International Mart*

tir.¹⁴

Eyalet Komünist Partisi Genel Sekreteri Wang Lequan, 11 Eylül'den sonra SUOB'de terörist eylemlere rastlanılmadığını söylerken 6 değişik terör yönteminden bahsetti. Bunlardan "isyan çıkarma" ile "dayak, kırma ve yağmalama" faaliyetleri başka ülkelerde terör eylemi olarak sayılmadığından şikayetçi idi.¹⁵ Son "suç" kavramı ise kültür devrimi zamanında çok kullanıldı. Bugünkü ceza yasası ile isyan zamanında yağmalama eylemi yasaklamıştır. "Terör eylemi"nden resmi çevrelerin ne anladığını listede verilen bir örnekten anlamak mümkün. Rapora göre Şubat 1997'de bir "terör örgütü" Gulja (Yining) kentinde yoğun bir etnik fesat yaratmış. Söz konusu olay Uygurların barışçıl bir yürüyüşü ile başladı. Buna karşı güvenlik güçleri sert önlem alınca bazı yerlerde isyan ve iki gün görülen şiddet olayları çıkmıştır.

3.1. "Bölücülere" ve "teröristlere" karşı operasyonlar - yeni güvenlik önlemleri

Nisan 2001 Çin'de "sert vuruş" kampanyası başlatıldı. Bu kampanya genel suçlara ve aynı zamanda bölgede "bölücülüğe" karşı yürütülecekti. Bu kampanya sonucunda idam cezaların infazında önemli bir artış gözlemlendi. SUOB'deki yetkililer Ekim 2001'de kampanyanın sertleştirileceğini duyurdular.¹⁶

Bunun etkisi bölgesel başkent durumunda olan Ürümqi'de hemen hissedildi.

Ürümqi Emniyet Müdürü olan Du Jianxi "10 terörist gruba darbe" diyerek ve 210 kadar "bölücü, silahlı terörist ile aşırı dinci" yakalandığını duyurdu.¹⁷ Resmi çevreler daha sonra 20 Eylül ile 30 Kasım 2001 tarihleri arasında 166 "silahlı terörist" ile "başka suçlular" yakalandığını belirttiler.¹⁸ Aralarında kaç kişinin "terör" zanlısı olduğu belirtilmedi. Yurtdışında bulunan Uygurlar tarafından Ürümqi Evening News gazetesinde 27 Ekim 2001 tarihinde açıklanan bir habere göre gözaltına alınan 150 kişi "illegal dini faaliyet" ve "bölücülük" ile suçlandılar. Ancak bu operasyonların hangi zaman içinde yapıldığını belirtmediler. Aynı kaynaklar bölgesel haberlere atıfta bulunarak örneğin Aksu kentinde bir ayda 30 kişinin siyasi nedenlerle gözaltına alındığını açıkladılar (Aksu Daily, 6 Aralık 2001).¹⁹

Zaman zaman ve çoğunlukla belirli bölgeler için verilen rakamlara karşı bugüne dek yapılan tüm gözaltı ve tutuklamalar hakkında resmi bir açıklama yoktur. Raporlardan anlaşıldığına göre operasyonlar bütün bölgede yapılmakta ve yüzlerce polis birlikleri bu iş için harekete geçirilmiş durumdadır.

Emniyet güçleri arasında Sincan Üretim ve İnşaat Şirketi (SÜİŞ) için oluşturulmuş polis birliği de var. "Bingtuan"

¹⁷ Bk. AFP~ Beijing, 10 October 2001.

¹⁸ Bk. Xinjiang DUAÖly, 1 January 2002, AFP, Beijing, 04.01.2002, ve Reuters, Beijing, 05.01.2002.

¹⁹ Gözaltı ve tutuklama haberler arasında AFP Beijing'de 3 terör örgütüne mensup kişiler toplam 318 zanlı arasında bulunduğunu 27 Aralık 2001 tarihinde rapor etti. Bilgiyi veren emniyet mensubu 29 "terörist" hakkında tutuklama kararı verildiğini ve haklarında yapılan suçlamalar arasında bombalama da dahil olmak üzere 10 kadar saldırıdan da söz etti.

¹⁴ Bu listeyi "Information Office of China's State Council, published in the People's DUAÖly, 21 January 2002." ismi ile bulmak mümkün

¹⁵ Zhongguo Xinwen She, Urumqi, 20 December 2001, BBC Mon AS1, 20.12.2001.

¹⁶ Bk. Zhongguo Xinwen She, 24 October 2001, BBC Mon AS 1, 24.10.2001

(Sözde İnşaat ve Üretim Ordusu) olarak bilinen bu kurum SUOB'nin büyük bir bölümünü ve kaynaklarını kontrol etmekte. Kendilerine ait hapishanesi, çalışma kampları ve emniyet güçleri var. Zaman zaman bu emniyet gücü "etnik fesat" ve "bölücülere" karşı harekete geçirilir. 17 Ocak 2002 tarihli bir AFP raporuna göre SÜİŞ (Bingtuan) Emniyet Müdürü Yang Si artan bölücü faaliyete karşı çevik kuvvetlerin hazır olmaları gerektiğini söyleyerek Sincan polislerinin "aşırı dinci" suçlaması ile yasaklanmış Falun Gong tarikatı üzerinde yoğunlaşma gereğini vurguladı. Bu habere göre Bingtuan polisi 2001 yılı içerisinde 11 grubu yok etmiş ve 100 kadar bölücü yakalayarak hem patlayıcı hem illegal din propaganda malzemesine el koymuştur.

Resmi kaynaklara göre SUOB'nin en büyük ili olan Bayingolin Moğol Otonom Vilayeti'ndeki operasyonlar 10 Aralık 2001 tarihinde başlayıp Şubat 2002'ye kadar sürecekti. "Her kategoriden olan bölücülere" 10 Şubat 2002 tarihine kadar teslim olma çağrısı yapıldı. Buna karşı az ceza sözü verildi ve "ödüllendirilecek büyük hizmet" veren (muhtemelen başkalar hakkında bilgi veren anlamında kullanılan bir terim) yargılanmayacaktı. Diğerleriye ağır cezaya çarptırılacaktı ve kamuda çalışıp bilgi verenler için "büyük ödül" vadedinde bulunuldu.²⁰

Emniyet güçleri bütün kentlerde kontrol gezilerini arttırdı. Resmi bir gazete sayılan "Legal Daiy" 4 Ocak 2002 tarihinde Sincan Silahlı Polis Güçlerinin genel emniyet güçleri ile birlikte SUOB'de kamu güvenliğini sağlamak için çalıştığını du-

yurdu. Polislerin Ürüncü, Kaşgar gibi büyük kentlerde 24 saat görevde olduğunu belirten raporda son 10 yılda binden fazla olayın ortaya çıkartıldığı iddia edildi.²¹ Resmi olmayan kaynaklardan bu operasyonlar hakkında verilen bazı bilgiler ise şöyle: örneğin Kaşgar kentinde Ocak 2002'de durum bir hayli gerilimli idi. Birçok polis ile asker sokaklarda dolaşp hem araç hem de kişileri kontrol ediyorlardı. Kimliklerini gösteremeyen 500 kadar insanın birkaç gün içinde Ocak sonu ile Şubat başında gözaltına alındığı söyleniyordu. Çokları para cezası ödedikten sonra serbest bırakıldı, ancak kim oldukları hakkında polisin şüphesi olan bazıları gözetim altında bırakıldı.²²

5 Ocak 2002 tarihinde Zhongguo Tongxun She isimli haber ajansında yayınlanan bir rapora göre Çin'de terörle mücadele eğitimi 11 Eylül'den önce yoğunlaştırılmıştı. Chegndu askeri bölgesinde "Lie Bao" (leopar avcıları) isimli bir grup Xiling dağlarında özel bir anti-terör tatbikatı yaptığını bildirildi. Bu tür hareketlerin tüm Halk Kurtuluş Ordusu için geçerli *olacağı* gene bu haberde duyuruldu.

3.2. Din üzerinde olan baskı

"Dini inançlara özgürlük din için özgürlük değil" (The Xinjiang Daily, 18 Mayıs 1996)²³

²¹ Bk. Zhongguo Tongxun She, 5 January 2002, BBC Mon ASI, 06.01.2002.

²² Bk. VVUNN, No 148, 5 February 2002.

²³ Bu yorum-haberde gazete Çin Anayasası'na göre "dini inançlara tanınan özgürlüğün "din özgürlüğü" demek olmadığını iddia etti ve örneğin ibadet yerleri haricinde namaz kılınması yasaklanmış faaliyetler arasında saydı. Ayrıntılar için Amnesty International report, "Religious Repression in China", UAÖ Index: ASA 17/69/96, July 1996, p.3. bakınız.

²⁰ Bk. Zhongguo Xinwen She, Beijing, 3 January 2002, BBC Mon ASI, 03.01.2002.

Bütün Çin'de olduğu gibi SUOB'de dini faaliyet 1950'den beri ciddi bir biçimde engellenmektedir. Son yıllarda da Çinli yetkililer radikal İslamcı bazı hareketleri Uygur bölücü grupları ve dini liderlerine akıl hocalığı yapmakla suçlamaya başladılar. Bunun doğruluk payı olsa da halkın büyük çoğunluğunu etkileyecek olan din üzerinde olan baskı ve kısıtlamalar için gerekçe oluşturamaz. Bunun dışında bağımsız gözlemci ve uzmanların söylediğine göre Uygurlar için din daha çok etnik kimlik ve kültürel mirasa vurgu yapmak için önem kazanmakta ve Wahhabi okullarında öğretilen İslam ile pek fazla ortak yönleri olmadığı söylenmekte. Uygurlar arasında geniş bir biçimde görülen hoşnutsuzluk ise daha çok hükümetin politikasından kaynaklandığı, çünkü bununla eşitsizlik ve ırk temelinde ayrımcılığın körüklendiği söyleniyor. Yabancı İslamcı akımlarının ise bunda payı az olduğu söyleniyor.²⁴

Ekim 2001'den sonra yoğunlaşan siyasi baskı SUOB'de "yasadışı dini faaliyet" ve "aşırı dinci güçleri" dahil ederek yürütüldü. Onlarca hoca ve öğrenci illegal dini faaliyet için gözaltına alınıp tutuklandı. Bu tür operasyonlar Hoten, Kaşgar,

Bortala ve başka illerde de yürütüldü. Kaşgar'dan alınan bir rapora göre Kasım 2001 'de 13 "illegal din merkezi" kapatılmış ve ayin yapan 50'den fazla insan gözaltına alınmıştı.²⁵ Reuters ajansının bir polis yetkilisinin verdiği bilgilere dayanarak verdiği habere göre Aralık 2001 'de Bayingolin Moğol Otonom Vilayeti'nde 9 Müslüman "illegal namaz" suçlamasıyla tutuklanmıştır. İddiaya göre bu 9 kişi Kuran'ı yerel dillere çevirip bunu "bölücülük davası" için kullanmışlar.²⁶

Resmi olmayan çevrelere göre bölgede tanınmış Abduraup adında bir hoca Hoten'de Aralık 2001 'de 8 genç kıza Kuran'ı öğretirken gözaltına alındı. Muhabbet adında bir bayan din öğretmeni 10 Aralık 2001 tarihinde aralarında 13 yaşında olan bir kızın da bulunduğu öğrencileri ile birlikte gözaltında alındı. Haberi veren kaynağa göre hepsi para cezası ödedikten sonra serbest bırakılmış. Cezalar ise 300 Yuan'dan başlayıp Abduraup için tespit edilen 7000 Yuan'a kadar yükseliyordu. Kızlardan biri gözaltına alındığı sırada "mukavemet" gösterdiği için ayrıca 3000 Yuan para cezasına mahkum oldu.²⁷ Hoten kentinde bulunan Komünist Parti'sinin Komitesi Ocak 2002'de bölgede "din, yasadışı dini faaliyet ile aşırı dinci düşünce"nin etkisinin arttığını belirtti ve buna karşı bir "temizlik hareketi ve okulların yeniden örgütlenmesi"ni önerdi.²⁸

Daha 2001 başında anahtar konumunda olan camilerde vaaz veren imamlara

²⁴ Bu konuya ilişkin bazı İngilizce kaynak şöyle: "Uighurs Need Not Apply" by Bruce Gilley, Far Eastern Economic Review, 23 August 2001; "Burying seeds for violence- Xinjiang" by Ruth Ingram, The Central Asia-Caucasus Analyst, 21 November 2001; "Kazakh analyst concerned at situation of Uighurs in China", BBC Mon CAU, 14.01.2002; "Islamic extremism in Xinjiang -an overstated case?" by Kate Vestgarth, in China Review (Great Britain-China Centre), Spring 2002, pp. 10-11; "The economic motivations of Xinjiang Wahhabism" by Felix Chang, The Central Asia-Caucasus Analyst, 13 February 2002. See also Amnesty International report, ASA 17/18/99, op.cit, pp. 9 and 13-14.

²⁵ Xinjiang Legal DUAÖly, 8 November 2001, cited by AFP, Beijing, 14.11.2001

²⁶ Reuters, Beijing, 21 December 2001.

²⁷ Doğu Türkistan insan hakları ihlal raporu (Report on violations of human rights in East Turkestan), by East Turkestan Information Centre (ETIC), Munich, February 2002 (ETIC raporu).

²⁸ AFP, Beijing, 31 January 2002

"siyasi eğitim" kampanyası başlatılmıştı. Resmi kaynaklara göre yıl sonuna kadar 8 bin kadar imam bu tür eğitimden geçmiş oldu. Kursların süresi genellikle 10 gün idi. Bu 10 gün içerisinde imamlara parti-nin etnik ve dini politikası anlatılıyordu. Ocak 2002'de yayınlanan bir habere göre bu tür kurslar 2002 yılında devam edecekti.²⁹ Alınan diğer önlemler arasında camilerin kapatılması da vardı. Hoten'e yakın olan Karakaş adlı kentten gelen bir rapora göre Deng Camii 9 Ekim 2001 tarihinde okula yakın olduğu için kapatılmıştır. 15 Ekim 2001 tarihli AFP haberine göre, okula yakın olmakla kötü bir etkisi görüldüğü iddia edilmekle cami halı fabrikası yapılmış. Bundan önceki 12 ay zarfında benzer nedenlerle 3 tane mescidin kapatıldığı da gelen haberler arasında idi.³⁰

Din üzerinde uygulanan baskılar arasında Ramazan ayında okullar ve resmi dairelerde oruç tutulmasının yasaklanması kararı da vardı. Değişik kaynaklardan elde edilen bilgiye göre bu yasak kararı Kasım 2001 'de alındı. Okullarda ve yüksek okullarda Müslüman öğrencilerden oruçlarını bozmaları için teşvik istendi. Hoten Hijyenik Okulu'ndan bir öğretmen bu uygulamanın 11 Eylül sonrası başladığına dikkat çekti. AFP bu öğretmenden şöyle bir alıntı yayınladı: "Afganistan'da olup bitenler yüzünden bizden siyasi eğitime ağırlık vermemiz isteniyor."³¹

Dini faaliyetler üzerinde olan baskı ve kısıtlamalar 2002 yılında da devam etti. İli Kazak Otonom Vilayeti'nin valisi 3 Ocak 2002 tarihinde bir genelge yayınlarak "feodal, batıl ve irticai düşünce-

ler" in silinmesini istedi.³² Bununla birlikte yerel dini ve halk törelerinin gözetlenmesi, düğünler, cenazeler, sünnetler, ev taşımalar ve küpe takmalar gibi olayların rapor edilmesi isteniyordu. Kaşgar'da Komünist Parti'nin Sekreteri olan Yao Yongfeng Ocak ayında yayınladığı bir çağrıda resmi dairelerin "din maskesi altında fesaf'a karşı uyanık olmalarını istedi. Ocak ayı başında Kaşgar DUAÖly'de yayınlanan bir habere göre 2001 yılında 253 dini lidere siyasi eğitim verilmiş ve Kaşgar polisi son yıl ve 2002 yılını başında 21 "irtica grubuna" üye olan 530 kişinin yakalandığını duyurmuştur.³³

3.3. "İdeolojik Alanda Bölücülük"le Mücadele; Kültür ve Medya dahil

"İdeolojik alanda anti-bölücülük mücadelesi tüfeklerden mermi çıkmadan her zaman

önemli bir savaş alanı idi."³⁴

(Wang Lequan, SUOB Komünist Parti Komitesi Sekreteri, 31 Ocak 2002)

1 Ocak 2002 tarihinde Urümçi Halk Sarayında tertip edilen bir konserin sonunda Tursuncan Amet isimli bir genç sahneye çıkıp kendi yazdığı bir şiiri okudu. Resmi rapora göre "bu şiirde millî bölücülük fikri ortaya koymuş ve toplumda kötü tesir uyandırmış idi". Raporda kullanılan ifadeye göre Tursuncan Ahmet ve konseri organize edenler konserin akabinde tutuklanmışlardır. Bölgesel parti komitesi için bu olay çok ciddi araştırılmalı idi ve yeniden bölücülüğe karşı eğitim ver-

²⁹ Xinhua news agency report from Urumqi, 11 January 2002, BBC Mon ASI, 12.01.2002.

³⁰ AFP, Beijing, 12 October 2001.

³¹ AFP, Beijing, 16 November 2001.

³² AFP, Beijing, 8 January 2002.

³³ AFP, Beijing, 24 January 2002.

³⁴ Zhongguo Xinwen She, 1 February 2002, BBC Mon, ASI, 01.02.2002.

mek için bir gerekçe oluşturuyordu.³⁵

Bu olaydan sonra "ideolojik alanda bölücülük"le mücadele daha da yoğunlaştı ve kültürel ile medya çevrelerinde "istenmeyen unsurları temizleme" kampanyası canlandı. Temizlik genellikle işten atılma yada gözaltı demek oluyordu. Ocak sonuna doğru yapılan bir açıklama ile edebiyat, sanat, basın ve yayın kuruluşlarında, radyo ve TV ile film gibi kurumlarda kilit durumunda olan elemanlar için "öğrenme sınıfların" oluşturulacağı duyuruldu. Bu sınıfların amacı, etnik ayrımcılığa karşı vatanın birliğini bozan hareketlere güçlü bir mücadele örgütlemek olarak belirlendi.³⁶

31 Ocak 2002 tarihinde SUOB Komünist Parti Komitesi Ürümçi'de bir "harekete geçirme toplantısı" yaptı. Toplantıda konuşan partinin sekreteri Wang Lequan "bölge içinde ve dışında bulunan bölücü güçlerin" kullandığı yöntemlere değinerek onları illegal olarak irticai kitap ve broşür basmakla, bildiri dağıtmakla suçladı. "Bölücü bir kamuoyu" oluşturmak için ses ve video kasetlerinde "fanatik din propagandasına karşı özellikle okullarda ve medyada yoğun bir eğitim çalışması yapılmasını istedi."³⁷

Nisan 2001 'de açıklanan "sert vuruş" kampanyasıyla "ideolojik alanda bölücülük"le mücadele de yoğunlaşmıştı. Bir gazetede yer alan rapora göre "sert vuruş" kampanyasının başladığı Nisan ayından 13 Temmuz 2001 tarihine kadar Bayıngolun Moğol Otonom Vilayeti'nde

polis 4 "etnik bölücü çete" yakalamış ve 2.200 kadar "irticUAÖ" kitap ile başka yayına ek olarak 1.484 adet kasete el koymuştu.³⁸

3.4. Eylül 2001'den sonra gözaltına alınmalarla ilgili tahminler

Siyasal açıdan "hassas" konularda resmi bilgilerin verilmemesi ve bağımsız insan hakları izleme olanaklarının bulunmaması sonucu SUOB'deki gözaltı, tutuklama ve cezalandırılmalar için kesin rakam vermek çok zordur. İncelenen raporlar temelinde UAÖ, son 6 ay içerisinde siyasi nedenlerle gözaltına alınanları binlerce diye ifade etmek gerektiğine inanıyor. Çoğunluğu Uygur olmak üzere birçokları ceza yasası gereğince yargılamalara tabii tutulmuştur. İdari *cezalara* tabii tutulanlar, örneğin bir çalışma kampında eğitime tabii tutulanlar hakkında hemen hemen hiçbir bilgi yoktur.

Resmi çevrelerden alınan bilgiler konunun boyutunu göstermekten çok uzaktadır. Onların raporları sadece bazı kent ve bölgelerden haber içermektedir. Ayrıca sadece tutuklananlar sıralanmakta, sorgulanmak üzere uzun süre gözaltında tutulanlar hakkında bilgi verilmemektedir. Yargılanmalarına gelince resmi nitelik taşıyan medyada buna ilişkin bilgi pek bulunmuyor. Nadiren yapılan toplantılarda açıklanan mahkeme kararlarına yer verilmektedir.

Yurtdışında bulunan Uygurlar Eylül 2001 ortasından 2001 yılının başına kadar en azından 3bin kişinin gözaltına alındığını tahmin etmekte. Aynı kaynaklar siyasi nedenlerle idam cezasına çarptırılıp infaz edilen insan sayısını en az 20 olarak

³⁵ Çince yayın yapan yerel Sincan radyosu, 12 January 2002, BBC Mon ASI, 13 January 2002,

³⁶ Çince yayın yapan yerel Sincan radyosu, 21 January 2002, in BBC Mon ASI, 22.01.2002.

³⁷ ZhongguoXinwen She, 1 February 2002, BBC Mon, ASI, 01.02.2002.

³⁸ Xinjiang DUAÖly, 17 July2001, BBCMonASI, 16.08.2001.

vermektedirler.³⁹

3.5. "Bölücülere" verilen ceza örnekleri

Genellikle resmi olmayan kaynaklar Eylül 2001'den sonra SUOB'de "kamuya açık ceza toplantılarının" da "bölücülere" verilen cezalardan bahsetmektedirler. Ceza alanlarının çoğu etnik Uygur vatandaşı idi. Bazılarına idam cezası verilip toplantılardan hemen sonra infaz edilmişlerdir. Özellikle ölüm cezalanan söz konusu mahkeme bölgesi dışında pek bilinmiyor. Resmi kaynaklardan da bu konuda açıklama Ağustos 2001 'den itibaren yapılmamaktadır.⁴⁰ Dolayısıyla gerçek rakamların daha yüksek olduğu tahmin ediliyor. Eylül 2001'den sonra kamuya açık toplantılarda ceza alanlardan bazı örnekler ise şöyle:

* 25 Eylül 2001 tarihinde Kaşgar'da 48 Uygur Halk Meydanı'nda yargılanıp 7'sine 1 yıl ile 14,5 yıl arasında hapis cezası verilmiştir.⁴¹

• 24 Eylül 2001 tarihinde Aksu ilçe-

sinde bir okulun top sahasında 9 Uygur yargılanmış. Sanıklardan Erkin Talip ölüm cezasına çarptırılmış ve idamı derhal infaz edilmiştir.⁴²

• İli Evening News gazetesinin 16 Ekim 2001 tarihli bir haberine göre 15 Ekim'de 12 Uygur İli Valiliği'nde yargılanmış. İsimleri Abdumijit ile Abduahmed olarak verilen sanıklar ölüm cezasına çarptırılmış ve derhal idam edilmişler. Diğer sanıklardan üçü idam cezasını almış, ancak infazları iki yıl ertelenmiştir.⁴³

• 23 Ekim 2001 tarihine Hoten kentinde bir stadyumda 7 Uygur "bölücü" yargılanmıştır. İsmi Metrozi Metthoti olarak bildirilen sanık ölüm cezasına çarptırılmış. Diğer 6 sanığa 12 yıla kadar hapis cezası verilmiştir. 34 yaşında olduğu söylenen Metrozi Metthoti duruşmadan hemen sonra idam edilmiştir. Kendisi "bölücülük ve silah saklamak" la

• 11 Kasım 2001 tarihinde Üç Turfan (Vuşi) kentinde 24'ü Uygur olmak üzere 28 kişi "bölücülük" ten yargılanmış. İki sanığa verilen ölüm cezası derhal infaz edilmiştir. Diğer iki sanığa verilen ölüm cezasının infazı iki yıl ertelenmiştir. Yerel polisten yapılan bir açıklamaya göre infaz edilen kişiler adli suçlu olup cinayet ve gasptan cezalandırılmış. *İnfazı* ertelenen iki kişiden biri "bölücülük" le suçlanmıştır. Ona bir bombalama eylemi planlama suçu isnat edilmişti.⁴⁵ Yurtdışında bulunan Uygurlara göre her dört sanığa "bölücülük"

³⁹ VVUNN, No. 140, 21 December 2001, and No.149, 8 February 2002.

⁴⁰ CrUAÖg S. Smith, New York Times, 16 December 2001.

⁴¹ WUNN, No. 137, 18 October 2001. İsmen belirlenen 7 kişi şunlar:

* Osman Janial (23) Akto ilçesinden Kızılsu Kırgız Otonom Vilayeti, 14,5 yıl hapis cezası, 5000 Yuan para cezası

* Yasin Amet (18), Yengisar ilçesi, 4,5 yıl hapis cezası

* Kurban Musa, (21), Yenişehir ilçesinden, 4,5 yıl hapis cezası

* Tomur Emet, (27), Tokuzak ilçesinden, 4 yıl hapis cezası

* Tursun Tohti, (50), Kaşgar'dan, 3 yıl hapis cezası

* Nurmohammed Abliz, (28), Kaşgar'dan, 3 yıl hapis cezası, 1500 Yuan para cezası

* Emet Heyt, (23), Yenişehir ilçesinden, 1 yıl hapis cezası

⁴² WUNN, No. 137, 18 October 2001.

⁴³ AFP and Reuters reports from Beijing, 17 October 2001, and New York Times, 20 December 2001.

⁴⁴ New York Times, 16 December 2001 and ETIC report, February 2002, op.çit.

⁴⁵ AFP, Beijing, 15 November 2001.

ten idam cezası verilmiştir. Diğer 20 Uygura ise 8 ile 20 yıl arası hapis cezaları verilmiştir.⁴⁶

• 16 Kasım 2001 tarihinde Hoten'e yakın Lop kentinde Yasin İskender isimli Uygur yargılanmış ve ölüm cezasına çarptırılmıştır. Hakkında yapılan suçlamaların ayrıntıları bilinmemektedir.⁴⁷

4. SONUÇ ve ÖNERİLER

Sincan Uygur Otonom Bölgede Çin hükümetinin "bölücü, terörist ve aşırı dini güçler" e karşı yürüttüğü kampanya esnasında yoğun insan hakları ihlalleri yaşanmaktadır. İhlal edilen haklar arasında sivil, siyasi, sosyal ve kültürel haklar da vardır.

UAÖ özellikle binlerce kişinin bu politik baskı sonucunda gözaltında alınması, bazılarının idama çarptırılması ve toplu duruşmalardan sonra infaz edilmelerinden endişe duymaktadır. Bunun dışında uzatılmış tecrit gözaltılar, işkence, avukat ile görüştürülmeme vb. nedenlerden adil olmayan yargılamalardan ötürü kaygı duymaktadır. Bu tür uygulamalar kampanya esnasında çoğalma olasılığını taşımaktadır. Çin Ceza Yasası'nda Aralık 2001'de yapılan değişiklikle idam cezası daha çok maddelere yerleştirilmesinden UAÖ rahatsız olmuştur. Bu maddelerin muğlak ifadeleri yüzünden, barışçıl eylemler için de cezalandırma olanağı doğmuştur. Böylece ifade ve örgütlenme özgürlüğü ihlal edilme olanağı ortaya çıkmıştır.

Tüm söylenilenler ışığında UAÖ Çin Hükümeti'ne şu çağrılarda bulunur:

« SUOB'de devam eden siyasi baskı sonucunda keyfi incommunicado gözaltı ve hapis, adil olmayan dava, toplu yargılama sonucunda idam ve dini, kültürel ile

sosyal haklarının kısıtlamasını da içeren yoğun insan hakları ihlalleri durdur.

• Şiddet ya da siyasi amaçlı suç şüphesi ile içeri alınan insanlara, yargılama esnasında da uluslar arası insan hakları normlarına uygun davranılması için önlem al.

• Sadece uluslar arası kabul görmüş suçlardan insanları özgürlükten yoksun bırakılmasını sağla.

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Ulusal Halk Kongresi'ne UAÖ şu çağrılar yapar:

• Ceza Yasası gözden geçirirken şu hususlara dikkat et:

Ölüm cezasını kaldır.

Temel insan haklarını barışçıl bir şekilde kullanarak yapılan faaliyetleri cezalandırmayı kaldır.

Ceza maddelerinde yer alan ifadelerin kesin bir dille olmasına dikkat et.

• "Terörizme karşı önlemler" adı altında ileride yapılacak yasa değişikliklerinin uluslar arası insan hakları normları ile uyumlu olmasını sağla.

UAÖ ayrıca başta Afganistan, Pakistan, Nepal ve diğer Güney Asya ve Orta Asya ülkelerinin hükümetlerine şu çağrılar yapar:

• Radikal İslam hareketlerle ya da sözde "bölücü" muhalif faaliyetten ötürü Çin'den iadesi istenen ve dönüşten sonra işkence ile idam edilme riski altında bulunan insanları Çin'e gönderme.

* Çin hükümetini, SUOB'de işlenen yoğun insan hakları ihlalleri konusunda uyar.

⁴⁶ New York Times, 16 December 2001.

⁴⁷ ETIC raporu, Şubat 2002, op.çit.

VEFATININ 2. YILINDA HACI YAKUP ANAT

11 Kasım 2001 tarihinde kaybettiğimiz, büyük mücahit, tarihçi, üstadımız merhum Hacı Yakup Anat'ı, değerli araştırmacı sayın M. Yunus Buğra'nın makberi başında söylediği veda konuşmasıyla rahmetle anıyoruz.

Sevgili Üstad'ım Hacı Yakup Anat!

Hiç beklemediğimiz bir sırada aramızdan ayrıldığın için çok üzgünüz, şok içindeyiz.

Tek tesellimiz, uğrunda bunca çile çektiğin millet evlatlarına, ardında bıraktığın biri birinden değerli eserlerinin ve mücadele azminin, esin kaynağı olarak miras kalacak olmasıdır.

Biz sevenlerin, bugün seni ebediyete uğurlarken; tabutun önünde saygıyla eğiliyoruz. Bilmeni isteriz ki; yaşamının son anına kadar vatanın kurtuluşu uğruna çekmiş olduğun bunca bedensel ve manevi cefa ve işkencelere rağmen; boyun eğmeden, taviz vermeden ve de onurunu koruyarak, vermiş olduğun hizmetler, unutulmayacaktır. Taşımış olduğun meşale, dava arkadaşların ve çok güvendiğin Uygur gençliği tarafından, Doğu Türkistan hürriyet mücadelesi zafere ulaşincaya kadar elden ele taşınacaktır.

*Rahat uyu, sevgili üstadım, aziz dostum, örnek insan,
Hacı Yakup Anat*

M. YUNUS BUĞRA

Doğu Türkistanlıların Acı Kaybı

ABDULKADİR AHMET TÜRKİSTANİ VE FATETTİ.

Hamit GÖKTÜR

Milletperver ve hamiyetli Yurttaşımız Abdulkadir Ahmet Türkistani 3 Temmuz 2003 tarihinde Suudi Arabistan'ın Cidde şehrinde vefat etmiştir.

Merhum Abdulkadir Ahmet Türkistani 1927 yılında Kaşgar'a bağlı Artuş İlçesinin Azak Kentinde dünya'ya geldi. Annesi Saadet Hanım ve babası Nogay Lakabı ile anılan, kentin Tüccarlarından Ahmet Hacıdır.

Babası 1938 yılında Stalin'in Doğu Türkistan'daki Kuklası Çinli Cellat General Şeng Sı Sey tarafından tutuklanıp öldürüldü. Böylece Abdulkadir Ahmet 11 yaşında yetim kaldı. İlk Okulu kendi Köyünde tamamladı. Daha sonra ailesinin geçimini sağlamak için Dayısı Übeydullah Aka ile birlikte Tibet (Ladak) yolunda kervancılık yaptı.

1949 yılında Annesi ile birlikte hac yapmak maksadı ile Suudi Arabistan'a gitti.. Doğu Türkistan'ın Komünist Çin Ordularınca işgal edilmesi üzerine ülkesine dönemedi ve Suudi Arabistan'ın Cidde şehrine yerleşti. Bir çok işe girip çıktı Büyük sıkıntılar yaşadı.

1960'lı yıllarda Plastik işine başladı. Bu işteki deneyimsizliği sebebi ile başta büyük sıkıntılar ve olumsuzluklar yaşadı. Ancak, cesareti, gösterdiği sabır ve metanet ve üstün zekası sayesinde, kısa sürede işlerini düzeltti. İşletmesini teknoloji ürünü makine-

larla donattı. Küçük Atölyesini modern Fabrika haline getirdi.

Merhum, Doğu Türkistan davasına hem fikren hem de maddeten her zaman destek olmuştur. 1985 yılında Pakistan'ın İslamabat kentinde, Doğu Türkistanlı hacı adaylarının konaklamaları için Türkistan Misafirhanelerinin alınması ve faaliyete geçmesi için büyük katkılarda bulundu.

1986 yılında Doğu Türkistan Vakfı'nın yeniden yapılandırılması için İstanbul'da yapılan bir dizi girişimlerde aktif rol aldı. Doğu Türkistan Vakfı'nın gelişmesi ve yeni imkanlara kavuşturulması için büyük fedakarlık ve katkılarda bulundu.

1992 yılında Doğu Türkistan Vakfı'nın öncülüğünde İstanbul'da toplanan Doğu Türkistan Milli kurultayının ateşli savunucusu ve iştirakçilerinden biri olarak; Kurultay'ın toplanması ve diğer safhalarında tarihi hizmetlerde bulundu.

1993 yılında Suudi Arabistan'da yaşayan ve Büyüğümüz merhum Abdulgafur Emin Türkistani'nin de içinde bulunduğu Aksakallarımızdan kurulu bir heyetle birlikte Türkistan Cumhuriyetlerine gitti Bu Kardeş Cumhuriyetlerin bağımsızlık törenlerine katıldı. Soydaşlarımızın gurur ve mutluluklarını paylaştı. Bu ülkelerde yerleşik Doğu Türkistanlıları ziyaret etti.. Bu muhacir Kardeşlerimize manevi güç ve moral verdi. Onlara maddi ve manevi yardımlarda bulundu

Kazakistan'da yapılacak bir Cami için külliyetli miktarda katkıda bulundu.

Vatanseverlik ruhu üstün, samimi ve güçlü bir inanca sahip Merhum Abdulkadir Ahmet Türkistani Doğu Türkistan davasının ABD.de güçlü ve etkili bir şekilde yürütülmesi için girişimlerde bulundu. Dava arkadaşları ile birlikte 1994 yılında ABD-Doğu Türkistan Milli Araştırmalar Merkezi ile Doğu Türkistan Milli Azatlık Merkezi gibi kuruluşların kurulup faaliyete geçmesinde önemli maddi ve manevi katkılarda bulundu.

Dünyanın çeşitli ülkelerinde tahsil gören Doğu Türkistanlı öğrenciler için merkezi Cidde'de bulunan Türkistan Talebe Sandığı'nın kurucuları arasında yer aldı.

Doğu Türkistan davası için basın ve yayının çok önemli olduğunun bilincinde idi. Bir çok dini ve edebi eserin yayınlanmasında katkılarda bulundu. En Son Vakfımızda tanıştığı, Türkiye'nin önemli ilim ve fikir adamlarından Tarihçi Prof.Dr.Zekeriya Kitapçı'nın "Doğu Türkistan ve Uygur Türkleri Arasında İslamiyet" adlı eserinin hazırlanması için vatta bulunmuştu.Merhumun bu vaadı, vefatından sonra Oğlu Sayın Muhammed Bey tarafından yerine getirilmiştir..

Merhum,Doğu Türkistan davasının birlik beraberlik ve samimiyet duygusunun ortak düşünce haline gelmesi ile ancak,başarılı olabileceğini düşünebilen ve idrakinde olan nadir büyüklerimizden biri idi. Bütün ömründe, bu ulvi gayenin gerçekleştirilebilmesi için elinden gelen her çabayı göstermiştir..

Abdulkadir Ahmet Türkistani 76 yıllık uzun hayatında, Ülkesinde ve ve yurt dışında şahidi olduğu olayları ve sonuçlarını toplantılarda ve hususi sohbetlerinde anlatırdı. İnsanların bu olaylardan haberdar olmasını ve ibret almasını temin ederdi. Bunun önemini kavrayabilenlerdendi.

Merhum,edebiyat ve şiire yakından aşina idi.Bir çok ünlü şairimizin şiirlerini ezberle okur ve edebi tahlillerini yapardı.Bu yönü ve güçlü hafızasına herkesi hayran bırakırdı

Abdulkadir Ahmet Türkistani gerçek manada Türklük ve Türkiye sevdalısı idi. Her yıl Türkiye'ye gelirdi.Uzun süre kalır ve Vatan hasretini bir nebze olsun ancak,Türkiye'de dindirebildiğini ifade ederdi. O,Türkiye'nin bütün bölgelerini gezmiş ve Anadolu'yu ve Türk halkını yakından görmüş ve tanımış olmaktan mutluluk duyduğunu iftiharla söylerdi.

Doğu Türkistanlı Hemşehrilerine son derece müşfik ve merhametli idi. Türkiye'ye geldiğinde, Türkistanlıları toplar, dert ve dileklerini dinleyerek yardımcı olmaya çalışırdı.

Abdulkadir Ahmet Bey, Suudi Arabistan'da doğup büyüyen çocuklarının yüksek tahsil yapmalarına ve onların iyi yetişmelerine çok önem vermiştir. Bu uğurda hiçbir fedakarlıktan kaçınmamış,onların en iyi Okullarda tahsil görmelerini temin etmiştir. Çocuklarının kendi sahalarında ihtisas yapmalarına sağlamıştır.

Merhumun bence en önemli eserlerinden, en başta geleni ise, çocuklarına ana dili olan Uygur Türkçesini öğretmiş ve ana yurdu Doğu Türkistan sevgisini aşlamış olmasıdır. Merhumun büyük oğlu Sayın Muhammed Abdulkadir Türkistani çok güzel Uygur Türkçesi konuşabilmekte ve ana vatani Doğu Türkistan'ı mazlum Kardeşlerini çok sevdiğini ifade etmiştir.

O, her yönü ile merhum babasının izinde ve fikrinde olduğuru söyleyerek bizlere mutluluk ve gurur vermiştir.

Merhum'a Allah'tan rahmet ve mağfiret, Kaderli ailesine ve bütün Doğu Türkistanlılara sabır ve başsağlığı diliyoruz.

*Yattığı yer Nur,
Aziz ruhu Şad olsun.*

Doğu Türkistan ve Uygur Türkleri Arasında İslamiyet

Yazar: Prof Dr. Zekeriya Kitapçı

Yedi Kubbe Yayınları, Ocak 2004, 304 sh.

A. MÜMİNOĞLU

Değişik Türk boylarının tarihi ve kültürü hakkında derin araştırmaları bulunan ve bu konuda bir çok eser kaleme alan değerli ilim adamı Prof. Dr. Zekeriya KİTAPCI'nın derin araştırmasının ürünü olan "Doğu Türkistan ve Uygur Türk-leri Arasında İslamiyet" adlı bu kitap, Türk boyları arasında ilk şehir hayatına geçen, tarihte birçok büyük devlet kuran ve insanlığa medeniyet namına çok şeyi armağan eden Uygur Türklerinin İslam'ı kabul edişi ve bu süreçte verdiği şanlı mücadeleyi ele almaktadır.

İlk Türk İslam Devleti'nin kurulduğu ve Türklerin ana yurdu Doğu Türkistan'ın yılmaz savunucuları olan Uygur Türklerinin İslam'ı ne zaman ve nasıl kabul ettikleri, tarihten beri birçok dine inanan bu halkın İslamiyet'i benimsedikten sonra ona nasıl sarıldıkları ve bu uğurda nasıl mücadele verdikleriyle ilgili ister Türk tarihi konusunda eser veren tarihçilerimiz olsun, isterse İslam tarihi hakkında eser veren yazarlarımız olsun pek değinmemişlerdir. Şu ana kadar kaleme alınan tarih kitaplarında Karahanlı şehzadelerinden Abdülkerim Satuk Buğra Han'ın İslamiyet'i kabul etmesine yönelik bazı hatırlatmalar dışında Uygurların İslam'a giriş serüvenine yer verilmemiştir. Hatta Uygur siyasî tarihçileri bu-

nunla da yetinmeyerek "Uygurlar nasıl Müslüman olmuştur?" sorusuna cevap aramak yerine Uygurları Budizm'in güçlü temsilcileri olarak göstermeye çalışmışlardır.

İşte bu kitap, tarihçilerimizin göz ardı ettikleri bu konuyu detaylı bir şekilde ele alarak Uygurların İslam'ı kabulü ve sonraki tarihi süreci güvenilir kaynak eserlerden istifade ederek, olayları tüm canlılığıyla okuyucuların gözleri önüne sermesi bakımından alanında ilk diyebileceğimiz niteliktedir.

Uygurların İslamî serüvenini dört bölümde ele alan yazar, birinci bölümde Ötüken Uygur Türklerinin İslam'a girişlerini, ikinci bölümde Turfan Uygurlarının İslam'a girişini ve bu süreçte Manihaizm'le Budizm'in durumunu, üçüncü bölümde İslam'ın Turfan Uygurları arasında yayılışını anlatırken, bu bölümü kendi içerisinde Samaniler, Karahanlılar ve Moğollar devri gibi başlıklar altında incelemektedir. Dördüncü bölümde ise Ebû Dülef Misar b. Mühelhil adında bir Arap gezgininin Türk

zerken tıyınları olduğu zerkine notlatmış olduğunu değerlendirmektedir.

Kitapta ilk göze çarpan yoğun bir çalışmanın ürünü olduğudur. Bunun yanında yazarın ilmi bir çalışmada olmaması gereken duygusallıktan uzaklaşmadığını da görmekteyiz.

Alanında önemli bir boşluğu dolduran bu eser, her kesin mutlaka okuması gerekli kaynak eserlerdendir.



Doğu Türkistan ve Uygur Türkleri Arasında İslâmiyet

Prof. Dr. Zekeriya Kitapçı



Mehmet Emin Buğra'nın Hayatı ve Faaliyetleri.

(12.02.1901 – 14.06.1965)

Yüksek Lisans Tezi

Hazırlayan: Abdullah Bakır

İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2003

Abdulhabir ALİOĞLU

İnsanın özgürlüğünün hiçbir şekilde başkaları tarafından gasp edilemeyeceği hakikati, toplumları kendi içlerinde nice dava adamlarını yetiştirmeye sevk etmiştir. Bu insanlar çaresiz halkları ve toplumları hayallerine ulaştırırlar.

Uzun aralıklar sonunda çıkardığımız bu yeni sayımızda size tanıtmak istediğim Yüksek Lisans tez çalışması böyle bir dava adamı Mehmet Emin Buğra'nın hayatını ve mücadelelerini anlatıyor.

Mehmet Emin Buğra'nın hayatı ve faaliyetleri, Mehmet Emin Buğra'nın Doğu Türkistan dışındaki faaliyetleri, İlmî ve edebî çalışmaları (eserleri), Mehmet Emin Buğra hakkında yazılan yazılar eserin ana bölümlerini oluşturmaktadır...

Eserde, M.E.Buğra'nın ilmi, edebî ve askeri yönlerinin, biyografisinin, siyasi ve sosyal mücadeleleri hakkında geniş bilgi sahibi olmakla birlikte, mazlum Doğu Türkistan halkının 20.yy.'da varolma mücadelesinin de kilometre taşlarını da göreceksiniz. Esere sadece Mehmet Emin Buğra'nın biyografik bir çalışması olarak değil, aynı zamanda 20.yy Doğu Türkistan Tarihi'nin önemli bir bölümüne ışık tutan bir çalışma olarak da bakılmalıdır. Zira Mehmet Emin Buğra gibi dava adamlarının hayat hikayeleri, içlerinde büyüüp yetiştikleri mazlum milletin de varolma mücadele tarihidir aynı zamanda...

Eser, kendisi de Doğu Türkistan davasına gönül vermiş bir ilim adamı olan Araş-

tırmacı Sayın Abdullah Bakır'ın hazırladığı Mehmet Emin Buğra'yı anlatan Türkçe kaleme alınmış en kapsamlı eser olma niteliğindedir. Bu çalışmanın Mehmet Emin Buğra'nın daha yakından tanınmasına ve dolayısıyla Doğu Türkistan davasının daha iyi anlaşılmasına önemli katkılar getireceğini inanıyoruz.

Çalışmanın bu ve benzeri çalışmaları teşvik etmesi dileğiyle; titiz, ilmî bir çabanın ürünü olan bu eseri inceleme esnasında gözümüze ilişen birkaç noktayı dile getirerek, çalışmanın basımından önce bunların düzeltilmesini umuyoruz:

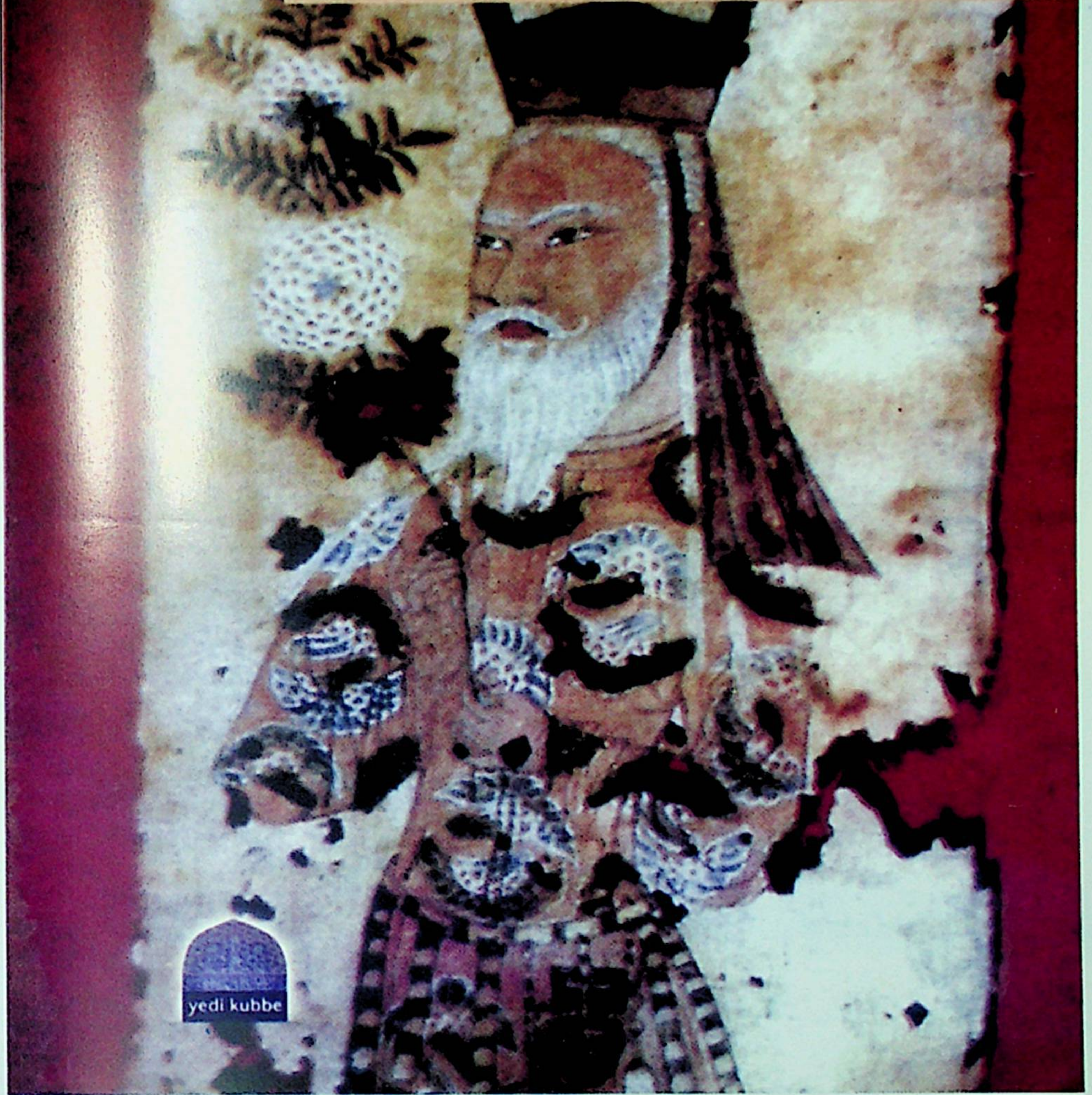
1) Eserin 22. sayfasında Mehmet Emin Buğra'nın kardeşleri olan "Emir Sahip" namıyla meşhur Nurahmet ve "Şahmansur" ünvanıyla meşhur Emir Abdullah, yanlışlıkla Mehmet Emin Buğra'nın "oğlu" olarak yazılmış.

2) s. 112'de Mehmet Emin Buğra'nın soy kütüğünde en üstte yer alan kişi "Hoca Ubeydullah Ahun" olarak geçmiştir. Bu zatın orijinal adı şöyledir: "Hoca Ubeydullah Ehrarî". Sultan Yusuf Han döneminde şeyhu'l-İslam'lık makamında bulunan bu zata "Ehrarî" lakabı, kendisinin pek çok köle satın alarak onları hürriyetlerine kavuşturmasından dolayı verilmiştir.

Çalışmanın bir an önce basılması; aynı zamanda günümüz Uyгурca'sına da çevrilererek, Doğu Türkistan davasının dünya kamuoyuna duyuracak bu tarz ilmi çalışmalara hız verilmesini temenni ediyoruz.

Doğu Türkistan ve Uygur Türkleri Arasında İslâmiyet

Prof. Dr. Zekeriya Kitapçı



İsteme Adresi:

● Prof. Dr. Zekeriya Kitapçı

M. Karabekir cad. Hoca Hasan Sk. No: 15/407

Meram-Konya Tel: 0332 350 82 96

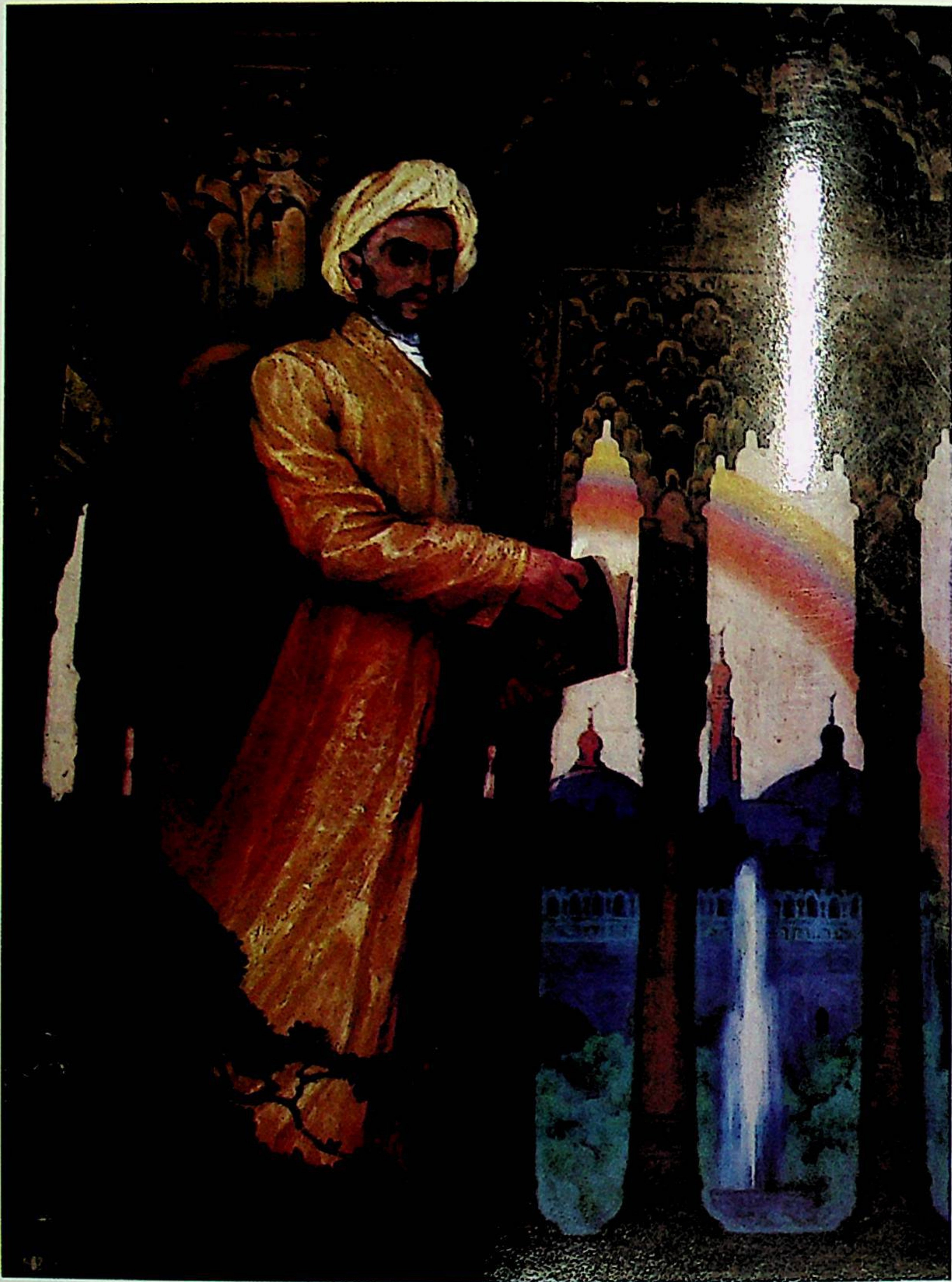
● Doğu Türkistan Vakfı

Dedeefendi Cad. No: 4 Şehzadebaşı 34470 İstanbul

Tel: 0212 519 46 67 Faks: 0212 519 09 88



شەرقى تۈركىستان ئاۋازى



Yusuf Has Hacıp